

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELEDE TÜRKİYE-NATO
İŞBİRLİĞİ: TERÖRLE MÜCADELE MÜKEMMELİYET MERKEZİ
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİKAİL ERSAN

BALIKESİR, 2024

T.C.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELEDE TÜRKİYE-NATO
İŞBİRLİĞİ: TERÖRLE MÜCADELE MÜKEMMELİYET MERKEZİ
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİKAİL ERSAN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ŞENİZ ANBARLI BOZATAY

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda 202112533006 numaralı Mikail ERSAN'ın hazırladığı "ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELEDE TÜRKİYE-NATO İŞBİRLİĞİ: TERÖRLE MÜCADELE MÜKEMMELİYET MERKEZİ ÖRNEĞİ" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 11/06/2024 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Hikmet YAVAŞ

İmza

Üye (Danışman) Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY

İmza

Üye Doç. Dr. Sinem ŞAHNAGİL

İmza

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

11/06/2024

İmza

Mikail ERSAN

ÖNSÖZ

Terörizm, günümüz dünyasının en büyük tehditlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece belirli bir bölgeyi değil, tüm insanlığı hedef alan bu tehlike, uluslararası iş birliği ve koordinasyon gerektiren bir meseledir. Bu çerçevede, NATO gibi uluslararası platformlar, terörle mücadelede etkin bir rol oynamaktadır.

Türkiye-NATO iş birliği temelinde, Terörle Mücadelede Mükemmeliyet Merkezi örneği tezin ana temasıdır. Türkiye, uzun yıllardır terörizmle mücadelede NATO'nun sağladığı destekten önemli ölçüde faydalanmaktadır. Bu işbirliği, hem Türkiye'nin ulusal güvenliğini sağlamak hem de NATO'nun genel stratejik hedeflerine katkıda bulunmak amacıyla kararlı bir şekilde sürdürülmektedir.

Türkiye'nin terörle mücadelede NATO ile iş birliğinin nasıl bir Mükemmeliyet Merkezi haline geldiğini analiz ederek bu iş birliğinin başarısını etkileyen faktörleri tezde ortaya konmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin terörle mücadeledeki deneyimleri ve NATO'nun sağladığı destek arasındaki sinerji de vurgulanmaktadır.

Bu tez çalışması ile Türkiye'nin terörle mücadelesindeki başarısını anlamak ve uluslararası iş birliğinin önemini vurgulamak adına önemli bir katkı sunulması hedeflenmektedir.

Çalışmanın ortaya çıkış sürecinde kıymetli düşüncelerini, bilgilerini paylaşarak tez yazım sürecinde yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY'a; bu süre zarfında daima beni motive eden biricik hayat arkadaşım Aleyna KUDUZÇU'ya; hayatım boyunca beni yalnız bırakmayan kıymetli annem Halide DEMİRER'e saygılarımla teşekkürlerimi sunarım.

BALIKESİR, 2024

MİKAİL ERSAN

ÖZET

ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELEDE TÜRKİYE-NATO İŞBİRLİĞİ: TERÖRLE MÜCADELE MÜKEMMELİYET MERKEZİ ÖRNEĞİ

ERSAN, Mikail

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY

2024, 103 Sayfa

Günümüzde terörizm, ulusal ve uluslararası güvenliği tehdit eden en önemli meselelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Terör eylemleri, masum insanların hayatlarını yitirmesine, toplumsal karışıklığa ve ekonomik zararlara yol açarak istikrarı ve barışı tehdit etmektedir. Bu sebeple, terörizmle etkin bir biçimde mücadele göstermek, uluslararası toplumun ana gündem maddelerinden biri haline gelmiştir.

NATO terörizmle mücadelede önemli görev üstlenen önde gelen uluslararası güvenlik örgütlerinden biridir. Terörle mücadele konusunda NATO'nun sahip olduğu tecrübe, uzmanlık ve imkânlar üye ülkelerin ve ortakların güvenlik yeteneklerini kuvvetlendirmek için önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, Türkiye-NATO işbirliği de terörizmle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır.

Bu tez çalışması, Türkiye'nin NATO ile işbirliği içinde terörizmle mücadelesini incelemektedir. Bilhassa, Türkiye'nin terörle mücadeledeki stratejilerini ve NATO'nun bu çabaları destekleme rolünü araştırmakta ve Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi gibi NATO'nun Türkiye'ye temin ettiği destek mekanizmalarını örneklemektedir. Çalışma, Türkiye-NATO işbirliğinin terörle mücadeledeki faaliyetlerini değerlendirerek, uluslararası terörizmle mücadele çabalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Terörizm, Güvenlik, NATO, TMMM.

ABSTRACT

TÜRKİYE-NATO COOPERATION IN THE FIGHT AGAINST INTERNATIONAL TERRORISM: THE EXAMPLE OF CENTER OF EXCELLENCE DEFENSE AGAINST TERRORISM

ERSAN, Mikail

**Master Thesis, Department of Political Science and Public
Administration Advisor: Prof. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY**

2024, 103 Pages

Nowadays, terrorism is encountered as one of the most important issues that threatens national and international security. Terrorist acts threaten stability and peace by causing the loss of lives of innocent people, social chaos and economic damage. Therefore, struggling with terrorism effectively has become one of the main agenda items of the international community. NATO is one of the most important international security organizations in the struggle against terrorism. NATO's experience, expertise and opportunities are considered as an important resource to strengthen the security capabilities of member countries and co-partners in the struggle against terrorism. In this context, Türkiye-NATO cooperation plays an important role in the struggle against terrorism.

This thesis examines Türkiye's fight against terrorism in cooperation with NATO. Especially, Türkiye's counter terrorism strategies and its role in supporting NATO's effort are explored. Also, the support mechanisms that NATO provides for Türkiye, such as the Counter-Terrorism Center of Excellence are exemplified. The study aims to contribute to international efforts to combat terrorism by evaluating the activities of Türkiye-NATO cooperation in the struggle against terrorism.

Keywords: International Terrorism, Security, NATO, TMMM.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	1
1.4. Araştırmanın Varsayımları	1
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.6. Tanımlar	2
2. İLGİLİ ALANYAZIN	3
2.1. Kuramsal Çerçeve	3
2.1.1. Uluslararası Terörizm Kavramı	3
2.1.2. Uluslararası Güvenlik Kavramı	3
2.2. İlgili Araştırmalar	4
3. YÖNTEM.....	5
3.1. Araştırmanın Modeli	5
3.2. Evren ve Örneklem.....	5
3.3. Verilerin Toplanma Süreci	5
3.4. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	5
3.5. Verilerin Analizi	5
4. BULGULAR VE YORUMLAR	6
4.1 Terörizm Olgusu.....	6
4.1.1. Terörizmin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	8

4.1.2. Terörizmle İlgili Temel Kavramlar ve Terörizm Türleri.....	11
4.1.3. Terörizmin Amacı ve Hedefleri.....	14
4.2. Uluslararası Terörizm.....	17
4.2.1. Uluslararası Terör Örgütleri.....	19
4.2.2. Uluslararası Terörizmle Mücadelede İşbirliğinin Önemi	26
4.2.3. Uluslararası Terörizm ve İnsan Hakları.....	32
4.3. Türkiye'nin Terörle Mücadele Çabaları.....	35
4.3.1. Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Deneyimine Genel Bir Bakış	36
4.3.2. Terörle Mücadelede Ulusal Stratejiler ve Politikalar	38
4.3.3. Türkiye Tarafından Geliştirilen Temel Terörle Mücadele Yetenekleri....	45
4.3.4. Türkiye Terörle Mücadele Kanunu.....	47
4.4. Uluslararası Terörizmle Mücadelede NATO'nun Rolü	51
4.4.1. NATO'nun Terörizmi Bir Tehdit Olarak Ele Almasının Gelişimi.....	55
4.4.2. Terörle Mücadelede NATO'nun Mekanizmaları ve Girişimleri	65
4.4.3. Terörle Mücadelede NATO Ortaklıklarının Önemi	66
4.5. Terörle Mücadelede Türkiye-NATO İşbirliği.....	69
4.5.1. NATO'nun Terörle Mücadele Çabalarına Türkiye'nin Katkıları.....	72
4.5.2. Türkiye'nin NATO Eğitim ve Tatbikatlarına Katılımı.....	74
4.5.3. Türkiye ile NATO Arasında Bilgi Paylaşımı ve İstihbarat İşbirliği.....	75
4.6. Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM).....	76
4.7. TMMM Çalıştay Raporlarının İncelenmesi	80
4.7.1. Terörizmle Mücadelede Toplumsal Cinsiyet Çalıştay Raporu.....	81
4.7.2. Müşterek Harekâtlarda Sosyal Medyanın Kullanılması Çalıştay Raporu	82
4.7.3. NATO Stratejik İletişimi Kapsamında Terörizmle Karşı Mücadele Söylem Uygulamaları Çalıştay Raporu.....	84
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	86
5.1. Sonuçlar.....	86
5.2. Öneriler.....	88
KAYNAKÇA	90

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
<u>Tablo 1:</u> Terörizmin Bileşenleri	6
<u>Tablo 2:</u> Terörizm Türleri	12
<u>Tablo 3:</u> NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti	29
<u>Tablo 4:</u> Türkiye’de Dört Dalgada Terör Sorunları	39
<u>Tablo 5:</u> 21. Yüzyıldaki NATO Zirveleri	54
<u>Tablo 6:</u> Eski ve Yeni Terörizm Kıyaslaması	59
<u>Tablo 7:</u> NATO’nun Dönüşüm Adına Attığı Adımlar	61
<u>Tablo 8:</u> NATO’nun Yeni Ortaklık Politikasında Stratejik Öncelikleri....	67
<u>Tablo 9:</u> Türkiye’nin NATO’dan Destek Talepleri.....	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
<u>Sekil 1:</u> Terörizmin Oluşum Süreci.	10
<u>Sekil 2:</u> Terörizmin Tarihsel Gelişimi	11
<u>Sekil 3:</u> Terörizmin Amaçları	15
<u>Sekil 4:</u> Dünyadaki Uluslararası Terör Örgütleri.....	19
<u>Sekil 5:</u> 1984 Yılından Bu Yana PKK'nın Terörist Eylemleri	37
<u>Sekil 6:</u> NATO'nun Yapısı	52
<u>Sekil 7:</u> NATO Üyesi Ülkeler	53
<u>Sekil 8:</u> NATO'ya Ait Konseptler	55
<u>Sekil 9:</u> NATO'nun Doğu Genişlemesi.....	57
<u>Sekil 10:</u> Uluslararası Terörizmde NATO'nun Dönüşümü.....	63
<u>Sekil 11:</u> NATO'nun Ortak Ülkelerle Çeşitli İşbirlikleri	68
<u>Sekil 12:</u> Savunma Harcamalarının GSYİH Oranı	70
<u>Sekil 13:</u> Savunma Harcamalarından Modernizasyon ve Teçhizat Tedarikine Ayrılan Pay	71
<u>Sekil 14:</u> Türkiye'nin NATO'ya Önemli Katkıları	72
<u>Sekil 15:</u> Türkiye'nin NATO'ya Katkıları	73
<u>Sekil 16:</u> TMMM Organizasyon Şeması	77
<u>Sekil 17:</u> TMMM'nin 2005-2022 Arasında Yayınlamış Olduğu Ürünler.....	80

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ANKASAM	: Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu
AWACS	: Airborne Warning and Control System
BM	: Birleşmiş Milletler
DHKP/C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi
DYMA	: Dynamic Manta
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
IRA	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
KADEK	: Kürdistan Demokratik ve Özgürlük Kongresi
KFOR	: Kosova Force
KONGRA-GEL	: Kürdistan Halk Kongresi
M.S.	: Milattan Sonra
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STM	: Savunma Teknolojileri Mühendisliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TAK	: Kürdistan Özgürlük Şahinleri
TBB	: Türkiye Barolar Birliği

THKO	: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	: Türkiye Halk Kurtuluşu Partisi-Cephesi
TMMM	: Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu tezin konusu, Türkiye'nin NATO ile işbirliği çerçevesinde uluslararası terörizmle mücadeledeki rolünün, Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejileri ve NATO'nun genel terörle mücadele stratejisiyle uyumunu anlamak ve değerlendirmektir. Türkiye'nin NATO ile işbirliğinin terörle mücadeledeki etkinliğini artırmak için stratejik öneriler geliştirmek, bu çalışmanın ana konusudur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu tezin amacı, Türkiye'nin NATO ile işbirliği içinde uluslararası terörizmle mücadeledeki rolünü incelemek ve bu işbirliğinin etkinliğini değerlendirmektir. Özellikle, Türkiye'nin NATO bünyesindeki terörle mücadele mekanizmalarına katkısı, Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi'nin rolü ve işleyişi, NATO'nun Türkiye'ye sağladığı desteğin niteliği ve Türkiye'nin NATO üyesi diğer ülkelerle terörle mücadeledeki işbirliği düzeyini analiz etmek amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, uluslararası terörizmle mücadelede Türkiye'nin NATO ile işbirliğinin rolünü güçlendirmek ve etkinliğini değerlendirmek noktasında önem taşımaktadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada, ilgili alan yazından elde edilen bilgilerin güvenilir ve geçerli bilgiler olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın varsayımları şöyledir:

- Türkiye, NATO'nun kaynaklarına erişerek NATO'nun terörle mücadeledeki tecrübelerinden faydalanmıştır.
- Terörle Mücadele Mükemmeliyet merkezi, Türkiye'nin terörle mücadeledeki etkinliğini artırmıştır.
- Terörle mücadelede sosyal ağların kontrolü etkili bir araçtır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın temel sınırlılığı; Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi ile ilgili raporların İngilizce olmasından dolayı belli başlı çalıştay raporların seçilmiş olmasıdır.

1.6. Tanımlar

Çalışmanın bu bölümünde, sık kullanılan bazı terimlerin hangi anlamda kullanıldığı veya hangi anlama geldiği açıklanmıştır.

Terörizm: Kendisine ait stratejiler geliştirmek maksadı ile politik hedeflere erişmek için yapılan eylemlerdir (Soyvural, 1997, s. 18).

Terör: Kaçırılmadan ölüme değin giden ve hedefi manipüle eden şiddet hareketidir (Ergil, 1980, s. 2).

Güvenlik: Çevrede bir tehdidin olmaması, kalmaması ve endişelerden uzak olma anlamlarına gelmektedir (Özcan, 2011, s. 447).

Propaganda: Belli bir düşüncenin topluma nüfuz etmesini, fikir ve inançlarının temelleşmesini sağlamak maksadıyla çeşitli maddi ve manevi araçları kullanarak ilham, teşvik ve etkide bulunulmasıdır (Nal, 2009, s. 213).

İslamofobi: İslam'a karşı duyulan korku veya önyargıdır (Zambur, 2023, s. 1).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde, “uluslararası terörizm” ve “güvenlik” tanımlamalara yer verilerek kavramsal çerçeve çizilmiştir.

2.1.1. Uluslararası Terörizm Kavramı

Uluslararası terörizm, terör saldırılarının uluslararası boyut kazanması ve uluslararası sonuçlara yol açmasıyla oluşan terörizm türüdür. Bir eylemin, uluslararası terörizm olarak ifade edilebilmesi için belirli kriterleri oluşması gerekmektedir. Terör eyleminin; failleri, eylemin amaçları, sonuçları, eylem yeri, istihbarat, silah gibi her türlü faktör birden fazla devleti ilgilendiriyorsa uluslararası terörizmden söz edilebilir (Yayla, 1990, s. 380).

Bir terör örgütü, bir devletin insanlarını hedef alırsa; saldırının hangi ülke sınırları içerisinde gerçekleştirildiği fark etmeksizin, bu saldırı uluslararası terörizm çerçevesinde değerlendirilir. Uluslararası kuruluşlara zarar vermek ya da uluslararası kuruluşların stratejilerini etkilemek amacıyla gerçekleştirilen terör eylemleri de uluslararası terörizm kapsamında olup, terör örgütünün siyasi bir hedef taşıyor olması gerekmektedir (Orhan Gönül, 2021, s. 40).

2.1.2. Uluslararası Güvenlik Kavramı

Güvenlik, tarihsel olarak incelendiğinde en temel ihtiyaç ve işlevdir. Zira insanoğlunun devlet gibi otoriteyi yaratmanın temelinde güvenlik olgusu bulunmaktadır.

Ülke içindeki güvenlik algısı asayişe karşılık gelirken ülkenin dış güvenliği ise sınırlardaki tehlike olarak adlandırılmaktadır. Güvenlik kavramının birden fazla farklı tanımı bulunmaktadır. Uluslararası arenadaki aktörler, kendi menfaatleri için güvenlik kavramına farklı anlamlar yüklemişlerdir. Bundan dolayı ortak bir küresel güvenlik tanımı yapılamamıştır (Ergüven, 2016, s.772).

Uluslararası güvenlik, iki devlet veya daha büyük devlet grupları arasındaki tehditler, rekabet ve işbirliği konularıyla ilgilidir. Uluslararası güvenliğin kapsamı genellikle enerji güvenliği, güvenliği artırıcı önlemlerin geliştirilmesi, silahsızlanma faaliyetleri, askeri işbirliği ve toplu güvenlik sistemlerinde yer almayı içermektedir (Çelikpala, 2014, s. 85-87).

2.2. İlgili Araştırmalar

Uluslararası terörizm kapsamında ele alınan terörizm ile ilgili yapılan araştırmalara, çalışmanın bu kısmında yer verilmiştir.

Acar (2012) yaptığı A'dan Z'ye Terörizm adlı çalışmasında, terörizm kavramını incelemiştir. Terörizmle mücadele eden ülkelerin, salt terörizmin sebebi olarak sunulan sosyoekonomik ve kültürel önlemlerle sonuç vermesinin güç olacağına dikkat çekmiştir. Terörizme karşı halkı bilinçlendiren, iç ve dış aktörlerle uluslararası işbirliğine önem veren bir mücadelenin olması güvenlik ortamının oluşturulması bakımından zorunlu olduğu sonucuna varmıştır.

Orhan Gönül (2021) yaptığı Uluslararası İlişkilerde Bir Şiddet Tezahürü Olarak Uluslararası Terörizm ve IŞİD Örneği adlı çalışmasında, uluslararası kuruluşların terörizme karşı olan tutumlarını, mücadele yeteneklerini ve yöntemlerini inceleyerek; terörizmin, evrensel etkileriyle kazandığı yeni kimlik üzerinden oluşan güvenlik tehditleri karşısında devletlerin menfaat esaslı geleneksel tutumları yerine işbirliği merkezli bir mücadelenin olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Yığıttepe (2020) yapmış olduğu NATO Güvenlik Politikaları ve Stratejileri adlı çalışmasında, uluslararası barış ve güvenliğin oluşturulması adına uluslararası örgütlerin güvenlik stratejileri kapsamında almış olduğu önlemleri detaylarıyla açıklamıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada betimsel ve ilişkisel bir yöntem izlenmiştir. Literatür taraması ve tarihi seyir dikkate alınmış, nedensel karşılaştırmalara yer verilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni NATO nezdinde kurulmuş olan Mükemmeliyet Merkezleri olup, örnelemi; Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezidir.

3.3. Verilerin Toplanma Süreci

Çalışmada, doküman inceleme yöntemi çerçevesinde “dokümanlara ulaşma, dokümanların özgünlüğünü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma” aşamaları izlenerek sonuç ve bulgular elde edilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan “doküman inceleme yöntemi” kullanılmıştır. Bu yöntemin tercih edilme sebebi, çalışmanın özellikle terör, terörizm, Türkiye-NATO ilişkileri ile ilgili kitap, makale vb. bilimsel metinler ve rapor, gazete vb. belgeler ışığında değerlendirilip sonuca ulaşmanın amaçlanmasıdır.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmada veri toplama süreci sonrasında, belge ve bulgular sınıflandırılmış, sadeleştirilmiştir. Bu aşamada veriler kapsamlı biçimde gözden geçirilerek yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1 Terörizm Olgusu

Terörizmden söz etmeden önce terör kavramı hakkında bilgi vermekte fayda görülmektedir. Terör sözcüğü, Latince ‘‘terrere’’ kelimesinden türetilmiştir. Sözcük; korkudan sarsıntı yaşama, titreme, titremeye neden olma ve korkudan dehşete düşmeye sebep olma şeklinde tanımlanmaktadır (Şen, 2014, s. 20).

Terörizm, bir devletin veya grubun masum ve sivil insanları korkutarak ve büyük kitleleri yıldırarak hedeflerini gerçekleştirmek adına, şiddet kullanma veya şiddet kullanma tehdidinde bulunma olarak tarif edilmektedir (Çitlioğlu, 2006, s. 14).

Terörizm, kendisine ait stratejiler geliştirmek maksadı ile politik hedeflere erişmek için ile yapılan eylemlerdir. Burada örgütlü, siyasal amaçlar güden ve yöntem olarak sistemli şiddet kullanmayı benimseyen bir strateji karşımıza çıkmaktadır (Soyvural, 1997, s. 18).

Terörizm olgusuna ait özellik ve bileşenler incelenmek istendiğinde, karakteristik özellikler ön plana çıkmaktadır. Tablo 1 aracılığıyla terörizmin bileşenleri ele alınmaktadır.

Tablo 1: Terörizmin Bileşenleri (Combs , 2000, s. 3-20)

Siyasi Amaçlar
Seyircide Korku Uyandırmak
Tiyatro ile Savaşın Sentezlenmesi
Masum Kurbanlara Etkide Bulunma
Şiddet İçerikli Oyun

Tablo 1'e bakıldığında terörizmin bileşenleri noktasında şu açıklamalar yapılabilir. Öncelikle terörizm, siyasi hedeflere ulaşmak üzere toplum üzerinde şiddet ve korku oluşturmaya yönelik gerçekleştirilen eylem biçimidir. Terörizmi, diğer terör hareketlerinden (örneğin mafya örgütü) farklı kılan etken, siyasi hedef gütmesidir. Siyasi gayesi olmayan fakat teröristlerin eylem metodunu uygulayan örgütlerin daha çok spesifik hedefleri vardır. Suikast, şantaj benzeri şiddet unsuru barındıran olayları siyasi niyetlerle uygulamamaktadırlar. (Orhan Gönül, 2021, s. 26). Bu bakımdan terörizmin, temel bileşen olarak siyasi amaç taşınması yönü öne çıkmaktadır.

Terörizm, toplumda korku uyandırma, zor ve şiddet uygulama ya da zor ve şiddet uygulanacağına dair halkın tamamında ya da istenilen topluluğa karşı endişe yaratmak hasebiyle rejimin ve toplum düzeninin bozulmasını hedeflemektedir (Gül, 2012, s. 17). Bu bilgilerle, terörizmin doğrudan ya da dolaylı olarak toplumda ve yönetimde maddi ve manevi zarara yol açmak istediği görülmektedir.

Teröristlerin eylemlerinde hedef aldığı insanların yaşlı, çocuk ya da siyasi kimliklerinin olup olmadığına bakılmaksızın, eylem sonucunda olayla hiçbir bağlantısı olmayan topluma siyasi bir anlam yüklediği dikkat çekmektedir. Bu noktada kişiler, hiç suçu olmayan masum kurbanlardır (Arıboğan, 2019, s. 44).

Terör eylemi; izleyicisi, direktörü, senaristi, oyuncusu, tanıtımı olduğunda reytingini artıran bir tiyatro oyununa benzemektedir. Oyunun konusunun ölüm ve şiddet içerikli olmasından dolayı bir tarafın sevindiği, diğer tarafın üzüldüğü bir sonuç doğurmaktadır (Arıboğan, 2019, s. 28-29).

Terörizme ait bazı genel özellikler söz konusudur. Bu özellikler şu şekilde analiz edilebilir (Alkan, 2002, s. 17-18; Gündüz, 1996, s. 54-57; Tacar, 1999 s. 47-48; Uludağ, 2012, s. 10-11);

- Strateji türü olarak güvenlik odaklılık öne çıkmaktadır.
- Hedef kitlelerini harekete geçirmek adına, zafer hedefli propaganda yapmaktadır. Terörizmin varlığını sürdürmesi adına propaganda, kilit rol oynamaktadır.
- Temel kaynak olarak insan faktörünü kullanmaktadır.
- Terör faaliyetlerini gerçekleştiren teröristler, kendilerinin diğer insanlardan daha bilinçli olduğunu düşünmekte ve bu düşünce ile hedef kitlelerini yönlendirmektedirler.

- Yasa dışı bir eylem olan terör eylemi, kaçakçılık ve benzer yasa dışı yollar ile kaynaklarını elde etmektedir.
- Yeni bir devlet kurma potansiyeli barındırdıkları gibi, genel olarak devletin karşısında durmaktadırlar.
- Düşüncelerini şiddet aracılığı ile harekete geçirmekte ve siyasi odaklı bir tür olmaktadır. Toplumsal huzursuzluk ve korkuyu getirmek temel hedeflerdendir.

Terörizm kavramı hakkında sağlıklı bilgi edinmek adına kavrama ilişkin çeşitli tanımlamalara ve tarihsel süreç içerisindeki gelişimine odaklanılmasında yarar görülmektedir.

4.1.1. Terörizmin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Terörizm, siyasal hedefler doğrultusunda örgütlü ve devamlı terör eylemleri içeren sistemli bir olgudur (Başeren, 1994, s. 164). Bunun yanı sıra, birçok kavramı bünyesinde barındırmakta ve düzensiz faaliyetlerden meydana gelmektedir.

Terörizm, savaşla veya diplomasi ile sonuç elde edilemeyen olayları lehe çevirmek adına siyasi amaçlarla, bazen itaat ettirmek bazen de korkutma amaçlı şiddet ve terörün sistemli bir biçimde kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır (Caşın, 2008, s. 35). Kişi ya da grupların siyasi manadaki taleplerini kabul ettirmek adına, hükümeti, toplumu ve bireyleri yıldırım için sistemli bir biçimde tahrip etme, öldürme ve öldürme tehdidini kullanmak terörizmdir (Wilkinson, 1979, s. 49). Bir ülkenin hukuk kurallarını veya insan yaşamını hedef olarak tehditte bulunan ve ürkütücü, sivil topluma hitaben ve sindirici biçimde, hükümete ilişkin politikaları etkileyecek olan her çeşit şiddet türü, terörizm olarak ifade edilmektedir (Chomsky, 1991, s. 14-21).

Bazı akademisyen ve bilim adamlarının terörizm tanımlamalarına değinmek terörizm kavramına geniş çerçeveden bakılmasına yarar sağlayacaktır.

Terörizm, toplum üzerinde korku ve tedirginlik oluşturmaktır (Heywood, 2011, s. 484).

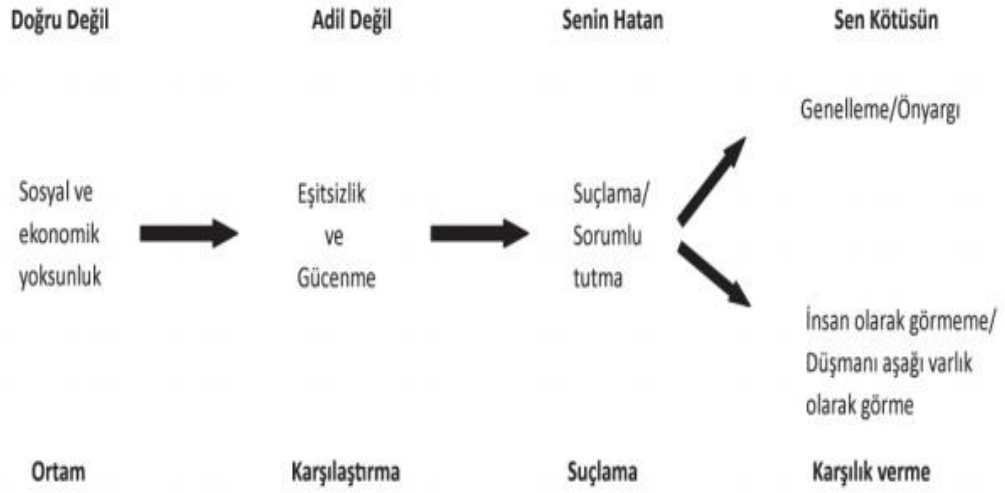
Terörizm, halka yönelik politik hedefle cebir kullanımı neticesinde oluşan kargaşadan maddi yarar gözetme ve rejimin yıkılmasını sağlamaktır (Baysoy, 2011, s.98).

Terör, kaçırmadan ölüme değin giden ve hedefi manipüle olan şiddet hareketidir (Ergil, 1980, s. 2).

Uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler dalında çalışan bilim insanlarının yukarıda görüldüğü üzere terörizm konusunda ortak bir tanım üzerinde uzlaşamadığı görülmektedir. Özellikle güçlü devletlerin, çatışan menfaat ve fikirleri, tüm taraflarca kabul edilen bir tanım hususunda uzlaşmayı imkânsız hale getirdiğinden, günümüzde terörizmin tanım meselesi, terörizmle mücadelede öncelikli olarak anlaşılması gereken ciddi bir problem olmuştur (Acar, 2020, s. 6-7).

Değişkenlik gösteren terörizm tanımları, tanım sorununu daha fazla güçleştirmektedir. Özellikle Batılı devletlerin terör eylemlerinin kaynağını öne çıkararak, menfaatleri çerçevesindeki terör hareketlerini “bağımsızlık mücadelesi” ve bu hareketin failini de “özgürlük savaşçısı” olarak nitelendirerek, desteklerini meşrulaştırma gayesi içerisindedirler. Örneğin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgalinde ABD’nin maddi desteğiyle SSCB’ye karşı savaşan o dönem özgürlük savaşçısı olarak nitelendirilen insanlar, önce ABD olmak üzere birçok devlet tarafından, Irak’ın, Suriye’nin ve Afganistan’ın işgalinden sorumlu tutularak terörist olarak görülmektedirler (Orhan Gönül, 2021, s. 18-19).

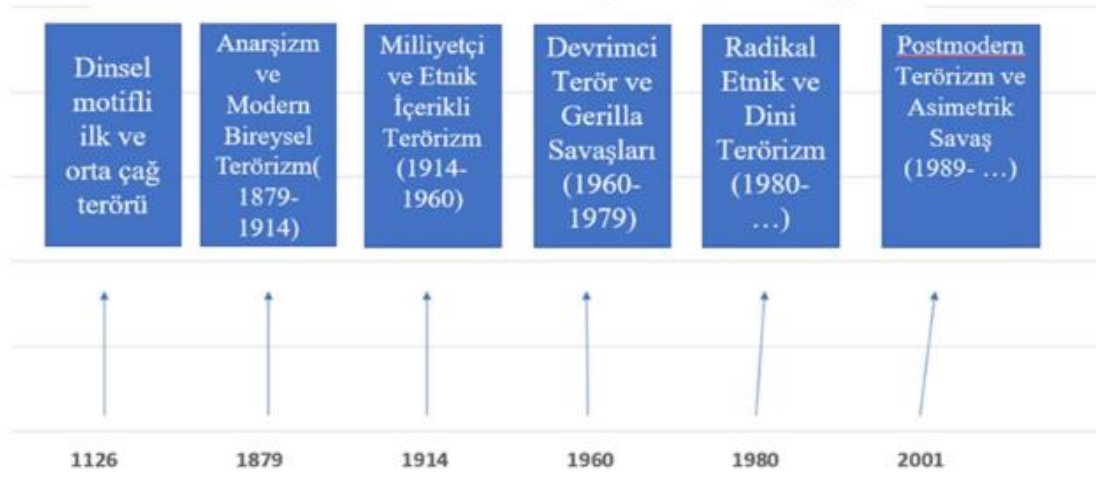
Devletler önlerine çıkan yeni politik ekonomik gelişmeler karşısında, menfaatlerini korumak için, kendilerini kısıtlamak ve sorumluluk altına girmek istememektedirler. Dolayısıyla ortak bir terörizm tanımının yapılması, terörizmi savunan devletlerin destek girişimlerini artıracak ya da imkânsız kılacağı için ortak bir tanım yapılamadığı dikkat çekmektedir.

Şekil 1: Terörizmin Oluşum Süreci (http-1).

Şekil 1 incelendiğinde terörizmin oluşum sürecine dair fikir edinmek mümkün olmaktadır. Burada, öncelikle sağlıklı bir ortamın varlığı ön plana çıkmaktadır. Özellikle ekonomik ve sosyal manada yoksunluk belirleyicidir. Kişiler veya gruplar arasında kıyaslamaya gitmek sureti ile eşitsizliklerin ön plana çıkarılması ve ötekileştirme uygulanması, ardından çeşitli olaylardan sorumlu tutma ve suçlama sözü konusu olmaktadır. Son olarak da önyargılarla ve genellemelerle birlikte düşmanın kendinden daha düşük görülmesi veya insan olarak görülmemesi gibi etmenlerle karşılık verilmesi gündeme gelmektedir.

Terörizm insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Terörizmle ilgili ilk örneğin Ortadoğu'da dikkati çekmektedir. M.S. 50-70 yılları arasında Filistin'de Sicarii isimli yapılanmanın iki bin kişinin ölümüne neden olduğu bilinmektedir (Chaliand ve Blin, 2007, s. 55-56). Bu dinsel motifli bir terör faaliyetidir. Bu yıllar itibari ile terör ve din birbirleri ile anılmaya başlanmıştır.

Şekil 2: Terörizmin Tarihsel Gelişimi (Rapport, 2001, s. 419-424)

Burada terörizm dört dalga üzerinden analize tabi tutulmaktadır (Rapport, 2001, s. 419-424);

- Birinci dalgayı halkın iradesine dayanan gösteriler meydana getirmektedir. Çarlık Rusya'sında Çar II. Alexander'ın ölümü öne çıkmaktadır.
- İkinci dalga, sömürgecilik dönemi üzerinde şekillenmektedir. Sömürülen ve ayaklanarak bağımsızlıklarını kazanan toplumları kapsamaktadır.
- Üçüncü dalga, gerilla savaşlarını ve devrimci terörü içermektedir. Burada Filistin Meselesi ve Vietnam Savaşı ön plana çıkmaktadır.
- Dördüncü dalgada ise etnik, dini ve radikal terörizmden söz etmek mümkündür. Bu noktada:
 - İsrail-Filistin savaşları,
 - Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi ve Afganistan direnişi,
 - İran devrimi etki yaratmaktadır.

4.1.2. Terörizmle İlgili Temel Kavramlar ve Terörizm Türleri

Bu kısımda öncelikle terörizmle alakalı bazı kavramlara değinilmektedir. Bunlar: güvenlik, jeopolitik, ulusal terörizm, devlet terörizmi, transnasyonel terörizm, siber terörizmdir. Akabinde Terörizm türleri analiz edilmektedir.

Güvenlik kavramı, çevrede bir tehdidin olmaması, kalmaması ve endişelerden uzak olma anlamlarına gelmektedir (Özcan, 2011, s. 447). Buradan da anlaşılacağı

üzere, tehdit ile güvenlik kavramları arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Bahsedilen tehdit olgusu bazı durumlarda somut olgulara dayanırken, bazı durumlarda ise tahminlere ve algılara dayandırılmaktadır (Dedeoğlu, 2008, s. 22).

Jeopolitik kavramı, bir yere ait doğal konumun ifade edilmesinden çok daha öte bir durumu ifade etmek adına kullanılmaktadır. Özellikle de günümüzün koşulları baz alındığında, bir yere ait konum sadece o yerin bulunduğu alanı ifade etmekten öteye geçmektedir (Hasanov, 2012, s. 202-204).

Terörizm kendi içerisinde bazı türlere ayrılmaktadır. Bu türler Tablo 2 aracılığı ile analize tabi tutulmaktadır.

Tablo 2: Terörizm Türleri (Saraçlı, 2007, s. 1072)

Ulusal Terörizm
Uluslararası Terörizm
Uluslar ötesi Terörizm
Devlet Terörizmi
Devlet Destekli Terörizm
Etnik Terörizm
Siber Terörizm

Ulusal terörizm, ülke içi terörizm olarak da isimlendirilmektedir. Devlet içerisinde bulunan ve yabancı unsurları içerisinde barındırmayan sistematik biçimde işleyen şiddet eylemleri ulusal terörizm olmaktadır (Taşdemir, 2006, s. 34).

Uluslararası terörizm, ulusal sınırların dışında gerçekleşen, ulusal güvenliği tehdit eden ve şiddet içeren eylemleri ifade etmektedir. Bu tür eylemler uluslararası boyutlara sahip olup uluslararası ilişkileri etkileyebilmektedir. Uluslararası terörizm, uluslararası diplomatik ve savaş normlarını reddeden eylemlerle anılmaktadır. Bu nedenle, bu tür terörizm ulusal sınırları aştığı için uluslararası hukuk kuralları ve ortak siyasi ve savunma önlemleri gerektirmektedir (Ergil, 1992 s. 140). Uluslararası terörizme örnek olarak 11 Eylül saldırıları örnek verilebilir.

Transnasyonel terörizm, uluslar ötesi terörizmdir. Burada devlet müdahalesi olmadan, devletin dışındaki aktörlerin şiddet eylemlerinden söz etmek mümkün görünmektedir. Uluslararası terörizmden farkı şiddet eylemlerinin devlet tarafından idare ve kontrol edilmemesinden kaynaklanmaktadır (Taşdemir, 2006, s. 334-337).

Devlet terörizmi, en eski terörizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet terörizmine hükümet terörü de denmektedir. Devlet sınırları içerisinde kendi halkına ve kendi düşüncesinden olmayanlara karşı, sınırları içerisinde uygulanan şiddet eylemleridir. Bu eylemler, ortadan kaldırma ve yok etme amaçlarını güden eylemler olmaktadır (Kastanidou, 2004, s. 18-19). Nazi Almanya'sı, Mussolini döneminde İtalya ve Stalin Döneminde Sovyetler Birliği pek çok devlette devlet terörizmi uygulandığı söylenebilir (Caşın, 2008, s. 554). Devlet destekli terörizm, azınlıkları, kişileri kışkırtarak veya destek vererek ülke içinde ve başka ülkelerde kargaşa yaratmak için yapılmaktadır. Bu kargaşayı da kendi emellerini gerçekleştirmek için yapmaktadır. Zira kargaşa ve korkunun olduğu yerde eylemlerini daha hızlı ve gizli yapabilmektedir. Örnek olarak soğuk savaş döneminde Amerika'nın SSCB içerisinde SSCB'nin Amerika içerisinde belli grupları desteklediği gösterilebilir. Aynı şekilde şu anda Suriye'de farklı grupları farklı devletler fonlamaktadır (Şimşek, 2016, s. 319-335). Devlet destekli terörizm “Ülke içi devlet destekli terörizm” ve “uluslararası devlet destekli terörizm” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Ülke içi olanlar mevcut iktidarı bozmak veya bozmak isteyenleri bozmak için oluşturulmaktadır. Uluslararası olan ise diğer devlet içerisindeki oluşumları desteklemektedir (Tümlü, 2022, s. 259-293).

Etnik Terörizm bazı grupların şiddet meyilli olmayan gruplara veya sıradan halkı etkisini altına almak için şiddet ve tehdit yoluyla korkutma olarak tanımlanabilir (Boylan, 2014, s. 263). Aynı zamanda azınlık grupların belli bir bölgenin yetkilerini ellerine alabilmek için uyguladıkları şiddet hareketleridir.

Etnik terörizm, içinde bulunduğu bölgede bir hareket başlatarak egemen gruba kendisini göstermeye çalışmaktadır. En temel özelliği ise etnik grubun kendi kimliğini bulunduğu bölgede yayma çabasıdır. Kendi kimlik ve özlerini ayırıştırarak aynı kimlikte olan kişileri birleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu teşviki sağlayabilmek için de terörizm faaliyetleri yürütmektedir (Byman, 1998, s. 149-169).

Etnik terörizm dün veya bugünün meselesi değildir. Her ülkede ortaya çıkabilme potansiyeli vardır. Örnek verecek olursak Türkiye'de PKK hem kendi ırkı

olan Kürtlere zarar verirken, diğerk kimlikteki Arap, Türk, Laz, Çerkez ve Zazalara da korku salabilmek için eylemlerde bulunmaktadırlar. Benzer şekilde IRA İrlanda a'da bulunan bir etnik terörist grubudur (Şimşek, 2016, s. 319-335).

Siber terörizm, bilgisayar ve bilgisayara ait sistemlerin kişilere, kişilerin mallarına ve toplumlara veya hükümetlere karşı kullanılarak onların yıldırılmasına ve baskı altında tutulmasına denilmektedir (Yıldız, 2011, s. 163).

4.1.3. Terörizmin Amacı ve Hedefleri

Terörizmin uygulamada şiddeti araç olarak kullandığı ve siyasal emeller adına sistematik yöntemleri kullandığı bilinmektedir. En önemli nokta ise temel amacın siyasiliğidir (Dönmezer, 1980, s. 57).

Terörizm ve terör faaliyetleri, toplumun direncini kargaşa yaratmak suretiyle kırmaktadır. Yerleşik sosyal ve siyasal düzenin ardındaki halk desteğini şiddet kullanarak zayıflatmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda (Gürel, 2008, s. 43):

- Terörizm bazı güçler tarafından çıkar amaçlı olarak araç olarak kullanılmaktadır.
- Belirlenmiş ülke ya da toplum içerisinde, çıkar edinmek amacıyla araç görevi görmektedir.
- Başlangıçta siyaset aracı olarak kullanılan terörizm, zamanla bir devleti diğerk devleti güçsüzleştirmek için kullanma aracına dönüşmüştür.

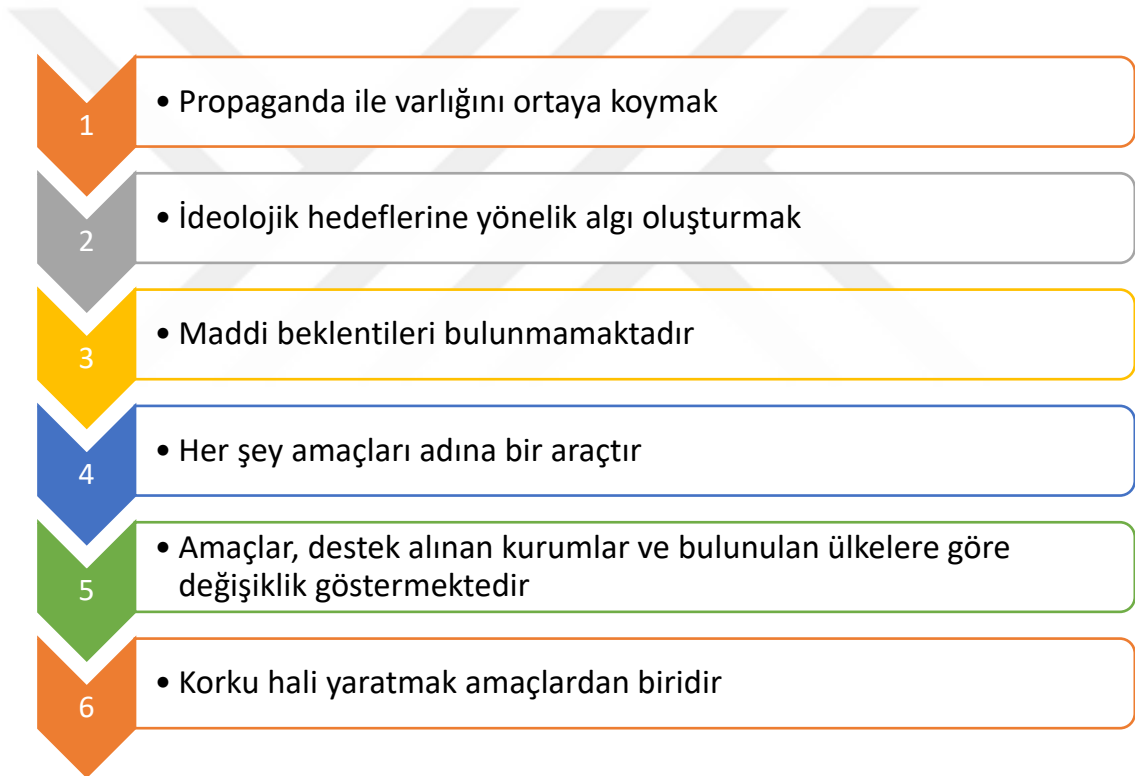
Terörizme ilişkin genel amaçlar irdelendiğinde bazı önemli parametreler öne çıkmaktadır. Bunlar (Çitlioğlu 2006, s. 14);

- Devlete ait otoriteyi ve düzeni yıkmak,
- Devlete ait düzeni değiştirmek,
- Hedeflenen bazı konuları gerçekleştirmek,
- Farklı hedeflerle girişilen siyasi nitelik taşıyan şiddet olaylarıdır.

Terörizm ekonomik amaçlı olarak gerçekleşen bir eylem olmadığı iddia edilmektedir. Ancak bir toplum içerisinde geliri yüksek olanlarla düşük olanlar arasındaki fark çok fazla ise adaletsizlik algısı artmaktadır. Devlet ekonomi üzerindeki kontrolünü kaybederse, halkın gereksinimlerini karşılayamaz hale gelirse ve dış

borçlar nedeniyle ekonomik yük halkın üzerine yıkılırsa terörizmin ortaya çıkması kolaylaşmaktadır. Burada ekonomik amaçlardan öte halkın temel gereksinimlerinin karşılanmaması ve bunun sağlanmasının amaçlanması adına terör faaliyetlerine başvurulabilmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s. 177).

Terörizmin siyasi amaçlar güderek; ortak inanç, görüş ve siyasi düşünceye sahip insanları organize eder ve örgüt bünyesinde birleştirir. Siyasi otoritelerin yanlış kararları, baskıcı uygulamaları örgüte katılımı arttırmaktadır. Bu durum karşısında insanların veya grupların gerek ulusal gerekse uluslararası örgütlerle bağlantı kurdukları ve bu örgütlerle birlikte hareket ettikleri görülmektedir (Caşın, 2008, s. 160).

Şekil 3: Terörizmin Amaçları (Zafer, 1996, s. 96; Alkan, 2002, s. 1)

Şekil 3'te belirtilen terörizmin amaçlarını detaylı olarak açıklamakta fayda görülmektedir.

Terör saldırılarının düzenlenmesinin asıl amacı toplumda bir korku atmosferi yaratmaktır (Blondel, 1987, s. 240). Terör örgütlerinin ilk hedefi toplumun dikkatini çekmektir. Yapmış oldukları saldırılarla toplum üzerine korku salarak hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadırlar. Bu hedef doğrultusunda medya araçlarını da etkili kullandıkları görülmektedir. Toplum, kullanmış oldukları medya aracılığıyla tarafına

çekme ve kutuplaştırma gibi bir strateji gütmektedir. Kutuplaşan toplumun çatışma ortamına zemin hazırlayacağını düşünerek buradan fayda sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece eylemlerini gerçekleştirdikten sonra oluşan kaos ortamından fayda sağlamaktadır (Gençtürk, 2012, s. 5).

Terör örgütlerinin her birinin amacı farklı olsa da ortak stratejileri mevcuttur. Tüm terör örgütlerinin yapıları birbirlerine benzerlik göstermektedir. Aşağıda belirtilen yöntemleri hemen hemen tüm örgütleri kullanmaktadır (Acar, 2020, s. 88);

- Hedefledikleri ülkenin maddi ve manevi değerlerine saldırmak,
- Hedeflerindeki ülkeye ekonomik açıdan zarar vermek,
- Ülkedeki yönetimin aleyhinde propaganda yaparak yönetimin güçsüz olduğu algısı yaratmak,
- Bu algıyı yerleştirdikten sonra yönetimin uluslararası arenada yalnız kalmasını sağlamayı hedeflemek,
- Güçlüymüş gibi algı çalışmalarına devam ederek halkın kendilerine destek vermesini sağlamak,
- Örgüt sempaticanlarının kendilerine sadece fikirsel olarak değil fiziksel olarak da destek vermesini sağlamak,
- Silahlı saldırıların propagandasını yaparak tüm eylemlerin bir psikolojik savaş olduğu fikrini örgüt elemanlarına empoze etmek,
- Örgüt liderini efsaneleştirerek kahraman gibi göstermek.

Terör örgütleri, dünyanın her yerinde hemen hemen benzer metotları kullanarak hedefindeki ülkeye zarar vermeyi amaçlamaktadır. Yapmış olduğu eylemlerle nitelik açısından güçlenmeyi, örgüte sempati duyanları da kendi saflarına çekerek nicelik açısından artmayı hedeflemişlerdir. Başarıya ulaşabilmeleri açısından hem nitelik hem de nicelik olarak güçlenmeleri hedeflerinden birkaçı olarak yorumlanabilir.

Buradan yola çıkarak; bir toplumun şiddet ve terör ile olan ilişkisinin perde arkasında, o toplumun sosyoekonomik durumu ve ilişkilerinin etkili olduğu söylenebilir (Anbarlı Bozatay, 2013, s. 110-111).

Terörizm bazı güçler tarafından çıkar amaçlı bir araç olarak kullanılmaktadır. Belirlenmiş ülke ya da toplum içerisinde, çıkar edinmek amacıyla araç görevi

görmektedir. Başlangıçta siyaset aracı olarak kullanılan terörizm, zamanla bir devleti güçsüzleştirmek için kullanma aracına dönüşmüştür (Gürel, 2008, s. 43).

Tüm bu açıklamalar ışığında terörizmin amaçları içerisinde siyasi hedeflerin olduğu, genellikle inanç, ideoloji, görüş, ayrımcılık ve benzeri farklılıkların ön plana çıkarılması, hükümetlerin icraatlarının tam tersinin uygulanmasının sağlanması gibi benzer hedefler güttüğü anlaşılmaktadır. Ekonomi gibi birçok konu ise bu amaçlara ulaşmak adına birer araç olarak kullanılmaktadır.

4.2. Uluslararası Terörizm

Uluslararası terörizm, egemen bir devletin bazı kişileri kontrol etmesi suretiyle gerçekleşmektedir. Ulusal sınırları aşan terörizm özerk ve devletsiz aktörler olmalarının yanı sıra, uygun devletlerin yardımına ihtiyaç duymadan gerçekleştirilen terör faaliyeti şeklindedir (Seghal, 1996, s. 5).

Şiddet hareketlerinin bir devlete ait hudutlar içerisinde, diğer devlet fertleri veya devletlerin haklarını ihlal edecek biçimde yapılan şiddet eylemleri uluslararası terörizm olarak tarif edilmektedir (Cora, 2008, s. 24). Burada temel gaye siyasiliktir. Siyasi bazı hedeflere ulaşılması ve bazı siyasi değişiklikler yapılması amaçlanmaktadır. Devletlerin huzurunu kaçıran uluslararası terörizm, nereden, ne zaman ve nasıl geleceği bilinmeyen bir tehlike olarak görülmektedir (Şimşek, 2016, s. 325).

Günümüz koşullarında terörizmin uluslararası boyut kazanmasında bazı nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler şu şekilde gösterilebilir (Gençtürk, 2012, s. 2):

- Uluslararası haberleşme ve ulaşım araçlarında meydana gelen hızlı gelişim ve değişim,
- Teknolojik imkânların, yeni silah ve teçhizatlarla birlikte artması,
- Organik bağların ve işbirliğinin, uluslararası terör örgütleri arasında:
 - Eğitim,
 - İstihbarat,
 - Lojistik,
 - Finans temini,
 - Teknik,

- Eylem yöntemleri tarafından arttırılması şeklindedir.

Bazı uzmanlara göre terörizm, uluslararası nitelik kazanması adına yabancılara ve yabancılara ait olan hedeflere yönlendiğinde, birden fazla devletin ya da hükümetin desteğiyle yapıldığında, uluslararası örgütlerin ya da yabancı bir devletin siyasi mekanizmalarını etkilemek için yapıldığında ortaya çıkmaktadır (Altuğ, 1989, s. 23).

Günümüz koşullarında uluslararası terörizm bazı faktörlerden etkilenmiştir. Bunlardan ilki, teknolojiadaki gelişmeler ve bu gelişmelerin hızı olmaktadır. Güncel manada siyasi olaylarda yaşana değişimler ise bir diğer etken olmaktadır. Meydana gelen kitlesel göçler, iç savaşlar ve sıcak çatışmalar da terör örgütlerinin eleman teminini kolaylaştırmıştır. Teröre destek verenlerin sayısının Soğuk Savaşın ardından artış göstermesi uluslararası terör faaliyetlerinin hızlanmasına ve form değiştirmesine sebep olmuştur. Dünya genelinde paranın dolaşımının rahatlaması ve ekonomik faaliyetlerdeki rahatlık uluslararası terörün finanse edilmesini kolaylaştırmış ve uluslararası terörizme imkân sunmuştur (Caşın, 2008, s. 208-210).

4.2.1. Uluslararası Terör Örgütleri

Bu kısımda uluslararası arenada karşımıza çıkan terör örgütlerinin öne çıkanlarından kısaca söz etmekte fayda görülmektedir. Şekil 4’de uluslararası terörizmin dünyaya yayılışı irdelenmektedir.

Şekil 4: Dünyadaki Uluslararası Terör Örgütleri (http-2).

El Kaide, Boko Haram, Taliban, DAESH ve PKK Şekil 4’de dünya haritası üzerinde gösterilen bazı uluslararası terör örgütlerindedir. Bunların karıştıkları terör saldırılarından bazılarına değinmek gerektiğinde; 11 Eylül Saldırısı, Yeni Zelanda saldırısı, Tarsus ve Lazkiye IŞİD saldırısı ve Sri Lanka saldırısı karşımıza çıkmaktadır.

4.2.1.1. El Kaide

El kaide terör örgütünün adı, Usame Bin Ladin öncülüğünde 1988 yılında ilk defa bir toplantıda geçmiştir. Örgüt genel itibari ile Selefilik ve Vahhabilik ekolünü benimsemiş ve İslam’ın batı ülkelerinin etkilediği bir din olmaktan çıkarıp asıl İslam’ı

yaymak amacıyla olduğunu açıklamıştır. Şii düşüncesine karşı çıkan inananları dinden çıkmış olarak görürler. Bu sebeple Şiilere yapılan her şey mubahtır düşüncesi hâkimdir. Kendilerince öne çıkarılan dini öğretiyi, cihat ederek dünyadaki bütün Müslümanların benimsemesi gerektiği düşüncesine sahiptir. (Güneş, 2021, s. 374-383).

El Kaide'nin ana hedeflerine bakıldığında iki temel faktör ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, Müslüman ülkelerin yönetimine müdahale eden ve İsrail'le ittifak yaparak Ortadoğu'yu kendi çıkarlarına yönelik düzenleyen ABD ve Batı devletlerini bölgeden uzaklaştırmak; diğeri ise bu ülkelerle ittifak yapan ve İslam'a aykırı olduklarına inandıkları rejimleri devirmektir (Arı ve Arslan, 2005, s. 203).

El Kaide terör örgütü, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de benzer yöntemlerle oluşumunu tamamlamıştır. Terör örgütü, sert bir sınıfsal fark göstermeksizin, eyleme göre belirli üyelerle müzakereler yapabilen ve talimatlar verebilen esnek bir yapıya sahiptir. Hiyerarşik düzenlemeye önem verilir ve herkes, gerektiği kadar bilgilendirilir. Aşağıda El Kaide'nin yapılanma şekli verilmiştir (Yılmaz, 2006, s. 88).

- Hücreler
- Mücahitler ve Mücahit Gruplar
- Bölgesel ve Yerel Örgütlenmeler

Bu üç yapı, El Kaide'nin örgütsel yapısını oluşturur ve esnek bir nitelik taşır; birbirleriyle iç içe geçebilirler. Günümüzde El Kaide, dünya çapında terör eylemleri gerçekleştirebilen bir sistem yaratmış haldedir. "Terör uzmanları tarafından en belirgin teşkilatlanmaya sahip örgüt" olarak tanımlanan El Kaide, birbirini tanımayan insanlardan oluşan çok gevşek ilişkiler ağı içerisinde (Yılmaz, 2006, s. 88).

El Kaide, terör faaliyetleri açısından birçok ülkenin listelerinde üst sıralarda yer almaktadır. Doğrudan olmasa da Jais-e-Muhammed Taliban ve El-Şebab gibi terör örgütleriyle işbirliği yapmaktadır. Dünyada kendisini El Kaide üyesi kabul eden 10 bin kişi bulunmaktadır. El Kaide'nin başlıca eylemlerine bakıldığında (Aldırmaz, 2017, s. 22-26);

- 1997-Luxor Katliamı,
- 1998-Kenya ve Tanzanya ABD Büyükelçiliklerine Saldırı,
- 2000-Yemen'de ABD gemisine saldırı,
- 2001-11 Eylül saldırıları,
- 2002-Bali Adası Saldırıları,
- 2002-Kenya-Mombasa Saldırıları,
- 2003-Riyad Suudi Arabistan Bombalama Olayları,
- 2003-Casablanca Saldırıları,
- 2003-Jakarta Marriot Otel Saldırısı,
- 2003- 15-16 Kasım İstanbul Saldırıları,
- 2004-Madrid Tren Bombalamaları,
- 2005- 7 Temmuz Londra Saldırıları,
- 2005-Mısır Sharm el-Sheikh Saldırıları,
- 2005- Endonezya Bali Saldırıları,
- 2005- Ürdün Amman Otel Saldırıları,
- 2008-Pakistan İslamabad Mariot Otel Saldırıları karşımıza çıkmaktadır.

El Kaide'nin saldırılarına bakıldığında farklı taktik ve yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Yapılan saldırıların genellikle yüksek nüfuslu bölgelere veya siyasi ve sembolik önemi olan hedeflere yöneldiği anlaşılmaktadır. El Kaide'nin bu saldırı metotları ve sonuçlarıyla küresel düzeyde ses getirmeyi, radikal ideolojilerini tanıtmayı ve örgüt propagandasını duyurmayı amaçladığı düşünülebilir. Ayrıca örgütün 11 Eylül eyleminde olduğu gibi toplu intihar saldırılarıyla da toplumda korku ve panik havası oluşturarak kaos ortamı yaratmayı hedeflediği söylenebilir.

4.2.1.2. Hizbullah

Türkiye'de, laik sistemli mevcut rejimi yok ederek, şeriatın söz sahibi olduğu bir yönetimin olması gerektiği düşüncesiyle ve Ortadoğu ve İran'da meydana gelen olaylardan da etkilenerek 1980 yıllarında Fidan Güngör ve Hüseyin Velioğlu önderliğinde İlim ve menzil kitapevi ortaklığıyla kurulan Hizbullah terör örgütü,

Güneydoğu Anadolu Bölgesi civarında radikal faaliyetlerde bulunmuştur (Aktaş, 2019, s. 30-50).

PKK terör örgütü, bölgede güç kazanan Hizbullah'a son vermek ve örgüte yeni katılımlar yaratmak için İslami sivil örgüt kuruluşları kursa da başarılı olamamıştır. 1991-1995 yılları arasında PKK terör örgütüyle fikir ayrılıkları sebebiyle silahlı çatışmalar ve eylemler yaşanmıştır. Bu eylemlerde yüzlerce PKK ve Hizbullah üyesi ölmüştür. Ayrıca Hizbullah, içerisinde eylemleri destekleyen İlimciler ve eylemlere karşı olan Menzilciler olarak ikiye ayrılmıştır. 1993 yılında karşı karşıya gelen gruplar baltalı-bıçaklı saldırılarda bulunarak kayıplar vermiştir (Gül, 2012, s. 126-127).

Hizbullah'ın, Konca Kuriş ve İzzettin Yıldırım'ı kaçırmaması ve işkence ederek öldürmesi olayıyla örgütün, medyada daha fazla yer bulmasına ve büyük sansasyonlara yol açmasına neden olmuştur. Medyada "Feminist İslamcı" olarak tanınan Konca Kuriş, önceleri Hizbullah içinde bir rol üstlenmiş ancak daha sonra ilişkisini koparmıştır. Kadın hakları konusundaki açıklamaları, örgütü birçok kişinin terk etmesine neden olmuştur ([http-3](http://3)).

Kamuoyunda ses getiren diğer bir olay ise Zehra Eğitim ve Kültür Vakfı Başkanı İzzettin Yıldırım'ın kaçırılıp öldürülmesidir. İzzet Yıldırım; Hizbullah'ın yöntemlerini eleştirerek faaliyetlerine karşı çıkması örgütün bölgede eleman devşirmesinin önüne geçmiştir. Ayrıca İzzet Yıldırım'ın diğer Nur cemaatlerinden farklı olarak Said Nursi'nin Kürtçülük konusundaki fikirlerinin sansürlediği bilinmektedir. Hüseyin Velioğlu'nun emriyle kaçırılan ve daha sonra Velioğlu tarafından sorgulandıktan sonra infaz edilen İzzettin Yıldırım'ın İslami çevrelerdeki önemli etkisi ve medyanın olayı detaylarıyla ele alması, tüm dikkatleri örgütün üzerine çekmiştir (Çakır, 2001, s. 82).

Hizbullah için en büyük değişim, Beykoz operasyonunda örgüt arşivinin büyük bir kısmının ele geçirilmesiyle başlamıştır. Birçok üyenin ifşa olması ve kamuoyundaki algı, Hizbullah'ın politikalarında köklü değişikliklere yol açmıştır. 2002'de silahlı eylemleri sonlandırdığını duyuran örgüt, sivil alanda faaliyetlerini artırmak için dernek faaliyetlerine yönelerek bu çerçevede, Mustazaflarla Dayanışma Derneğini kurmuştur. Daha sonra Mustazaflar Hareketi adını alan dernek, Hizbullah ile bağlantılı olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır. Bu olayın ardından düzenlenen miting, siyasallaşmanın ilk belirtileri olmuştur. Hizbullah, 2012 Aralık ayında, İçişleri

Bakanlığına siyasi parti kurma başvurusu yaparak Hür Dava Partisini kurmuştur (Aktaş, 2019, s. 30-50).

Bu parti, Hizbullah'ın siyasal dönüşümünün net bir göstergesidir. Kendi tabanına oy kullanmayı yasaklayan bir hareketin, zamanla parti kurması, önemli bir dönüşüm olarak değerlendirilebilir.

4.2.1.3. İŞİD-DAEŞ-DEAŞ

İŞİD, DEAŞ veya DAEŞ olarak isimlendirilen uluslararası terör örgütü, kendisinden olmayanları etiketlemek sureti ile tüm dünyada terörist eylemlerine devam etmektedir (Erdem ve Şenol, 2016, s. 278). Açılımı “Irak ve Şam İslam Devleti” olan örgüt Selefilik yani İslam dinin ilk düşüncelerinden biri olan ekolün izinden gitmişlerdir. Bunun yanında haricilik ve vahhabilik düşüncelerini de toparlayarak ortaya kendi ideolojilerini ortaya koymuşlar. Örgüt lideri Zerkavi'dir. Örgüt El Kaide içerisinde büyüyen ve 2004 yılında Zerkavi tarafından kurulan belli İslam ile ilgili ideolojileri bir araya getirerek ortaya çıkmıştır (Özbey ve Yıldız, 2020, s. 73-91).

İŞİD terör örgütünün Ortadoğu gibi karmaşık bir coğrafyada çok hızlı bir şekilde büyüme göstermesinin nedeni örgütün diğer örgütlerden farklı olarak her gün yeni stratejiler geliştirmesi ve bu stratejileri uygulamaya koymasından kaynak bulunmaktadır (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, 2015).

Örgütün eylemleri tabanda psikolojik olarak yıpratma ve korkutma çabasıdır. Bunun için de eylemleri yapmadan önce haber verme ve yaptıktan sonra bu görüntüleri sosyal medya aracılığı ile yayma konusunda çok titiz çalışırlar. Birçok saldırı çeşitleri vardır. Bu saldırılar da genel itibariyle çocukları ve gençleri kullanarak intihar saldırıları, her türlü silahla saldırı, adam kaçırma fidye faaliyetleri ve işkence tabanlı kafa kesme ve yakma eylemlerinden oluşur (http-4).

İŞİD, Türkiye üzerinde birçok eylem gerçekleştirmiştir. Bunlardan en önemli ve ses getireni İstanbul'da 1 Ocak 2017'de gerçekleşen bir eğlence mekânı olan Reina saldırısıdır. Saldırı uzun namlulu silahla birlikte Noel baba kıyafetiyle eğlence mekânına gelen teröristin girişten başlayarak tüm mekânı taramasıyla gerçekleşmiştir. Neticesinde 39 kişi hayatını kaybetmiştir (http-5).

4.2.1.4. Boko Haram

Boko Haram terör örgütü, 2009 yılından sonra saldırılarını artırmasıyla insanlar tarafından daha çok tanınarak ismini duyurmuştur. Boko Haram'ın tam olarak ne zaman ortaya çıktığı konusunda ortak bir tarih olmasa da literatürdeki görüş, 2002 yılında Muhammed Yusuf tarafından Nijerya'nın kuzeyindeki Yobe eyaletinden kurulduğu yönündedir (Onapajo ve Uzodike, s. 26).

Nijerya'da siyasi başarısızlıkların ortaya çıkmasıyla ve buna ekonomik eşitsizliklerinde eklenmesiyle beraber hükümete karşı olan muhalif topluluklara katılım artmıştır. Bahse konu topluluklarda mevcut rejimi yıkararak yerine İslam şeriatını getirmek isteyenler de yer almıştır. Bu amaçla yola çıkarak zamanla radikalleşen Boko Haram'ın şeriatı benimsemesi ve sıkıntıları fırsat bilerek örgüte eleman kazandırdığı dikkat çekmektedir (Aktaş, 2023, s. 1146).

2009 yılında Nijerya hükümetine karşı savaş başlatan Boko Haram'ın saldırılarıyla birçok insan hayatını yitirmiş ve milyonlara insan ülkesinden gitmek durumunda kalmıştır. Ayrıca BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisinin 2018 verilerine göre, hedef alınan Borno, Adamawa ve Yobe gibi eyaletlerde 7.7 milyondan fazla insan, insani yardıma muhtaç kalmıştır. Nijerya'daki terör örgütü Boko Haram'a karşı mücadele, Nijerya'nın tek taraflı çabalarının yetersizliği nedeniyle Afrika Birliği tarafından 2015'te bir askeri koalisyon olan Çokuluslu Müşterek Görev Gücü'nün kurulmasıyla güçlendirilmiştir. Bu Görev Gücü ordusu, Nijerya'nın yanı sıra Çad, Kamerun, Nijer ve Benin'den gelen askerlerden oluşmakta ve terörle mücadele operasyonları düzenlemektedir. Uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin, bölgedeki insani krizi hafifletmek için çaba göstermeye devam ettiği bilinmektedir (Önal, 2023, s. 368-371)

4.2.1.5. Taliban

Taliban, 1994 yılında, geleneksel ve dini egemenlik anlayışının hâkim olduğu aşiret yapılanmasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, Taliban'ın doğuşunun bir dönüm noktasıdır. Sovyet işgaliyle beraber, Afgan halkı altından kalkamayacağı kadar büyük ekonomik, sosyal ve siyasal problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte, silahlarıyla Sovyetlere karşı savaşan

kabile mensuplarıyla birlikte pek çok kadın ve çocuk, beslenme ve sağlık problemleriyle mücadele ederken mülteci kamplarına sığınmıştır. İşgal süreci, zaten güç bakımından zayıf olan Afganistan'ın ekonomik gelirini daha da azaltarak ülkeyi içinden çıkamayacağı bir ekonomik ve siyasal krize sürüklemiştir. Taliban, Sovyet işgaline karşı tecrübeli grupların çatıştığı bu kaotik ortamda hızla örgütlenmiştir. Özellikle, Sovyet işgalinden sonra Afganistan'ın içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum ve bu durumun toplumsal ve bireysel nedenlerle birleşmesi, Afgan halkının büyük bir bölümünün radikalleşmesine ve Taliban'a destek vermesine yol açmıştır (Katılmış ve Güven, 2022, s. 107-120).

Afganistan'ın geleceği adına en ciddi problemlerinden biri, etnik çatışmaların sona erdirilerek milli bilincin ve siyasal birliğin sağlanmasıdır. Bu amacın, Afganistan Anayasası'nda belirtilen farklı etnik grupların topyekûn bir kültür ve yaşam karakterinin iyileştirmesiyle gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Ülkenin İslam dininin birleştirici gücünden faydalanılması, ulusal kimliğin güçlendirilmesi için kritik bir adım olabilir. Her etnik grubun siyasi katılım ve temsil hakkının sağlanması, Afganistan'ın sosyal ve kültürel bütünlüğünü güçlendireceği vurgulanmaktadır (Anbarlı Bozatay ve Meriç, 2013, s. 170-172).

Bahsedilen terör örgütleri ve çok daha fazlası olmasına karşın çalışmamız içerisinde sadece birkaçına ve önemli terör olaylarına yer verilmektedir. Uluslararası terör örgütlerinin ardından, dünyada iz bırakmış bazı terör saldırılarına yer vermek sağlıklı olmaktadır.

11 Eylül saldırılarının genel olarak İslam ve Müslüman faktörüyle ilgili olarak anıldığı bilinmektedir. Bu durum kitle iletişim araçlarıyla beraber güçlendirilmiş ve şiddet içerikli gündemlerin ana karakteri olarak Müslüman kesimleri öne çıkarılmıştır. Bu durumun oluşmasından sonra bir tepkisellik de ortaya çıkmıştır. Bahse konu bu tepkisellikle beraber İslami şiddet ve terör olarak bir yaftalama meydana gelmiştir (Bodur, 2005, s. 67).

İslamofobi, İslam'a karşı duyulan korku veya önyargı anlamına gelmektedir. Müslümanlara yönelik ayrımcılık, ırkçı davranışlar ve İslam dinine karşı önyargılı davranışları içermektedir. İslamofobi, bilhassa Avrupa başta olmak üzere Hristiyan dünyasının İslam dinine ve Müslümanlara karşı nefretini içermektedir. Bu kavram, İslam dinine karşı olumsuz söylemleri ve fikirleri içermektedir. İletişim

teknolojilerinin ilerlemesiyle beraber, insanlar ve toplumlar arasındaki etkileşimin artmasıyla Batı dünyasında İslamofobi'nin yayıldığı gözlemlenmektedir. El Kaide'den sonra IŞİD terör örgütünün son zamanlardaki saldırıları, tüm dünyada şok etkisi yaratarak İslamofobi'nin çoğalmasına sebep olmuştur (Zambur, 2023, s. 1).

14 Mart 2019 yılında Yeni Zelanda'da Cuma namazı esnasında iki camiye silahlı saldırılar düzenlenmiştir. Saldırı, bir İslamofobik terör eylemi olarak karşımıza çıkmaktadır. 51 kişinin yaşamını yitirdiği cami saldırısı sonrasında 10 binden fazla silah, silah parçaları polis ekiplerine teslim edilmiştir. Bu saldırıdan bir ay sonra mecliste yarı otomatik silah ve saldırı tüfekleri yasaklanmış, bu model silahlara sahip kişilerden de 20 Aralık 2019 tarihine kadar teslim edilmesi istenmiştir. Ülkede 2 binden fazla kişi 3 bin 275 silah ve 7 bin 827 parça ve aksesuarı geri verilmiştir. Bundan dolayı devlet 4 milyon zarar etmiştir (http-6).

2016 yılında, Beşşar Esad'ın kontrolünde bulunan Lazkiye bölgesinde IŞİD tarafından saldırılar düzenlenmiştir. Ayrıca Ceble şehrinde 4 patlama ve Tartus şehrinde de 3 patlama meydana gelmiştir. Bu olaylarda 100 kişi yaşamını kaybetmiştir. IŞİD saldırıları üstlenirken, yapılan saldırılarda intihar bombacıları ve bomba yüklü araçlar kullanılmıştır (http-7).

2019 yılının Nisan ayında Sri Lanka'da gerçekleştirilen terör saldırılarında kilise ve otellerin hedef alındığı görülmektedir. Sekiz ayrı yerde saldırı düzenlenmiştir. 253 kişi yaşamını kaybetmiş ve 500'den fazla kişi de yaralanmıştır. Aralarında iki Türk vatandaşı ve 27 Yabancı Uyruklu vatandaş da yer almaktadır (http-8).

4.2.2. Uluslararası Terörizmle Mücadelede İşbirliğinin Önemi

Uluslararası terörizm tüm dünya ülkelerini ilgilendiren önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada ülkelerin tek başlarına değil, birlikte hareket etmeleri hatta örgütsel manada harekete geçmeleri gereklidir. Bu noktada çeşitli güvenlik kaygıları ile yapılan işbirlikleri ön plana çıkmaktadır.

Güvenlik, dünya ekseninde önemini arttırırken gerek ülkeler ve gerekse örgütler açısından da araştırmalara konu edilmektedir. Ülkelerin kendi başlarına aldıkları önlemlerin yeterli olmadığı durumlarda çeşitli yapılanmalara ve işbirliklerine

gidilmesi söz konusu olmaktadır. Bahsedilen örgütlerden bazıları üzerinde durulmaktadır. Bunlar arasında;

- BM (Birleşmiş Milletler)
- NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
- AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)
- Diğer kuruluşlar incelenmektedir.

BM 1945 yılında kurulmuştur. Güvenlik Konseyi'nin temel üyeleri; ABD, Rusya, Çin, Birleşik Krallık ve Fransa'dır. Bu üyelerin kararlarda veto yetkisi bulunmaktadır. Güvenlik Konseyi, askeri müdahale kararı alabilmekte ve Barış Gücü ile de uygulama yetkisine sahiptirler. Bu kararlar, barışı koruma görevi kapsamında ve bağlayıcı niteliktedir (Dedeoğlu, 2003, s. 227).

BM'nin beş ana organı bulunmaktadır (Altınır, 2014, s. 5).

Güvenlik Konseyi: Beşi daimî olmak üzere on beş üyeden oluşmaktadır. Bir konuda dokuz oy yeterli olmakla beraber daimî üyelerden herhangi biri reddederse karar alınamamaktadır. Görev ve sorumlulukları şöyle sıralanabilir:

- a) Uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi için çaba göstermek,
- b) Barışı tehdit eden anlaşmazlıkları araştırmak,
- c) Silahlanma ve ilgili kuruluşlar konusunda planlama yapmak,
- d) Saldırganlığı önlemek için yaptırımlar uygulamak,
- e) Barışın tehlikeye girdiği durumlarda askeri önlemler almak,
- f) Genel Kurula yeni üyelerin kabul edilmesini önermek,
- g) Genel Sekreterin seçilmesi için Genel Kurula tavsiyelerde bulunmak,
- h) Uluslararası Adalet Divanı hâkimlerinin seçimini sağlamak.

Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği koruma sorumluluğuna sahip ve BM'nin bağlayıcı kararlar alabilen ve bu kararlarını uygulama yetkisine sahip bir organdır. BM Antlaşması'nın 7. Bölümü'nden (39-51 Maddelerinden) aldığı hukuki olanakla kuvvet uygulama yetkisine sahiptir. Bu yetki, terörizme karşı da geçerlidir. Devletler terörizmle mücadele ederken diğer devletler ya da örgütler tarafından eleştirilebilir veya engellenebilirken, Güvenlik Konseyi daha geniş bir serbestiye sahiptir. Çünkü devletler sadece kendileri karar alırken, Güvenlik Konseyi hem BM

Antlaşması'ndan kaynaklanan sorumluluğu gereği, hem de daha fazla devlet tarafından karar alınması hasebiyle hukuki açıdan daha fazla meşruiyete sahiptir. Ayrıca, daimî üyelerin siyasi amaçları doğrultusunda veto yetkilerini kullanmaları, Güvenlik Konseyi kararlarının meşruiyetini baltalama potansiyeline sahiptir. (Ayhan, 2015, s. 135).

Mütevelli Konseyi: Kendi kendini yönetemeyen bölgelerin yönetilmesi için kurulan bir birim olmasına rağmen, Kasım 1994 itibarıyla faaliyetleri durdurulmuştur.

Ekonomik ve Sosyal Konsey: Eğitim, sağlık, ekonomi, kültür ve sosyal alanlarda araştırmalar yaparak üye ülkelere tavsiyelerde bulunan bir kurumdur. Elli dört üyeden oluşur ve bu üyeler üç yıllığına seçilirler.

Uluslararası Adalet Divanı: Diğer bütün ana organlar ABD'nin New York şehrinde bulunmasına rağmen, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Hollanda'nın Lahey kentinde yer almaktadır. On beş yargıçtan oluşur ve uluslararası hukuk, antlaşmalar ve teamüller temel alınarak yargılama yapar. Ayrıca, BM'deki diğer organların hukuki konulardaki sorularına cevap verir ve tavsiyelerde bulunur.

Sekreterlik: Değişik coğrafyalarda kurulan istasyonlar aracılığıyla diğer organların politikalarını ve planlamalarını yürütme konusunda hizmet sunar. Beş yıllığına seçilirler.

BM'nin terörle mücadele stratejisine bakıldığında 2006'da kabul edilen 288 sayılı belge kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Bu strateji, ulusal, bölgesel ve uluslararası işbirliği ile terörizmle mücadele edilmesi gerektiğini vurgularken, terörizmin sebeplerinin ortadan kaldırılmasını da amaçlamaktadır. BM, terörizmle mücadelede insan haklarına, adalet ve hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğini savunurken, terörizmin herhangi bir din, medeniyet veya etnik kimlikle ilişkilendirilemeyeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca, terörizmle mücadele sadece askeri yöntemlerle değil, ekonomik sorunların çözümüyle de ele alınmasını gerektiğini savunmaktadır. Genç işsizliğin radikalleşmeyi kolaylaştırdığını ve gençlere istihdam yaratma projeleri ile marjinalleşmelerinin engellenmesi hedeflenmektedir (Al, 2016, s. 447-458).

Bahsedilen örgütlerden bir diğeri ise NATO'dur. 4 Nisan 1949 yılında uluslararası askeri ittifak olarak kurulan NATO, uluslararası terörizmle mücadele

kapsamında oluşturduğu stratejik konseptlerle çalışmalar yürütmektedir (Ayhan, 2015, s. 110).

Tablo 3: NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti (Ağaoğlu, 2015, s. 35)

Avrupa'da istikrar ve güvenliğin sađlanmasđ neticesinde, üye ÷lkelerin güvenli ve sağlıklı işlerlik kazanmaları
NATO'nun 4. mad. göre risk oluşturan durumlarda, Atlantik ötesi bir forum oluşturmak
Üye ÷lkeler açısından oluşan tehdit ve saldırıları caydırmak ve bertaraf etmek
Stratejik dengeyi Avrupa'da korumak

Tablo 3'de, Avrupa'daki istikrar ve güvenliğin sađlanmasđ, bölgenin genel refahđ ve barışđ için hayati bir öneme sahiptir. Sağlanan istikrar ve güvenliğ, üye ÷lkelerin sağlıklı ve güvenli bir şekilde işleyişini sağlamaktadır. Bu durum, ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda daha iyi bir yaşam standardđ ve refahın yükselmesine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda istikrar ve güvenliğ, uluslararası ilişkilerde de olumlu bir etki yaratarak barış ve işbirliği ortamını güçlendirmektedir. Dolayısıyla Avrupa'daki istikrar ve güvenliğin korunmasđ, bölge genelindeki barış ve refahın sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bakımdan NATO'nun 4. Maddesinde geçen "Üye ÷lkelere silahlđ saldırđ olmasđ durumunda diğer ÷lkelere yapılmışçasına kabul edilir" ibaresinin olmasđ sonucunda, saldırđın üye ÷lkeler tarafından koordineli bir şekilde bertaraf edilmesi için, Atlantik ötesi bir platform oluşturmağın oluşabilecek tehditlere karşı ve NATO üyelerinin güvenliği için önem arz ettiği vurgulanmaktadır.

NATO'nun uluslararası terörizmdeki rolüne ve çalışmalarına, "4.4. Uluslararası Terörizmle Mücadelede NATO'nun Rolü" başlığı adı altında detaylıca incelenecektir.

Bir diğer önemli örgüt ise AGİT'tir. AGİT Viyana'da kurulmuş bir örgüttür. Açılımdı Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'dır. Amaçları ([http-9](http://9));

- Siyasi-askeri, ekonomi-çevre ve insani ilke, norm ve standartlar geliştirmek,

- Yükümlülüklerin uygulanma durumlarını izlemek,
- Esnek müzakere ve siyasi diyalog forumu teşkil etmek.

Ayrıca katılımcı Devletlerin;

- ✓ Demokratikleşme,
- ✓ Hukukun üstünlüğü,
- ✓ İnsan haklarına saygı alanlarındaki çabalarına destek ve yardım işlevi görmektedir.

AGİT'in geleceğiyle ilgili tartışmalar, örgütün mevcut formunun ne kadar sürdürülebilir olduğu üzerine yoğunlaşmaktadır. AGİT'in Avrupa güvenliği açısından öneminin azaldığını ve dönüşmesi gerektiği bilinmektedir. Bunun temel nedenleri arasında, NATO ve AB gibi daha güçlü örgütlerin varlığı ve üyelerine sunduğu güvenlik ve ekonomik destek bulunmasıdır. Ayrıca, AGİT'in siyasi itibarı tekrardan kazanabilmesi için kriz yönetimi veya çatışma çözümü gibi somut başarılar elde etmesi gerekmektedir. AB ve NATO'nun genişleme stratejileri sonucu AGİT'in önemi azalmış ve hatta gereksiz hale gelmiştir. Bu çerçevede, AGİT'in dönüşüm yaşaması ve kendini yeniden yapılandırması zorunlu hale gelmiştir (Karabulut, 2011, s. 8-69).

Bu dönüşüm stratejisi, örgütün yetkilerini genişletmesi veya küresel bir örgüte dönüşmesi gibi farklı şekillerde olabilir.

Uluslararası terörizm açısından bazı tedbirler alan bir diğer örgüt de Avrupa Birliği (AB)'dir. AB, terörle etkin mücadele etmek ve bu konuda üyeler arasında tekdüzeliği sağlamak adına çerçeve karar almış bulunmaktadır. Buna göre (Özcan ve Balcı, 2006, s. 215-216);

“Her Üye Devlet, kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan doğaları ve bağlamları gereği

- halkı ciddi şekilde sindirme veya
- bir devleti veya uluslararası örgütü bir eylemi işlemeye veya işlemekten kaçınmaya gayri meşru olarak zorlama veya
- bir ülkenin veya uluslararası örgütün temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi şekilde istikrarsızlaştırma veya yıkma amacıyla islenen bir ülkeye veya uluslararası örgüte ciddi şekilde zarar verebilecek olan aşağıda (a) dan (i)

ye kadarki fıkralarda belirtilen kasti eylemlerin terörist suçlar olarak sayılmasının sağlanması için gereken önlemleri alacaktır:

(a) Ölüme sebep olabilecek şekilde bir kişinin hayatına saldırılar;

(b) Bir kişinin vücut bütünlüğüne saldırılar;

(c) Adam kaçıırma veya rehin alma;

(d) Devlet veya kamu imkânlarını, taşıma sistemlerini, bilgi sistemini de kapsayan altyapı imkânlarını, kıta sahanlığı üzerindeki sabit platformları, insan hayatını tehlikeye sokma ya da büyük ekonomik kayba neden olma olasılığında kamusal mekânı veya özel mülkiyeti geniş çaplı yok etme;

(e) Uçaklar, gemiler ya da başka insan ve mal nakil araçlarını kaçıırma;

(f) Nükleer, biyolojik veya kimyasal silahları ya da silah ve patlayıcıları üretme, bulundurma, edinme, nakil, sağlama veya kullanma ile biyolojik ve kimyasal silahlara yönelik araştırma ve geliştirme;

(g) İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde tehlikeli maddeleri ortama salma veya yangın, sel baskını veya patlamalara neden olma;

(h) İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde su, enerji veya diğer temel doğal kaynakların sunulmasına müdahale etme veya bunu engel olma;

(i) (a)'dan (h)'ye kadar sıralanan eylemlerden birini işleme tehdidinde bulunmak.”

Uluslararası terörizm konusunda ülkelerin birleşerek örgütler düzeyinde türlü anlaşma ve sözleşmelere imza atmaları ve topyekûn hareket etmeleri kararlılığın gösterilmesi ve yaptırımların dayanağı bakımından değer teşkil etmektedir.

Alınan kararda, terörist eylemlerin çeşitli biçimlerde tanımlandığı ve bu eylemlerin ulusal hukuka göre suç olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Terör eylemleri, halkı sindirme, devletleri veya uluslararası örgütleri zorlama ya da istikrarsızlaştırma hedefiyle gerçekleştirilen şiddet içeren eylemler olarak tanımlanmıştır. Özellikle, ölüm veya yaralanma riski taşıyan saldırılar, altyapıya yönelik zarar verme girişimleri, silahlanma ve tehlikeli maddelerin kullanımı gibi eylemler terörizm kapsamında değerlendirilmiş olup terör tehdidinde bulunmanın da terörizm suçunun bir parçası olduğu vurgulanmıştır.

4.2.3. Uluslararası Terörizm ve İnsan Hakları

İnsan hakları, evrensel olarak kabul edilen ve her insanın doğuştan sahip olduğu haklar ve özgürlüklerdir. Bu haklar, insanların yaşamını korumak, onurunu ve değerini gözetmek ve özgürlüklerini güvence altına almak amacıyla tanınmıştır. İnsan hakları kavramı, Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Amerikan İnsan Hakları Sistemi gibi birçok uluslararası belgede ve antlaşmada yer almaktadır. İnsan hakları, temel haklar ve özgürlükler olarak tanımlanmaktadır. Bunlar arasında yaşama hakkı, ifade özgürlüğü, düşünce ve din özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, işkenceye karşı korunma, eşitlik ve ayrımcılığa karşı korunma gibi haklar bulunmaktadır. İnsan hakları, herhangi bir din, ırk, cinsiyet, etnik köken veya diğer ayrımcılık unsurlarına bakılmaksızın tüm insanlar için geçerlidir (Gül, 2013, s. 67-75).

İnsan haklarının talep edicileri olan bireyler, bu hakları ve bu hakların korunmasını devletten istemektedirler. Dolayısıyla bu hakların muhatabı olan devlet, bu hak kategorilerini tanımakla kalmayacak, koruma da sağlayacaktır. Bireyin yaşam hakkı başta olmak üzere yukarıda belirtilen sair hakların güvencesi devlettir. Bireyin yaşam hakkına yönelik terör saldırılarını önlemek ve bertaraf etmek devletin başlıca sorumluluğudur. Bu çerçevede devletlerden, insan olma haline yönelik bu türdeki eylemleri, insan hakları ideali minvalinde engellemesi ve terörle mücadele etmesi beklenmektedir. Devletler bu mücadelede hukuk devleti sınırları içinde kalarak, mücadelenin haklılığını, dış dünyaya da gösterebilir.

Devletlerin insan haklarına riayet ederek sergiledikleri mücadele, bu türdeki hakların temel ilkelerini göz önünde tutmayı gerektirir. Örneğin dokunulmazlık ilkesi, insan haklarının hukuka aykırı eylemlerle ihlal edilmesini önlemeye yöneliktir. Bu ilke, insan haklarının kutsallığını vurgulamaktadır ve bireylerin haklarının korunması gerektiğini belirtmektedir. Bireysellik, insan haklarının diğer bir önemli ilkesidir. İnsan hakları anlayışı, bireyin onur ve saygınlığının, akıl ve vicdanının tanınması ve serbestçe hareket etme yeteneğinin kabul edilmesiyle ilişkilidir. Bu ilke, her bireyin özgür iradesiyle ahlaki seçim yapabilen ve kendi hayatını yönlendirebilen bir "özgür insan" olarak kabul edilmesini vurgulamaktadır. Devredilmezlik ve vazgeçilmezlik ilkesi, insan haklarının insan kişiliğine bağlı olduğunu ve bu nedenle bir sözleşmeye veya takasa konu olamayacağını, aynı zamanda bu haklardan vazgeçilemeyeceğini ifade etmektedir. İnsan Haklarının Üstünlüğü ilkesi, kuralların hiyerarşisini belirleyen

ve her kuralın bir üsttekine giderek en üst düzeydeki kurala uygunluğun sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu ilke, insan haklarının diğer normlara üstün olduğunu ve insan haklarının korunması ve uygulanmasının temel bir öncelik olduğunu vurgulamaktadır (Erdoğan, 2018, 105-120).

Terör olayları içerisinde her zaman endişe uyandırmaktadır. Bu durum terörle etkin mücadeleyi zorunlu kılmakta ve bazı özgürlüklerde de kısıtlamalara gidilmesi gerekmektedir. Böyle bir durumda toplumun ve otoritenin özgürlükleri mi güvenliği mi seçeceği önem taşımaktadır. Özgürlüklerin kısıtlanması, devletin istemeyeceği şeyleri yapması ve toplumsal manada gündeme gelecek korkuyu da tetikleyecek bir senaryo yaratmaktadır. Bazı durumlarda ise terörle mücadele başlığı altında hukuk dışı uygulamaya da imza atıldığı görülmektedir. Gerek iç hukukta gerekse uluslararası hukukta terörle mücadele söz konusu olduğunda hakların ne denli ve ne şekilde kısıtlanacağı açıkça belirtilmek durumundadır. Bu koşulları aşan eylemler hukuk dışı olmakta ve insan haklarına saldırı niteliği taşımaktadır (Beşe, 2002, s. 118-119).

Hukuka göre savaş durumunda, ülkenin bütünlüğünün tehlikeye düşmesi ve benzer durumlarda bazı kurallara uyulması mecburi kabul edilmektedir. Silahlı çatışmalar halinde uygulanacak kurallarda dahi insan haklarına ilişkin vazgeçilmezlik ve devredilmezlik ilkeleri geçerliliğini korumaktadır. Silahlı çatışma ve savaşın olmadığı durumlarda ise insan hakları bakımından iç hukuk ve uluslararası hukuka ilişkin hükümler geçerli olmaktadır (Saraçlı, 2007, s. 1072).

İnsan hakları ve terörle mücadele konusunda ilk uluslararası hukuk metni olan "İnsan Hakları ve Terörle Mücadele Hakkındaki İlgelere" ilişkin karar kabul edilerek (2007, s. 1050);

- Devletler terörizm tanımlarından uzaklaşmaları,
- Ortak bir olguda karar kılmaları ve bunun üzerine eğilmeleri söz konusu olmakta,
- Terörizmin, uluslararası işbirliği ile çözüm bulacağı kanaati yerleşmektedir.

Hesap verilebilirlik ilkesi temelinde özgürlüklerden güvenlik nedeniyle vazgeçme durumu birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Burada otoriteyi ve yetkiyi kullanan kişilerin hem siyasi hem de hukuki açıdan topluma karşı sorumlu oldukları kabul edilmektedir. Uluslararası manada ise devletler sorumlu sayılmaktadır. Özgürlükler terörizm nedeniyle kısıtlandığında, yargı da dâhil olmak üzere devletin

birçok birimi görevlerini yerine getirememektedir. Bu durum denetimden uzak kalan kişi ve kurumların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Böylelikle hukuk devleti ile çelişen bir konunun yaşandığı toplumlarda yetkilerin ne denli aşılabacağı ve insan haklarının ne denli zarar göreceği tahmin dahi edilememektedir (Öktem, 2011, s. 246-249).

Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra birçok ülkenin güvenlik tedbirleri kapsamında çeşitli insan hakları ihlallerinde bulunduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Uluslararası terörizmle mücadele kapsamında temel ve dokunulmaz insan haklarına çeşitli sınırlamalar getirilmiştir (http-10).

Terörist faaliyetlerde bulunan kişilere yapılan muamele ve uygulamaların da insan hakları kuralları içerisinde olması gereklidir. Burada terör eylemleri insan unsuru içerdiği için, terör eylemine katılmış olsalar da bu unsur onların insan hakları içerisinde değerlendirilmelerine imkân sunmaktadır. Bu nedenle hiçbir belge uluslararası insan haklarına ilişkin belgelerle çelişmemektedir. Terörle mücadeleye ilişkin mevzuatın da insan haklarına ilişkin standartların ötesine geçemeyeceği ve bu konuda taviz verilmeyeceği açıktır (http-11).

Liberal demokrasiler terörle mücadele noktasında genel olarak Ceza Adaleti Modeli'ni uygulamaktadır. Burada terörizm herhangi bir suç gibi muamele görmektedir. Burada terörle mücadele suçlama-yargılama-cezalandırma prosedürü içerisinde ele alınmaktadır. Bu konseptte askeri kaynaklar kullanılabilir. Yine de söz konusu sorumluluk polise verilmektedir (Smith, 1990, s. 47-48).

Ceza Adaleti Modeli'ni kullanan ülkelerin yaşayabilecekleri bazı sorunlar söz konusudur. Bunlar (Beşe, 2001, s. 92);

- Aşırı baskının zaman içerisinde polis devletine değin uzanabilmesi,
- Uyum politikasının anarşiye değin uzanabilmesidir.

Terörizmle mücadele noktasında devlet kurumları tarafından ülke içinde kuvvet kullanılması durumu insan hakları hukuku temelinde kolluk hareketi ile alakalı modele dayandırılmaktadır (Watkin, 2004, s. 2). Burada görece bir güvenlik ortamının varlığı ön koşul olarak kabul edilmektedir. Devletler bu modeli uygularken kolluk kuvvetlerini harekete geçirmekte ve bunu da bazı kuralları izleyerek yapmaktadır.

Örneğin, adil yargılanma hakkı ön planda tutulmak koşulu ile kamu düzeninin korunması, otoritenin hâkim kılınması ve asayişin sağlanması dikkate alınmaktadır (Çaycı, 2007, s. 36).

Konuya ışık tutması açısından Türkiye'nin terörle mücadele noktasında sergilediği çabaların analiz edilmesi gerekmektedir.

4.3. Türkiye'nin Terörle Mücadele Çabaları

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana birçok terör örgütü ve terör eylemi ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan bazıları bulunduğu coğrafyadan kaynaklanmakta olup, bir kısmı Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınmış bir kısmı da Cumhuriyetten bugüne gelmiştir. Türkiye'nin yakın terörizme muhatap olmadığı dönemlerin azlığı dikkat çekmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s. 531).

Son on yılda Türkiye'de birçok terör saldırısı yaşanmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir (http-12);

- 2013 yılında Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde patlamalar meydana gelmiştir. 53 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2015 yılında Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde intihar saldırısı düzenlenmiş ve 34 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2015 yılında Ankara Garı önünde iki intihar saldırısı düzenlenmiştir. 103 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2015-2016 yılları arasında yaşanan saldırılarda 18 ayın 13'ünde en az 1 bombalı saldırı düzenlenmiştir. Bunları ya IŞİD ya PKK ya da TAK üstlenmiştir.
- 2016 yılında IŞİD tarafından Sultanahmet meydanında intihar saldırısı düzenlenmiştir. Burada 12 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2016 yılında Diyarbakır Çınar Emniyet Genel Müdürlüğü binasına yapılan saldırıda 6 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2016 yılında Genel Kurmay Başkanlığı binası önünde servis araçlarının geçişi sırasında TAK'ın üstlendiği bombalı saldırı düzenlenmiştir. Burada 29 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2016 yılında Güvenpark otobüs duraklarında bomba yüklü araç patlatılmış ve 36 kişi yaşamını yitirmiştir.

- 2016 yılında Beyoğlu Kaymakamlığı önünde intihar saldırısı düzenlenmiş ve 5 kişi yaşamını yitirmiştir.
- Atatürk Havalimanında IŞİD'in üstlendiği saldırıda 45 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2016 yılının son günü Reina gece kulübünde IŞİD'in üstlendiği bir saldırı düzenlenmiştir. Burada 39 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2016 yılında Bursa'da Ulu Cami yanında intihar saldırısı düzenlenmiştir. Saldırıyı TAK üstlenmiştir.
- 2016 yılında Gaziantep'te Sokak düğününde IŞİD'in üstlendiği terör saldırısı gerçekleşmiştir.
- 2016 yılında Kayseri'de çarşı iznine çıkan askerlere PKK'nın üstlendiği patlayıcı yüklü kamyonla saldırı düzenlenmiştir.
- 2022 yılında PKK militanları Mersin'de polisevine saldırı düzenlenmiştir.

Tüm bu saldırılar düşünüldüğünde, Türkiye'nin terörle mücadele konusunda büyük çaba içerisine girdiğini söylemek mümkündür. Gerek ulusal gerek uluslararası ölçekte gündeme gelen terör saldırıları, Türkiye'nin bu alanda etkin stratejiler geliştirmesini gerekli kılmaktadır.

4.3.1. Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Deneyimine Genel Bir Bakış

Türkiye'nin terörle mücadele noktasında odak noktası PKK olmaktadır. PKK 1984 yılından itibaren Türkiye'de birçok eylem düzenlemiş ve siviller de dâhil olmak üzere birçok yaşamın bitmesine, birçok yaralanmaya ve sakatlanmaya sebep olmuştur.

PKK, kurulduğundan beri bağımsız bir Kürdistan devleti kurma amacını benimsemiş ve bu amaca ulaşmak için çeşitli stratejiler izlemiştir. Başlangıçta silahlı mücadeleyi esas alarak farklı metotları reddeden örgüt, zamanla fikirlerinde değişikliklere gitmiş ve silahlı mücadelenin yanı sıra siyasal ve sosyal alanlarda da faaliyet göstermiştir. PKK'nın tarihsel evrimi incelendiğinde, örgütün ilk olarak Türkiye'deki sol gruplar içinde örgütlendiği ve daha sonra Türkiye Kürdistanı Demokrat Partisi'nin kurulmasıyla Kürt siyasi hareketlerinin aktif hale geldiği gözlemlenmektedir. Fakat zamanla PKK, silahlı mücadeleyi tercih ederek "Kürt Sorunu"nu şiddet yoluyla çözmeyi seçmiştir (Çalışkan Polat, 2013, s. 14-19).

PKK'nın dış politikadaki rolü, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini çeşitli dönemlerde etkilemiştir. Özellikle 1980 darbesinden sonra PKK'nın artan şiddet eylemleri, Türkiye'nin terörle mücadeledeki konumunu uluslararası arenada şekillendirmiştir. Türkiye, PKK'nın sınır ötesi operasyonlarına cevap olarak bölgesel güvenlik antlaşmaları imzalayarak terörle mücadele stratejisini belirlemiştir (Erdil, 2022, s. 294-326.)

PKK, sadece Türkiye'nin politikalarını etkilememiş aynı zamanda bölgedeki diğer güçlerin politikalarını da etkilemiştir. Özellikle ABD'nin PKK'ya yönelik tutumu, Türkiye-ABD ilişkilerinde önemli bir rol oynamıştır. ABD'nin Ortadoğu politikaları, PKK'nın bölgesel dinamikler üzerindeki etkisini artırmış ve Türkiye'nin terörle mücadele stratejisini şekillendirmiştir. PKK'nın tarihsel evrimi ve bölgesel etkisi, Türkiye'nin güvenlik politikalarını ve uluslararası ilişkilerini derinden etkilemiştir. PKK'nın siyasi, sosyal ve askeri stratejileri, bölgedeki güç dengelerini değiştirmiş ve Türkiye'nin güvenlik politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır (Erdil, 2022, s. 294-326.)

Şekil 5: 1984 Yılından Bu Yana PKK'nın Terörist Eylemleri (http-13)

Şekil 5'te 1984 yılından bu yana PKK'nın terörist eylemleri ve bu eylemlerde yaşamını yitirenlerin sayısı mercek altına alınmaktadır. Burada operasyonlarda kullanılan bomba, alet ve mermiler belirtilmektedir. Ayrıca şehit olan güvenlik görevlileri, askerler, köy korucuları ve polislerin olduğu görülmektedir. Türkiye'nin

terörizmle mücadele deneyimine genel olarak mercek altına almak adına ulusal stratejilerine, geliştirilen terörle mücadele yeteneklerine ve Türkiye Terörle Mücadele Kanunu'na değinmekte yarar görülmektedir.

4.3.2. Terörle Mücadelede Ulusal Stratejiler ve Politikalar

Türkiye uzun yıllardır PKK, FETÖ, El-Kaide, ASALA, DAES, DHKP-C ve 17 Kasım gibi birçok terör örgütü ile mücadele etmektedir. Türkiye gerek ülke içerisinde gerekse uluslararası işbirlikleri ile terörizmle mücadelesini devam ettirmektedir. Türkiye'nin bu konudaki tavrı incelendiğinde (http-14);

- Hiçbir terör faaliyetini meşru kabul etmemektedir.
- Terör herhangi bir din veya milletle bağdaştırılmamaktadır.
- Teröristlerin barınmasını engellemek adına çeşitli uygulamalara gidilmektedir.
- Terör örgütleri arasında ayırım gözetmeksizin her bir terör faaliyeti aynı biçimde cezalandırılmaktadır.

Türkiye'deki terör sorunu dört dalga temelinde ele alınabilmektedir (Kongar, 2009, s. 87-88). Bunlar incelendiğinde;

Tablo 4: Türkiye’de Dört Dalgada Terör Sorunları (Kongar, 2009, s. 87-88)

<p style="text-align: center;"><u>Birinci terör dalgası:</u></p> <p>1960’lı yıllarda başlayan Ermeni terör örgütü ASALA’nın dış temsilciliklere yaptığı saldırılar oluşturmaktadır.</p>
<p style="text-align: center;"><u>İkinci terör dalgası:</u></p> <p>1970’li yıllarda ideolojik kökenli sağ-sol çatışmalarının olduğu ideolojik terör meydana getirmektedir.</p>
<p style="text-align: center;"><u>Üçüncü terör dalgası:</u></p> <p>PKK terör örgütünün 40 yıllık devam eden etnik ve ayrılıkçı terör eylemleri oluşturmaktadır.</p>
<p style="text-align: center;"><u>Dördüncü terör dalgası:</u></p> <p>Dini eğilimli terör hareketleri meydana getirmektedir.</p>

Tablo 4’te terör sorunları 4 ana kategoride ele alınmaktadır. Bunlar; ASALA saldırıları, sağ sol çatışmaları, PKK saldırıları ve dini menşei olan saldırılardır.

ASALA, 20 Ocak 1975’te Lübnan’da kurulan Ermenistan’ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu’nun kısaltmasıdır. Örgüt, Marksist-Leninist, devrimci bir yolu benimsemiş ve Türkiye ile müttefiklerine karşı düşmanca bir tavır göstermiştir. Kuruluşundan sonra önderliği Agop Agopyan tarafından yapılmıştır. Örgüt, Lübnan Merkez Komitesi tarafından yönetilen ve askeri ve siyasi merkezler olarak iki ana gruba ayrılan bir yapıya sahiptir. ASALA’nın hedefleri arasında demokratik, sosyalist bir rejim altında birleşmiş bir Ermenistan’ın kurulması vardır. Örgüt, Sovyetler Birliği ve sosyalist devletlerden destek istemiş ve Sovyet Ermenistan’ını bir üs olarak kabul etmiştir. Ayrıca, 1915’teki Tehcir olayını soykırım olarak tanıtmak ve Türkiye’yi tazminat ödemeye zorlamak önemli amaçları arasında yer almıştır. ASALA’nın finans

kaynakları arasında devletlerden ve örgütlerden aldığı maddi desteklerin yanı sıra uyuşturucu ve silah kaçakçılığı da bulunmaktadır. Örgüt, uyuşturucu ticaretiyle elde ettiği paraları silah alımı ve diğer masraflar için kullanmıştır (İşeri, 2008, s. 46-54).

ASALA'nın eylemleri genellikle nokta hedeflere yönelik olmuş ve vur-kaç taktiği kullanılmıştır. Türkiye'nin yanı sıra dünya genelinde 110'a yakın eylem gerçekleştirmiş ve Türk diplomat ve elçileri, iş adamları ve güvenlik görevlileri gibi hedefleri seçmiştir. Ayrıca örgüt, hücre ve paravan örgütler kurarak faaliyetlerini genişletmiş ve finansal kaynaklarını artırmaya çalışmıştır. Uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi illegal yollarla finanse edinen örgüt, Türkiye ve Türkler'e karşı düşmanca saldırılarına devam etmiştir (Karaş, 2007, s.54).

Bazı kaynaklar, ASALA'nın misyonunu tamamladığını ve dolayısıyla ASALA'nın ortadan kaldırılmasının ardında dış güçlerin olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre, PKK gibi benzer misyonlara sahip terör örgütlerine destek verilmiştir. Diğer bir bakış açısına göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gizli bir özel timin, (Abdullah Çatlı'nın liderlik ettiği) yurtdışında Ermeni teröristleri etkisiz hale getirerek ASALA'ya büyük zarar vermiş ve sonuç olarak ASALA'nın eylemlerine son verilmiştir. ASALA'nın faaliyetlerine son verilmesiyle ilgili bilgiler genellikle iddiadan öteye gitmemiştir. Ancak, örgütün tamamen ortadan kalktığını düşünmek gerçekçi olmayabilir. ASALA militanlarının hala PKK'nın bünyesinde aktif olduklarına dair iddialar hala geçerliliğini korumaktadır (İşeri, 2008, s. 46-54).

Türkiye'de İkinci terör dalgasını oluşturan ideolojik kaynaklı Sağ ve Sol çatışmalarının meydana getirdiği ideolojik terör, 1968 yılında öğrenci hareketleriyle başlamıştır. Öğrenci hareketleri, irtica söylemi, komünizm tehlikesi ve emperyalizm karşıtlığı gibi konularla yoğunlaşmıştır. Başlangıçta protesto gösterileri ve mitinglerle ifade edilen bu duyarlılık, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde başlayan eylemlerle somut bir şekil almıştır. Öğrenciler reform talep ederken, fakülteyi işgal ederek ders boykotu ve sınavları durdurmuştur. Olaylar, hızla diğer illerdeki üniversitelere de yayılmış ve siyasi olmayan söylemler yerini aşırı görüşlere bırakmıştır. Bu süreçte yaşananlar siyasete de yansımıştır. Mecliste yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Öğrenci eylemlerinin zamanla şiddetli çatışmalara dönüşmesi Milli Güvenlik Kurulu'nun gündemine de gelmiştir. Öğrencilerin eğitim sistemine memnuniyetsizlikleri, ABD 6. Filosu'nun ziyareti gibi olaylarla yeni boyutlar kazanmıştır. Bu ziyaretler protesto gösterilerine ve güvenlik güçlerinin

operasyonlarına yol açmış ve bir öğrencinin ölümüne sebep olmuştur (Keskin, 2019, s. 237-262).

1970'e gelindiğinde, öğrenci hareketleri devam etmiştir. Devrimci gençlik örgütleri sosyalist mücadeleyi geniş kitlelere aktarmak için işçi ve köylülerle işbirliği yaparak etkinlikler düzenlemiştir. Fakat bu süreçte siyasi gerilim artmış ve öğrenci eylemleri daha da şiddetlenmiştir (Kabacalı, 1992, s. 230).

1970'li yıllarda sol görüşlü grupların silahlı eylemlere başvurmasıyla birlikte ülkede büyük bir kaos ortamı oluşmuştur. Özellikle Türkiye Halk Kurtuluşu Ordusu (THKO) ve Türkiye Halkı Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) gibi örgütlerin eylemleri, hükümetin kontrolünü zorlaştırmıştır. Banka soygunları, ABD üslerinde görevli askerlerin kaçırılması gibi olaylar giderek artmıştır. Bu süreçte 12 Mart 1971 Muhtırası ile askeri müdahale gerçekleşmiş ve ülkede sıkıyönetim ilan edilmiştir. Fakat sıkıyönetim olayları durdurmayı başaramamış ve eylemler devam etmiştir. Eylemleriyle ülkede sansasyonel bir etki uyandıran devrimci Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edilmesiyle birlikte iç siyasi gerilim daha da tırmanmıştır (Keskin, 2019, s. 237-262).

Söz konusu gerilim, idamlar karşısında basının takındığı tavırda da açıkça görülebilir. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamları, Türk basınında farklı gazeteler tarafından çeşitli biçimlerde ele alınmıştır. Bu durum hem dönemin siyasi atmosferini hem de medyanın rolünü anlamak açısından önemlidir. Gazeteler, bu olayı ele alırken hem tasvirler hem de metaforlar kullanarak belirli hikâyeler oluşturmuşlardır. Medyada yapılan haberlerin ve yorumların, toplumda farklı algıların oluşmasına yol açtığı ve olayların mitolojikleştirildiği bilinmektedir. Bu mitolojikleştirme sürecinde, farklı metaforlar, imgeler ve semboller kullanılarak olayların anlamı ve önemi üzerinde derinleştirmeler yapılmıştır (Şeşen, 2016, s. 103-114). Bu bağlamda, “Denizler”, “Üç fidan”, “Yeşil parka” gibi terimler dönemin sembolize metaforları olarak bugün dahi karşılık bulmaktadır.

1977'de gerçekleşen sokak olayları, Türkiye'deki terörizmi kökten etkileyen bir dönüm noktası olmuştur. 1 Mayıs 1977'de Taksim'de İşçi Bayramı kutlamalarında yapılan katliam halkta derin bir korku ve şok etkisi yaratmıştır. Özellikle sol ve sağ fikirli öğrenci grupları arasındaki çatışmalar ve cinayetler, üniversite öğrencilerini ve gençleri etkisi altına almıştır. Keskin'e göre öğrenci eylemlerinin yanında, siyasilerin

de hedef olmasıyla Türkiye'de siyasi ortam giderek gerilmiş ve anarşi yaygınlaşarak toplu katliamlar meydana gelmiştir (Keskin, 2019, s. 237-262).

1980 yılına gelindiğinde, ülkenin içinde bulunduğu kriz ve terör olaylarının tavan yapmasıyla beraber askeri darbe gerçekleşmiştir. 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen darbeyi takiben Türkiye'de sıkıyönetim ilan edilmiş ve siyasi parti liderleri tutuklanmıştır. Ülkede, 1983'e kadar süren bir askeri yönetim dönemi başlamıştır (Çoban, 2017, s. 97-112).

Türkiye'deki sağ ve sol gruplar arasında yaşanan siyasi şiddetin ve terörist faaliyetlerin 12 Eylül'e kadar sürekli bir şekilde var olduğu ve bu süreçte şiddetin artarak daha ölümcül hale geldiği dikkati çekmektedir. Öğrenci yurtlarının basılması, mekân ve evlerin bombalanması, sokak ortasında insanlara ateş açılması gibi saldırılar sürekli bir panik haline dönüşerek toplum üzerinde infial yaratmıştır. Öğrenci şiddetinin politikacılara, polislere, askerlere ve sivil halka uzanmasıyla birlikte ülkede büyük bir terörizm dalgasının yaşandığı söylenebilir.

1980'deki askeri darbeden sonra terör hareketlerinde bariz bir azalma yaşanmış olsa da 1984'te PKK'nın Eruh ve Şemdinli ilçelerinde gerçekleştirmiş olduğu silahlı baskınlarla terör, tekrar ülke gündemine girmiştir. PKK, ilk olarak komünist ideolojiyi esas alan bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da etnik kimliği baz alan bir devlet ya da federatif bir yapı kurma amacı gütmüştür. Zamanla, bölgedeki arazi ve iklim koşullarının yanında halkı pasifize etmesi ve etkili bir propaganda faaliyeti yürütmesi sayesinde PKK, bölgede güçlü bir temel oluşturmuştur (Esen, 2011, s. 80-85).

1993-1995 yılları, PKK'nın en kanlı eylemlerine sahne olmuştur. Örgüt lideri Abdullah Öcalan'ın 15 Şubat 1999'da Kenya'da yakalanması ve Türkiye'ye getirilerek yargılanması PKK'da psikolojik açıdan büyük bir gerilime sebep olmuştur. (Korkmaz, 1994, s. 54). Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra yurtiçi ve yurtdışında örgütün destekleyicileri tarafından gayri kanuni gösteri, yürüyüş ve eylemler gerçekleştirilmiştir. 2000'lerin başında ABD ve AB terör örgütleri listesine alınan PKK, listeden çıkmak için KADEK, PKK/KONGRA-GEL gibi isim değişikliğine gittiği bilinmektedir. PKK hala terörizmin tüm araçlarını kullanarak ülkenin gündemini meşgul etmeye devam etmektedir (Esen, 2011, s. 80-85).

1789'da İnan İslam Cumhuriyeti'nin devrimiyle beraber siyasal İslam meselesi Türkiye'de önem kazanmıştır. İnan ve Ortadoğu kökenli yazarların eserlerinin Türkçe'ye çevrilip Türkiye'de okunmaya başlanması sonrası 1990'lara gelindiğinde, radikal düşüncelere sahip pek çok küçük fikir grubunun ortaya çıkmasına yol açmıştır (Esen, 2011, s. 85). Bu dönemde, bahse konu radikal fikirlerin etkisinde kalan grupların dini motifli terör örgütlerine dönüşmesiyle Türkiye'de dördüncü terör dalgası başlamıştır.

Bu dönemde kamuoyu önderi konumunda olan, laikliğe ve demokrasiye sahip çıkan Atatürkçü ideolojiye sahip Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Çetin Emeç, Uğur Mumcu ve Ahmet Taner Kışlalı gibi aydın kesime yönelik radikal dinci terör örgütleri tarafından suikastlar düzenlenmiştir. Dış destekli terör örgütleri bu seri cinayetlerle, laik ve demokratik düzeni savunanlara korku vermeyi ve laik ve demokratik örgütlenmenin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Türkiye'deki modernleşme adımlarının, cinayetlerle desteklenen politik ve kültürel saldırı planıyla bertaraf edilmesinden ötürü Atatürkçü ve demokrasiyi destekleyen insanların her an cinayete kurban gidebileceği havası hâkim olmuştur. Anti-komünist ideolojisiyle dünyaya hâkim olan Soğuk Savaş taktiklerinin Türkiye'ye sirayet etmesiyle ortaya çıkan bu terör dalgası, komünizmin bitmesi ve irticanın baş düşman olarak kabul edilmesiyle yavaşlamış, 28 Şubat süreci ve İçişleri Bakanlığına getirilen Sadettin Tantan'ın başarılı çalışmalarıyla cinayetlerin önüne geçilmiştir (Kongar, 2009, s. 90-100).

Türkiye, dört terör dalgasıyla hem iç hem dış kaynaklı terör eylemlerine maruz kaldığı anlaşılmaktadır. 11 Eylül saldırıları, El Kaide ve Taliban'ın terör eylemleriyle dünya ülkelerine sirayet eden radikal politik İslam terörü, sadece Türkiye'nin değil küresel çapta bir güvenlik tehdidi olduğunu kanıtlamıştır. Dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin hala hazır birçok güvenlik kuruluşlarıyla beraber terör örgütleriyle mücadelesinin devam ettiği bilinmektedir.

Türkiye'de terörle mücadele noktasında en önemli güvenlik birimi Türk Silahlı Kuvvetleri olmaktadır. Terörle Mücadele Daire Başkanlığı Jandarma'ya bağlıdır. Terörle mücadele noktasında Terörle Mücadele Daire Başkanlığı ayrıca değer teşkil etmektedir. Jandarmanın tedbirleri arasında: terörist faaliyetlerin önüne geçilmesi, izleme yapılması ve kovuşturulması şeklindedir. Burada ([http-15](http://15));

- Teröre neden olan eylemlerin araştırılması,
- Mülki ve adli makamların emirleri ile operasyonlar düzenlenmesi Jandarma'ya ait diğer görevler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Terörle Mücadele Daire Başkanlığı'na ait görevler sıralanmak istendiğinde bazı parametreler öne çıkmaktadır. Bunlar (<http-16>);

- Teröre ilişkin her suçun araştırılması, izlenmesi ve önlenmesinin yanında, suç işleme durumunun ortadan kaldırılması adına önlemlerin alınması, emir ve talimatlar doğrultusunda operasyonlar düzenlenmesi,
- Terörle Mücadele Harekâtlarına dair esasların ve prensiplerin ortaya konması ve takibinin yapılması,
- Büyük terör olaylarının mercek altına alınıp sebeplerinin ortaya konması, söz konusu olabilecek durumların tespiti ile gerekli birimlerin konu hakkında bilgilendirilmesi,
- Terörle Mücadele Harekâtı kapsamında:
 - ✓ Tertiplenme ve uygulama emirlerinin koordinesi,
 - ✓ Emirlerin hazırlanması,
 - ✓ Emirlerin yayımlanması,
 - ✓ Takip ve kontrolünün yapılması,
 - ✓ Operasyon kuvvet tahsisi yapılması ve kaydırılması,
 - ✓ Yapılan görevlendirmeler ve kuvvet taleplerine ait değerlendirmelerin yapılması,
- İlgili mevzuat temelinde gerek Güvenlik Korucuları ve gerekse Gönüllü Güvenlik Korucularının işlemlerinin emirler dâhilinde yerine getirilmesi sayılabilmektedir.

Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı kuruluşlar, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri komutanlıkları vasıtası ile emirlerin koordinasyonu, takibin hazırlanması, uygulanması, yürütülmesinin takip edilmesi ve kontrolü ile tahsisi, kuvvet taleplerine ilişkin değerlendirmelerin yapılması sağlanmaktadır (<http-17>).

4.3.3. Türkiye Tarafından Geliştirilen Temel Terörle Mücadele Yetenekleri

Zaman içerisinde Türkiye nezdinde terörle mücadeleye ilişkin birçok mücadele kabiliyetinin geliştirildiği görülmektedir. 1970'li yıllardan itibaren Türkiye'nin birçok fraksiyon ve çeşitli şekillerde terörün her boyutunu deneyimlemesi, ülkenin hukuk ve güvenlik sistemlerine büyük yük getirmiştir. Devlet güvenlik mahkemelerinde 2004 yılına değin 13104 terör suçlamasına ilişkin dava açılmıştır. Bunların 9250'sine mahkûmiyet ve 1826'sına beraat kararı verilmiştir. Türkiye AB'ye aday ülke statüsü kazandığında Kopenhag Siyasi Kriterleri'ne uyum adına bazı yasalar çıkarmıştır. Bu kriterler ve çıkarılan yasaların bazıları terörizmle alakalıdır. 6 Şubat 2002'den itibaren Uyum Paketleri gündeme gelmiştir. Örneğin Altıncı Uyum Paketi çerçevesinde terörle mücadele yasasının sekizinci maddesi ile bölücü propagandayı cezalandıran madde kaldırılmıştır. Bunun yerine kamu ve özel televizyonlarda çeşitli lehçe ve dillerde yayın yapmaya izin verilmiştir (Baybaş, 2007, s. 151).

Yapılan bu değişikliklerle Türkiye'nin AB'ye aday ülke statüsüne uyum sağlaması ve AB kanunlarına uygun bir şekilde hukuk sistemini güçlendirmesi amaçlandığı söylenebilir. Özellikle terörle mücadele kanunundaki bölücü propagandayı cezalandıran maddenin kaldırılması, ifade özgürlüğünü güvence altına alarak farklı kültürel ve dilsel kimliklere saygı duyulmasını ve toplumsal uyumun artırılması hedeflendiği düşünülebilir.

1990'lı yıllar terörle mücadelenin en üst seviyelere ulaştığı dönem olmaktadır. Hal böyle olunca Türkiye'nin terörle mücadele konusunda bazı yetenekler geliştirmesi zaruri hale gelmiştir. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu (1991) bu dönemde gündeme gelmiştir. Burada 141. 142. ve 143. düşünce özgürlüğü ile alakalı maddeler kaldırılmıştır. Bu kanun ile Türkiye'de her yıl ortalama 2 bin kişi yargılanmış bulunmaktadır (Baybaş, 2007, s. 151).

1987-2002 yılları arasında 5233 Sayılı Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Doğu ve Güneydoğu bölgesinde terör nedeni ile mağdur olan insanların yargı yoluna gitmeden zararlarının tahsil edilmesi mümkün kılınmıştır. Türkiye terörle mücadele konusunda

tarihsel süreçte dikkate alınarak bazı kurumlar ile çeşitli yetenekler geliştirmeye çalışılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır (Baybaş, 2007, s. 155);

- Başbakanlık Terörle Mücadele Üst Kurulu,
- Millî İstihbarat Teşkilatı,
- Genelkurmay Başkanlığı,
- Emniyet Genel Müdürlüğü ve alt birimleri,
- Sahil Güvenlik Komutanlığı,
- Jandarma Genel Komutanlığı,
- Maliye Bakanlığı,
- Dışişleri Bakanlığı,
- Milli Güvenlik Kurulu,
- Geçici Köy Korucuları,
- Adalet Bakanlığı.

Terörle Mücadele Yüksek Kurulu'nun sunduğu Terörle Mücadele Eylem Planı incelendiğinde gerek belediyelere gerekse TRT'ye birçok görev yüklemektedir. Eylem Planı'na göre şu hususlar öne çıkmaktadır (<http://18>);

- Terör mağdurlar ve Köye Dönüş Projesi temelinde zararların karşılanması ve sağlanan yardımların açık ve seçik olması,
- Kış turizmi ve organik tarımın göç veren yerlerde canlandırılması,
- Bölgelere alanında uzman kamu görevlileri gönderilmesi ve personelin bölgede çalışmasının özendirilmesi,
- Büyük şehirlerde gettolaşmanın önüne geçilmesi,
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun basın yolu ile daha doğru biçimde tanıtılması ve güvenlik sorunlarının yalnızca büyük şehirlerde olmadığı ifade edilmesi,
- Batı'da yatılı ve bölge okullarına ağırlık verilmesi.

Terörle mücadele noktasında Türkiye'nin geliştirdiği yetenekler incelendiğinde, Millî Savunma Bakanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi de öne çıkan kurumlardan kabul edilmektedir. Terör örgütlerinin ulusal yapısının zaman içerisinde değişmesi ve örgütlerine üye bulmalarının kolaylaşması ile uluslararası düzeyde faaliyete geçmeleri terörizmin de formunda değişikliklere neden

olmaktadır. Bu nedenle ulusal ve uluslararası işbirliği zaruri bir hal almaktadır (Şahin, 2014, s. 69).

Milli Savunma Bakanlığı Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi, NATO'nun dönüşümü hesaba katıldığında ulusal ve uluslararası düzeyde tecrübe ve deneyim katan bir yapı olarak kurulmuş bir merkezdir. Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi görevi, güvenlik açıklarını gidermek için NATO ve NATO üyeleri ülkelerde gerekli olduğu durumlarda değişim adına terörle mücadele konusunda makro bilgiler ışığında, önemli kabul edilen kararların alınmasının sağlanmasıdır (http-19).

Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi'nin kadrosunun %40'ının müttefik ülke personelinden ve %60'ının ise Türk personelden meydana geldiği bilinmektedir (Bila, 2006, s. 4). TMMM kadrosunun genelinin Türk personelden oluşmasının; Türkiye'nin uzun yıllardır süregelen terörle mücadelesinde kazanmış olduğu bilgi ve tecrübelerinden Mükemmeliyet Merkezinin faydalanmak istemesi olabilir.

Türkiye'de terörle mücadele konusunda yapılan bazı uygulamalara değinilmek istendiğinde (Baybaş, 2007, s. 155);

- Olağanüstü Hal Bölge Valiliği,
- Geçici Köy Koruculuğu,
- Medyanın olaylar üzerindeki etkisi baz alınarak yönlendirilmesi ön plana çıkmaktadır.

Konuya ilişkin daha ayrıntılı bilgi ilerleyen kısımlarda verileceğinden burada özet şeklinde bilgilere yer verilmiştir.

4.3.4. Türkiye Terörle Mücadele Kanunu

Bu kısımda 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu üzerinde durulmaktadır. Kanun beş bölümden meydana gelmektedir. Burada (http-20):

- Birinci Bölüm-Tanım ve Terör Suçları,
- İkinci Bölüm-Yargılama Usulleri,
- Üçüncü Bölüm-Cezaların İnfazı,

- Dördüncü Bölüm-Çeşitli Hükümler,
- Beşinci Bölüm-Geçici Hükümler yer almaktadır.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, terörü tanımlayarak terörizmle mücadelede ve cezalandırmada yeni hükümler getirilmiş. İfade ve örgütlenme özgürlüklerini koruyan düzenlemeler yapılarak terörle mücadelede geçerli bir hukuki çerçeve oluşturulmuştur (Çolak, 1999, s. 741).

Kanun, terörü "*kuvvet ve şiddet kullanmak suretiyle; baskı, korkutma, tehdit, zorlama ya da tehdit yöntemlerinden herhangi biriyle, Anayasada belirlenen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye sokmak, Devlet otoritesini zaafa uğratmak, yıkmak ya da ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış asayişini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak hedefiyle bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her nevi suç teşkil eden eylemler*" olarak tanımlamıştır (http-20).

Terörle Mücadele Kanunu'nun 3. Maddesi uyarınca, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320. maddeleri ile 310. maddesinin birinci fıkrasında yazılı olan suçların terör suçları olduğu kabul edilmektedir. Bu kapsamdaki suçlar sınıflandırılmak istendiğinde (Turinay, 2019, s. 340);

- Cumhurbaşkanı'na suikast,
- Ülke bütünlüğünü ve devletin dirliğini bozmak,
- Düşman askeri harekâtlarının yararına olacak şekilde davranma,
- Askeri tesisleri tahrip etme,
- Hükümete karşı suç işleme,
- Yaşama organına karşı suç işleme,
- Silah sağlama ve silahlı örgüt kurma,
- Hükümete karşı silahlı isyan,
- Yabancı hizmeti adına askere yazma veya yazılma,
- Düşman askerleri için anlaşma veya kanunların ihlal edilmesi karşımıza çıkmaktadır.

Terörle Mücadele Kanunu'nda mutlak terör suçu ve nispi terör suçu olmak üzere iki farklı suç bulunmaktadır. Bu fark, kanunun 3. ve 4. maddelerinde belirtilmiştir. Kanunun 3. maddesinde belirtilen suçlar, direkt olarak terör suçlarıdır ve işlendikleri anda terör suçu olarak kabul edilmiştir. Bu suçlar, terör örgütleriyle bağlantılı olarak işlenen eylemleri içermektedir. Kanunun 4. maddesinde düzenlenen suçlar ise sadece terör hedefiyle örgütün faaliyetleri kapsamında işlendiklerinde terör suçu olarak kabul edilmektedir (Gökmen, 2016, s. 47). Yani, suçun işlenme amacı terör örgütünün amaçlarına hizmet etmekse, o zaman suç terör suçu olarak değerlendirilmektedir. Bu duruma Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 16 Eylül 2015 tarih ve E.2015/7336, K.20152626 sayılı almış olduğu bir karar örnek teşkil edebilir. Sanığın resmî evrakta sahtecilik suçu işlediği fakat bu suçun terör örgütünün faaliyetleri kapsamında dağ kadrosuna katılma gayesiyle işlediği anlaşıldığında, Terörle Mücadele Kanunu'nun 5/1. Maddesi gereğince cezasında artırım yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu örnek, suçun işlenme gayesinin terör örgütü faaliyetleriyle ilişkili olduğu hallerde, suçun terör suçu olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Kanunun 7/1. maddesine göre, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit ile suç işlemek hedefiyle kurulan örgütler terör örgütleri olarak kabul edilmiştir. Terör örgütü kuranlar, yönetenler ve bu örgüte üye olanlar Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesinde düzenlenen silahlı örgüt hükümlerine göre cezalandırılmaktadır. Ayrıca, örgütün faaliyetini düzenleyenler de örgütün yöneticisi olarak cezalandırılmaktadır. Bu düzenlemeyle terör örgütlerinin faaliyetlerine ve bu örgütlerin kurulmasına yönelik tedbirler alınarak, hukuki yaptırımlar getirilmiştir (Çelik, 2014, s. 87 90).

Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2. maddesi, terör örgütünün propagandasını suç olarak tanımlamaktadır. Propaganda, geniş bir kitleye ulaşmak ve bu kitleyi istediği şekilde yönlendirerek teşvik etme hedefini taşımaktadır (Çelik, 2014, s. 87 90). Propaganda suçu ise diğer terör suçlarından ayrı düşünülebilir. Bu durum terör suçlarının oluşmasına zemin ve olanak hazırlamaktadır. Bu durum eylemlerin toplum katında kabul görmesini sağlayarak terör örgütlerine meşruiyet kazandırabilmektedir. Bu nedenle, bu tür propagandanın terörle mücadelede bir engel olduğu kabul edilmektedir. Devletler, terörle mücadele kapsamında bu propagandaya müdahale etmek ve engel olmak için yasal bir zemin oluşturmuşlardır.

Propaganda, belli bir düşüncenin topluma nüfuz etmesini, fikir ve inançlarının temelleşmesini sağlamak amacıyla çeşitli maddi ve manevi araçları kullanarak ilham, teşvik ve etkide bulunma manasına gelmektedir. Bu nedenle propaganda, ifade özgürlüğü çerçevesinde düşünülmelidir. İnsan doğası gereği düşünen, sosyal ve manevi bir varlıktır ve diğer insanlarla iletişim içinde olma ihtiyacı duymaktadır. Fikir ve arzuların diğer insanlara iletilmesi, temel bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla ifade özgürlüğü, insan onurunun bir dışı vurumu ve demokratik bir devlet düzeninin işlerliği için temel bir gerekliliktir. İfade özgürlüğü, farklı fikirler arasındaki rekabete imkân vererek demokratik bir yapıya katkı sağlamaktadır. Bu özgürlük, yeni düşüncelerin yaratılmasına, farklı görüşlerin oluşmasına imkân vermektedir. Bireylere fikirler arasında seçim yapma özgürlüğü sunmaktadır (Nal, 2009, s. 213).

Ulusal ve uluslararası düzeyde, ifade özgürlüğü birçok belgede tanındığı bilinmektedir. 1982 Anayasasının 26/1. Maddesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. Maddesi, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 19. Maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi gibi belgelerde ifade özgürlüğü koruma altına alınmıştır. Bu belgeler, ifade özgürlüğünün temel bir insan hakkı olduğunu ve demokratik toplumların vazgeçilmez bir özelliği olduğunu kabul etmektedirler.

Türkiye'nin 4 Kasım 1950 yılında imzaladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesinde ifade özgürlüğü şu şekilde tanımlanmıştır:

"1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.

2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla

öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.” (http-21)

Bu maddeyle, demokratik bir toplumun işleyişinde temel olan görüş açıklama ve anlatım özgürlüğünü koruma altına alınırken, bu özgürlüklerin kötüye kullanımının önüne geçmek ve toplumun genel asayişini tesis etmek için belirli kısıtlamalara tabii olunabileceği söylenebilir.

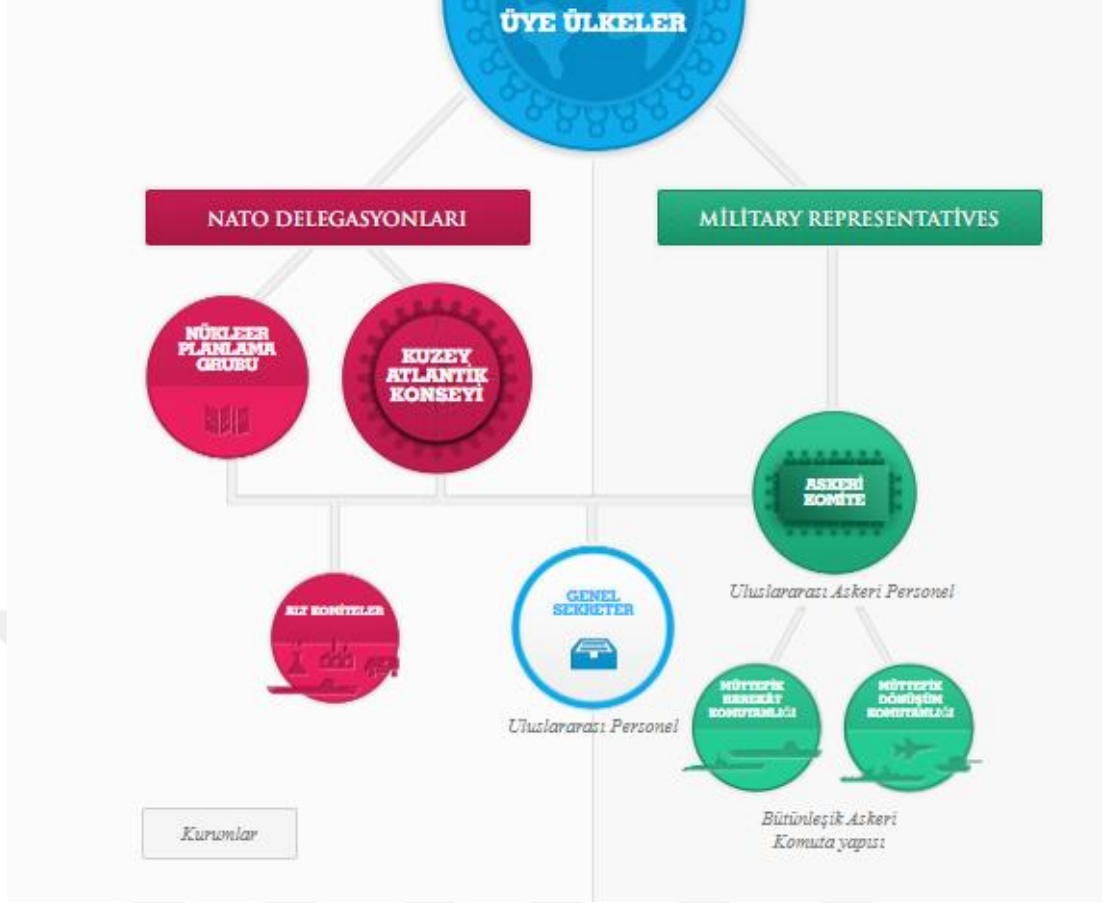
Bilhassa yüksek teknoloji sayesinde ifade özgürlüğü teminatı ile çok sayıda insan bilgi ve fikirlerini dünyanın farklı bölgesindeki diğer insanlarla paylaşma olanağına sahip olmaktadır. Bu durumun sağlıklı toplumların oluşmasına katkı sağlaması ve insanların yeni diyalog modellerine dâhil edilmesi açısından fırsat yarattığı söylenebilir (http-22).

4.4. Uluslararası Terörizmle Mücadelede NATO'nun Rolü

NATO, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü olarak ifade edilmektedir. 1949 yılında kurulmuş bir örgüttür. Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliğini bir arada kabul eden bir yapıdır (Dedeoğlu, 2013, s. 232).

Terörizm ve benzeri tehditlerden insanların korunmasındaki temel sorumluluk devletlere aittir. Küreselleşmenin etkisi ile sorunların, tehditlerin ve güvenlik algısının ulusları aşan bir boyut kazanması ile uluslararası arenada dini, mezhepsel ve etnik çatışmaların önüne geçme ve bunlarla mücadele etmek adına NATO benzeri siyasi ve askeri örgütlere gereksinim duyulmuştur (Karaosmanoğlu, 2012, s. 24-26).

NATO'nun uluslararası terörizmle mücadeledeki rolü incelenmeden önce, NATO'nun yapılanması ve özelliklerine kısaca değinmek faydalı olmaktadır.

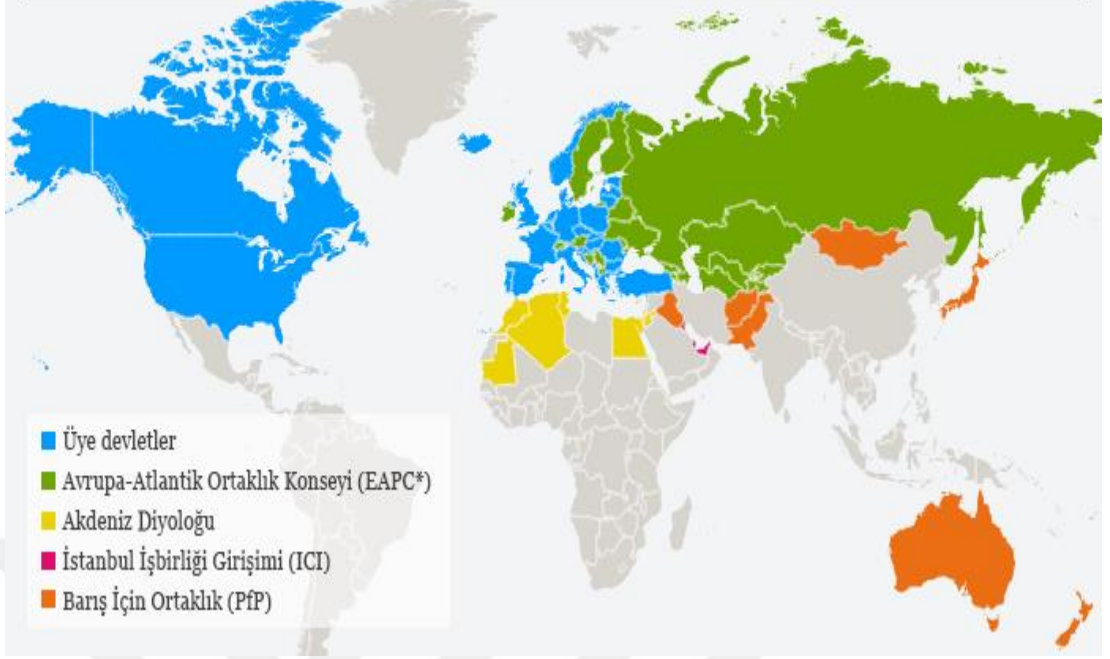

Şekil 6: NATO'nun Yapısı (http-23)

Şekil 6'da NATO'nun yapısı analiz edilmekte ve yönetim yapısı:

- Kuzey Atlantik Konseyi,
- Genel Sekreter,
- Askeri Komite'den meydana gelmekte;
Komuta yapısıysa:
- Müttefik Harekât Komutanlığı,
- Müttefik Dönüşüm Komutanlığı'ndan oluşmaktadır.

NATO'nun 29 üyesi ve ortakları

Şekil 7: NATO Üyesi Ülkeler (http-23)

Şekil 7’de NATO üyesi ülkelere yer verilmiştir. Burada üye devletlere, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi’ne, Akdeniz Diyaloguna, İstanbul İşbirliği Girişimi’ne ve Barış İçin Ortaklığı değinildiği görülmektedir.

Zamanın, gelişmelerin ve artan uluslararası terör örgütü yapılanmalarının hızı düşünüldüğünde NATO’nun da gerek kendisini gerek terörizmle mücadele yapısı ve kurumlarını her daim revize etmesi kaçınılmaz olmaktadır (Şahin ve Güngörsen, 2021, s. 408-411).

NATO çeşitli zirvelerle müttefik ve ortaklarını bir araya toplamakta ve tüm dünyayı ilgilendiren güvenlik tehditleri ve ortakların güvenliği konusunda çeşitli önlemleri görüşmektedir. 21. Yüzyıldaki NATO Zirveleri Tablo 5 aracılığı ile ele alınmaktadır.

Tablo 5: 21. Yüzyıldaki NATO Zirveleri (http-9)

2002-Prag Zirvesi	2010-Lizbon Zirvesi
2004-İstanbul Zirvesi	2012-Şikago Zirvesi
2005-Brüksel (Mini) Zirvesi	2014-Galler Zirvesi
2006-Riga Zirvesi	2016-Varşova Zirvesi
2008-Bükreş Zirvesi	2018-Brüksel Zirvesi
2009-Strazburg-Kehl Zirvesi	2019-Londra Liderler Toplantısı

Tablo 5 incelendiğinde 2002 yılından 2019 yılına değin birçok şehirde 13 adet zirvenin gerçekleştiği görülmektedir. Zirvelerin 1 veya 2 yıllık aralarla gerçekleştiği ve önemli şehirlerin seçildiği açıktır.

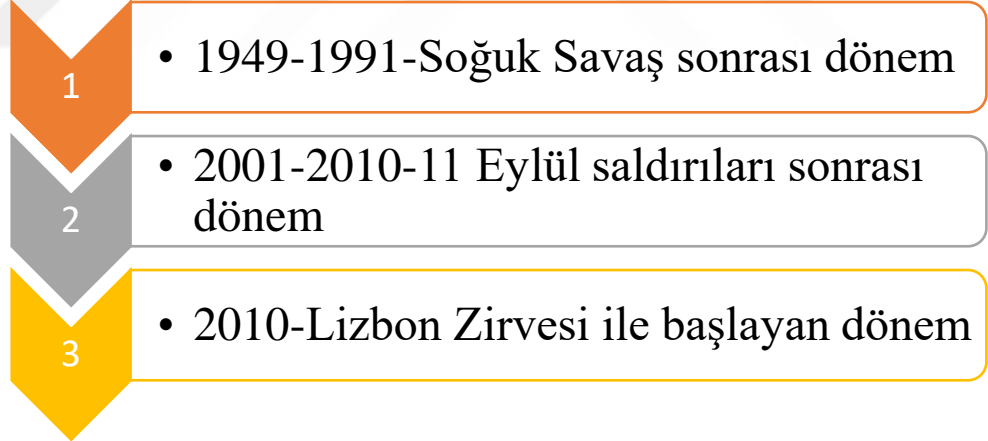
NATO'nun uluslararası terörizmle mücadele noktasında üstlendiği roller incelendiğinde öncelikle terör olayları üzerinden analize gitmekte fayda bulunmaktadır. Örneğin 11 Eylül saldırıları bu noktada ele alınmalıdır. ABD'ye yönelik 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında NATO'nun terörizme olan yaklaşımında bazı değişimler yaşandığı görülmektedir. Bu olay terörizmi ulusal sınırlardan çıkarıp uluslararası bir boyuta taşımıştır. Böylelikle ittifak içerisinde uluslararası terörizmle mücadele konusu askeri, ekonomik, polisiye ve politik bir anlam kazanmış ve bu noktada çeşitli önlemler alınması zaruri olmuştur (http-24).

Terörle mücadele noktasında NATO'nun rolünün tam anlamıyla anlaşılması İttifak'ın mücadelesinin hangi noktada olduğunun kesin tespiti ile mümkündür. Burada ilk öne çıkan husus üye devletlere ait askeri güçten meydana gelen bir askeri güçtür. Böylelikle yapısal manada sorumluluk üye devletlerin üzerinde olmaktadır. NATO'nun terörle mücadele noktasında temel sorumluluğu da üye devletlere karşı bulunmaktadır. Üye devletler terör veya terör tehdidi ile karşı karşıya kaldığında NATO'nun görevi, koruma, caydırıcılık ve savunma gibi bazı hizmetleri sunmaktır (Clarke, 2004, s.18).

4.4.1. NATO'nun Terörizmi Bir Tehdit Olarak Ele Almasının Gelişimi

1945-1949 döneminde yani II. Dünya Savaşı sonrasında Kuzey Amerika ve Batı Avrupa Ülkeleri SSCB'nin politika ve uygulamaları konusunda endişelenmeye başlamışlardır. 1948 yılında SSCB'nin Berlin'i ablukaya alması ve 1948 Çekoslovakya Darbesiyle İngiltere, Lüksemburg, Fransa, Belçika'nın ortak bir savunma geliştirme ve askeri-siyasi manada gündeme gelen bazı tehditlere karşı savunma sistemi kurmalarına zemin hazırlamış ve böylelikle anlaşma yapmaları tetiklenmiştir. Brüksel Anlaşması (Mart 1948) ile Batı Avrupa Savunma Örgütü kurulmuştur. Bu da Batı Avrupa'nın güvenlik alanında yeniden yapılanması adına ilk adımı temsil etmektedir. Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 1949 yılında imzalanmasına da zemin hazırlanmıştır. ABD ve Kanada ile Brüksel Anlaşması imzacıları karşılıklı taahhütlere dayanan bir Kuzey Atlantik İttifakının kurulması amacı ile müzakerelere başlamışlardır. NATO'yu inşa eden Kuzey Atlantik Anlaşması 4 Nisan 1949 yılında 12 ülke tarafından imzalanmıştır ([http-9](#)).

NATO'nun bu noktada konseptlerin değerlendirilmesinde yarar vardır. Bu konseptler Şekil 8 temelinde ele alınmaktadır.

Şekil 8: NATO'ya Ait Konseptler ([http-25](#))

NATO'nun 1949'da kurulduğu ve 1991'de SSCB'nin parçalanmasıyla neticelenen dönem, genellikle Soğuk Savaş olarak adlandırılmaktadır. Bu süreçte NATO'nun stratejisi, düşmana karşı "savunma" ve "caydırıcılık" temeline dayandığı bilinmektedir. Fakat son yirmi yılda, iki blok arasındaki gerginliğin yerine diyalog ve yumuşama politikaları etkili olmuştur. Öte yandan, NATO'nun kuruluşundan hemen sonraki dönemde (1949-1971), Doğu ve Batı bloku arasında gerilim, çatışma,

güvensizlik ve diyalog eksikliği dikkat çekmektedir. Bu durum, kutuplar arasında tehlikeli ve maliyetli bir silahlanma yarışına yol açmıştır (Yiğittepe, 2020, s. 41-114).

Şekil 8 incelendiğinde NATO'ya ilişkin konseptler ön plana çıkmaktadır. Bahsedilen konseptlerin dönemlere ve oluşumlara indirgendiği görülmektedir. Soğuk Savaş'ın dönemlerine göre NATO'nun stratejik konseptlerini özetlersek (http-25);

- 1. Birinci Stratejik Konsept (6 Ocak 1950):** Temel hedefi, saldırı tecavüzünü caydırmak olan bir savunma stratejisine dayanmaktadır. NATO kuvvetlerinin kullanılması, caydırmanın başarısız olduğu durumlarda öngörülmektedir.
- 2. İkinci Stratejik Konsept (3 Aralık 1952):** NATO'nun genel stratejik hedefi, Sovyetler Birliği'nin ve müttefiklerinin savaş açma iradesini ve yeteneğini yok etmektir. Hava saldırıları ve diğer operasyonlarla savunma sağlanmaktadır.
- 3. Üçüncü Stratejik Konsept (23 Mayıs 1957):** "Topyekün Mukabele" olarak bilinen strateji, "kitlesel misilleme"yi savunmaktadır.
- 4. Dördüncü Stratejik Konsept (16 Ocak 1968):** "Esnek Mukabele" stratejisi, NATO'ya yönelik saldırılara karşı üç tür askeri mukabele seçeneği belirlemektedir. Bunlar; doğrudan savunma, kontrollü tırmanma ve genel nükleer mukabele.

2001-2010 11 Eylül saldırıları sonrası NATO konseptine bakıldığında ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında başlatmış olduğu terörizme yönelik uluslararası savaş, NATO'nun politika ve stratejilerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrasında NATO, terörizme karşı mücadeleyi Kuzey Atlantik Paketi'nin 5. maddesi kapsamına dâhil etmiştir. ABD'nin önderliğinde, NATO ülkeleri terörle mücadelede topyekûn hareket etmeye başlamışlardır. Bu kapsamda, NATO, ABD'nin hava savunmasını desteklemek üzere ABD'nin "Kartal Yardımı" harekâtına katılmıştır (Yiğittepe, 2020, s. 41-114).

NATO, Bulgaristan, Romanya, Slovenya ve Slovakya gibi ülkelerle NATO üyeliği için görüşmelere başlayarak, terörizmle mücadele ve diğer küresel tehditlerle başa çıkmak üyelerini daha da genişletmeye çalışmıştır. Bu dönemde, NATO'nun politika ve stratejileri, uluslararası güvenlik ortamının değişen dinamiklerine ve ABD'nin öncülük ettiği terörle mücadele çabalarına uyum sağlamak amacıyla sürekli olarak güncellendiği ve şekillendiği söylenebilir.

NATO, 2010'da gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi'yle beraber yeni bir döneme girmiştir. Zirvede, 11 Eylül saldırıları sonucunda ortaya çıkan farklı tehditlerin meydana getirdiği değişen güvenlik durumu gündeme alınarak, bu tehditlere karşı mücadelede uygulanacak politikalar ele alınmıştır. Bu çerçevede, NATO'nun son stratejik konsepti 19-20 Kasım 2010 Lizbon Zirvesi'nde kabul edilmiştir. (http-25);

2010 NATO stratejik konsepti, önceki konseptlere göre önemli değişiklikler içermektedir. Konseptte, NATO'nun sadece Avrupa-Atlantik bölgesine odaklanmadığı ve küresel sorumlulukların belirgin bir şekilde vurgulandığı belirtilmektedir. Barış içindeki Avrupa-Atlantik bölgesinin dışında dünyanın diğer bölgelerinden kaynaklanan sorunların da ittifak için güvenlik tehdidi oluşturduğu anlayışıyla, NATO'nun küresel rolü zirvede ön plana çıkarılmıştır. Stratejik tehditler arasında kitle imha silahlarının yayılması, terörizm, istikrarsızlık, silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi doğrudan tehditlerin yanı sıra, önceki konseptte yer almayan siber tehdidin de vurgulandığı görülmektedir (Yiğittepe, 2020, s. 41-114).

Bu değişimler, NATO'nun artık sadece Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği için değil, dünyanın diğer bölgelerinde barışa katkı sağlamak için de sorumlu olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca NATO'nun güvenlik stratejisindeki evrimin bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Tüm bu konseptlerle birlikte NATO'nun genişleme süreci ele alınmıştır.

Şekil 9: NATO'nun Doğu Genişlemesi (http-26)

Şekil 9'a bakıldığında en büyük genişlemenin Soğuk Savaş sırasında yaşandığı görülmektedir. İkinci en büyük genişlemenin Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından yaşandığı, üçüncü genişlemenin Rusya'nın Kırım'ı ilhakından ortaya çıktığı ve dördüncü genişlemenin ise NATO'ya katılım talepleri ile gerçekleştiği belirlenmiştir.

NATO'nun genişlemesi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu genişleme süreci, hem siyasi hem de stratejik açıdan önemli değişikliklere neden olmuştur (Yiğittepe, 2020, s. 41-114).

NATO'nun genişleme sürecinde özellikle Türkiye'nin ve Yunanistan'ın katılımı, coğrafi avantajları ve SSCB'nin potansiyel tehditlerini dengeleme potansiyelleri sebebiyle önemli olmuştur. İkinci genişleme evresinde, Doğu Almanya'nın NATO'ya katılması, SSCB tehdidi ve Alman konvansiyonel gücünün sağlayacağı faydalar sebebiyle belirleyici olmuştur. Üçüncü genişleme evresinde ise İspanya'nın NATO'ya katılımı, coğrafi konumu ve stratejik önemi nedeniyle önem kazanmıştır. İspanya'nın Akdeniz ve Atlantik'e erişimi ve stratejik konumu, NATO için önemli bir değer taşımıştır (Sekmen, 2022, s. 159-179).

Bu açıklamaların yanında, eski ve yeni terörizm kıyaslaması bağlamında da NATO'nun yaşadığı değişimi incelemek sağlıklı olmaktadır.

Tablo 6: Eski ve Yeni Terörizm Kıyaslaması (Gofas, 2012, s. 21)

-	Eski terörizm	Yeni Terörizm
Örgütsel yapı	Hiyerarşik	Ağ bağlantılı
Operasyonel alanı	Ülkesi içinde bölgesel yönelim	Ülke dışında ulus ötesi yönelim
Motivasyon	Politik-milliyetçi ideoloji	Dini fanatizm
Taktikleri	Kısıtlı şiddet	Aşırı şiddet
Vestfalyan sisteme karşı tutum	Sistemi onaylayan	Sistemi tehdit eden

Tablo 6’da eski ve yeni terörizm kıyaslamasına yer verilmektedir. Buna göre: hiyerarşik yapıdan ağ bağlantıyı yapıya, bölgeselden ulus ötesine, milliyetçi-politik ideolojiden dini fanatizme, kısıtlı şiddetten aşırı şiddete ve sistemi onaylayandan sistemi tehdit edene doğru bir değişim karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel ve yeni terörizm arasındaki temel fark, organizasyon yapılarındaki değişikliklerin olduğu bilinmektedir. “Geleneksel” gruplar genellikle hiyerarşik bir yapıya sahipken, "yeni" gruplar daha gevşek bir ağ yapısıyla faaliyet göstermektedirler. Fakat bu ayrımın abartıldığı ve aslında geleneksel ve yeni grupların yapılarında benzerliklerin bulunduğu öne sürülmektedir.

NATO’nun tüm dünya açısından güvenliği sağlama noktasında rol oynayabileceği bir güvenlik örgütüne dönüşmesi ise (http-27):

- NATO’nun Soğuk Savaş sonrasında işbirliği odaklı çalışmaları,
- Avrupa’nın kıtasal manada bütünlüğünü sağlaması,

- BM'ye ait barış operasyonlarını devralma konusundaki istekliliği ön plana çıkan icraatları arasındadır.

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin güvenlik stratejilerinde meydana gelen değişimler NATO'nun stratejilerinde de yansımalar bulmuştur. NATO'nun yeni konsepti, Lizbon Zirvesi'nde (2010) belirlenmiş ve küresel manada gündeme gelen sorumlulukları öne çıkarılmıştır (http-28). Lizbon Zirvesi'nde ittifaka ait temel görevler (http-9):

- İttifaka ait toprakların savunulması yani kolektif savunma yapılması,
- İttifak toprakları dışında kalan harekât ve misyonlar yani kriz yönetimi sağlanması,
- Ortaklıklar aracılığı ile işbirliğine dayalı güvenlik olarak sıralanmaktadır.

NATO tarafından 2000 yılına kadarki dönemde güvenliğe ilişkin en önemli tehdit terörizm tehdidi olmaktadır. 11 Eylül sonrasında ise bu durumda bazı değişiklikler yaşanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George Bush'un teröre karşı savaş ifadesi ile ittifakın gündemine ilk sıradan giriş yapmıştır. Kolektif savunma ilkesi ise 5. Madde gereği hayata geçirilmiştir. (Şahin ve Güngörsen, 2021, s. 404).

NATO'nun küresel rolünü belirlemek sureti ile Atlantik ve Avrupa bölgesinde barış sağlansa dahi dünyanın diğer bölgelerinde yaşanan huzursuzlukların NATO'nun güvenliğini tehdit ettiği belirtilmektedir (http-28).

NATO'nun günümüz koşullarında sahip olduğu caydırıcılık üç temel unsura sahiptir. Bunlar (http-9):

- Nükleer yetenek ve beceriler,
- Konvansiyonel yetenekler,
- Balistik füze savunmasına ilişkin savunma sistemi olmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra, NATO'nun geçirdiği dönüşüm hem politik hem de askeri manada gündeme gelmektedir. Politika alanında söz konusu dönüşümün hedefi, kompleks ve belirsiz bir hal alan küresel güvenlik ortamına hızlı bir biçimde entegre olmak ve önleyici rol üstlenmek üzere bu güvenlik ortamının hızlıca şekillendirilmesidir (Kriendler, 2006, s. 1-8).

NATO'nun askeri manada geçirdiği dönüşüme bakıldığında şu hususlar dikkati çekmektedir (Dönmez, 2010, s. 107):

- Güvenlik gereksinimlerini karşılama,
- Uygun durum söz konusu olduğunda ittifakın kuvvetlerine ilişkin etkinliğin artırılması,
- Birlikte çalışma ve ortamının geliştirilmesi adına:
 - ✓ Kabiliyet ve doktrinlerin geliştirilmesi,
 - ✓ Yenilikçi konseptin geliştirilmesi,
 - ✓ Entegrasyonun sağlanması,
 - ✓ Proaktif ve devamlı bir süreç işlemektedir.

Terörle mücadele noktasında ortaya çıkan dönüşümle birlikte bazı adımlar atılmaktadır. Bu adımlar Tablo 7 aracılığı ile ele alınmaktadır.

Tablo 7: NATO'nun Dönüşüm Adına Attığı Adımlar (Saraçoğlu, 2016, 75-108)

Emir-komuta yapısında ortaya çıkan revize
Terörizm ile Mücadele Askeri Konsepti'nin benimsenmesi
NATO Müdahale Gücü'nün oluşturulması
Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi'nin kurulması
Terörizm Tehdidi İstihbarat Birimi'nin kurulması
Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer Savunma Taburu'nun kurulması
Terörizme Karşı Savunma Çalışma Programı

Tablo 7 incelendiğinde, NATO'nun dönüşüm için attığı bazı adımlara yer verilmiştir. Bunlar çeşitli programlar, birimler, kurumlar ve işleyiş bazında bazı revizelere gidildiğini göstermektedir.

NATO merkezileştirilmiş bir yapı olarak kritik bir görev üstlenmektedir. Bunu da müttefiklerin aldığı bazen küçük bazen de önemsiz bilgileri birleştirmek ve değerlendirmek sureti ile yapmaktadır (Mahncke vd., 2004, s. 8).

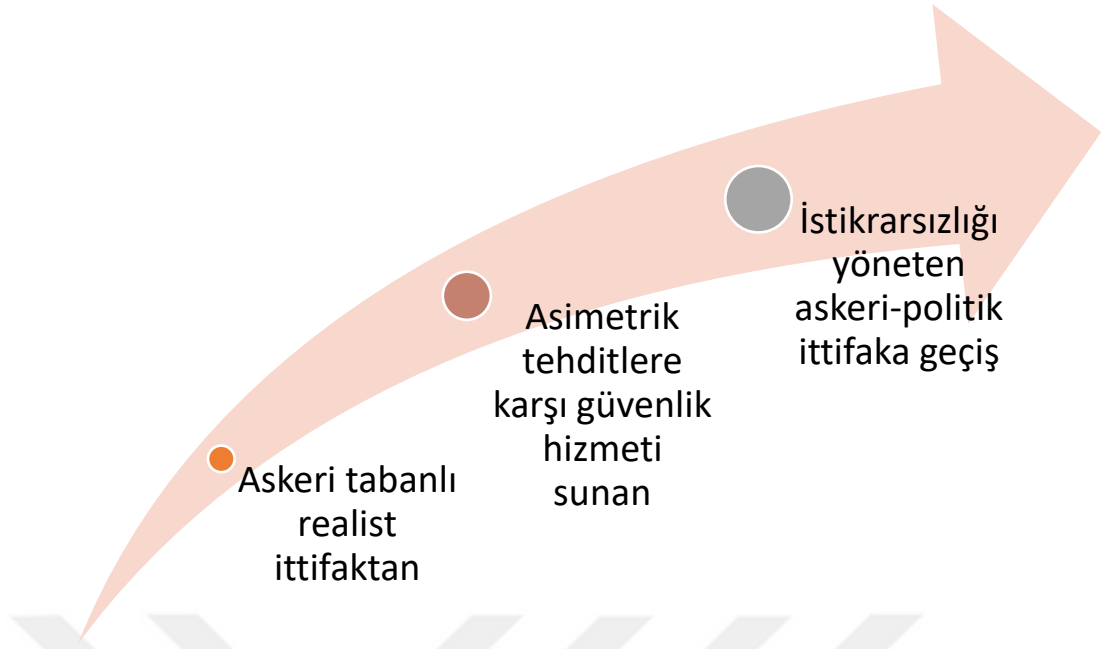
Etkili politik bir dönüşüm adına bazı uygulamalara gidilmesi gerekmektedir. Bu adımlar (Saraçoğlu, 2016, s. 85):

- Terörizmle mücadelede işbirliği yapılması ve NATO-Rusya Konseyi'nin kurulması,
- 5. Madde kapsamına çıkılması ve kriz yönetimi konusunda gelişmelere gidilmesi,
- Alan dışı faaliyetler bazında bölgesel güvenlik yaklaşımından küresel güvenlik yaklaşımına geçişin sağlanması şeklindedir.

Terörle mücadele konusu NATO'yu ciddi bir dönüşüme girmeye zorlamaktadır. Bu noktada (Remaly, 2004, s. 3):

- Mücadele stratejileri, doktrinler ve düşüncelerin yeniden gözden geçirilmesi zaruri olmaktadır.
- Burada yalnızca teknolojilerin takip edilmesi veya yeni silah-mühimmat alınmasından bahsedilmemektedir.
- Kabiliyetlerin, becerilerin, mantalitenin ve lojistik ve eğitim gibi temel süreçlerin dönüşüme girmesi öne çıkmaktadır.

NATO'nun dönüşümü belirli olayların cereyan etmesiyle, terör faaliyetlerinin ayyuka çıkmasıyla, strateji değişikliklerinin zorunluluk halini almasıyla ve uluslararası konjunktürde meydana gelen değişimlerin yansıması neticesinde olmaktadır. Şekil 10'da Uluslararası Terörizmde NATO'nun Dönüşümü geçtiği aşamalar bazında ele alınmaktadır.

Şekil 10: Uluslararası Terörizmde NATO'nun Dönüşümü (Remaly, 2004, 5)

Şekil 10 incelendiğinde, realist ittifaktan askeri-politik ittifaka değin belirli bir sürecin ürününden söz edilmektedir. Bu değişimin zorunluluktan kaynaklandığı ve asimetrik tehditler neticesinde ortakların güvenliğini sağlamak adına ortaya konduğu açıkça görülmektedir.

Barışı koruma, barışı sağlama, istikrarı idare etme ve savaşma operasyonlarında yeni sorunların ortaya çıkması, NATO'nun dönüşüm ihtiyacını artırmıştır. Bu zorlukları engellemek için NATO, kuvvet yapısını azaltma ve esneklik ve hareketliliği artırma çabalarına girişmiştir. NATO'nun bu yeni yönelimi, ittifakın dönüşümünün tanımını şekillendirmektedir. Bu dönüşüm, tek bir tehdidi yenmek için tasarlanmış gerçekçi bir askeri ittifaktan, Avrupa dışındaki asimetrik tehditlere karşı güvenlik sağlamak ve istikrarsızlığı yönetmek için tasarlanmış bir ittifak haline gelmiştir (Remaly, 2004, s. 5).

Madrid'de düzenlenen NATO zirvesinde NATO'nun Yeni Stratejik Konsept Belgesi üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Yeni konseptteki başlıca maddeler şu şekildedir (<http-29>);

- Çin'in tehdit unsuru olarak görülmesi.
- Rusya'nın en önemli ve doğrudan tehdit olarak belirlenmesi.
- NATO'nun güvenlik ortamını Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ciddi biçimde değiştirmesi.
- NATO'nun güvenlik ortamını Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ciddi biçimde değiştirmesi.
- Terörizmin en doğrudan tehdit olarak belirtilmesi.
- İklim değişikliğine katkı sağlanacağına belirtilmesi.
- NATO için Batı Balkanlar ve Karadeniz bölgesinin stratejik değere sahip olduğunun ifade edilmesi.
- Hibrit ve siber saldırıların NATO'nun 5. Maddesini devreye sokabileceğinin öne çıkarılması.

NATO'nun Yeni Stratejik Konsept Belgesindeki maddeler incelendiğinde tehdit kapsamına Çin'in alınması ve Rusya'nın ise birincil tehdit unsuru kabul edilmesi öne çıkmaktadır. Bunun yanında, siber ve hibrit saldırılara karşı müdahale sınırları belirlenmiş (5. Maddenin uygulanması), Rusya-Ukrayna Savaşı'nın güvenlik anlayışında değişimler yarattığı dikkat çekmektedir. Rusya-Ukrayna savaşının görünürdeki nedeninin Ukrayna'nın NATO'ya katılma ihtimalinin Rusya nezdinde yol açtığı tehdit olduğu görülmektedir. NATO Karadeniz kıyısına yerleşiyor algısı Rusya için büyük bir tehdit olmuştur (Anbarlı Bozatay, 2024, s. 464-467).

Tüm bu açıklamalar ışığında, NATO bölgesel manada güven ve düzeni isteyen bir yapılanmadan küresel manada güveni ve riski ortadan kaldıran, uluslararası işbirliklerine dayanan ve terörizmin her türünün önüne geçmek adına işbirlikçi stratejiler geliştiren bir örgüte doğru evrilmiş bulunmaktadır.

NATO'nun terörizmi bir tehdit olarak almadaki gelişimi analiz edildikten sonra terörle mücadelede NATO'nun mekanizmaları ve girişimlerine değinilmesinde yarar görülmektedir.

4.4.2. Terörle Mücadelede NATO'nun Mekanizmaları ve Girişimleri

Çalışmada bu başlık altında NATO'nun uluslararası terörle mücadele konusunda geçirdiği değişimden bahsedilmiş ve NATO'nun bu mücadelede kullandığı mekanizmalar ile ortaya koyduğu girişimlerden söz edilmektedir.

NATO'nun terörle mücadelede kullandığı mekanizma ve girişimleri incelendiğinde Soğuk Savaş öncesinde ve Soğuk Savaş sonrasında bazı farklılıklar söz konusu olduğu görülmektedir. Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun benimsediği yeni konsepte göre (http-30):

- Avrupa'da NATO'nun merkezi rol oynadığı,
- İttifaka ait coğrafi odağın Kuzey Atlantik değil Avrupa-Atlantik olarak genişletildiği,
- Rusya ve Ukrayna'yı da kapsayan stratejik konseptin ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

Tüm bu gelişmeler terörle mücadele noktasında NATO'nun mecburi bir değişim ve dönüşüme girmesine sebep olmaktadır.

Bahsedilen bu dönüşüm içerisinde 11 Eylül saldırılarının etkisi büyüktür. 11 Eylül saldırılarına NATO'nun tavrı dikkat çekmektedir. Londra Zirvesi sonrasında iki kutuplu sistem son bulmuş ve NATO'nun mevcudiyeti sorgulanmaya başlamıştır. Realist düşünürler ittifakın varlığından yanayken, neo-liberalizm destekçileri ise ittifakın gereksiz olduğunu öne sürmektedirler (Şahin, 2015, s. 165-168).

NATO terörizmle mücadele etmek adına ittifak ülkelerinde Mükemmeliyet Merkezleri ve belirli yapılanmalara gitmektedir. Bu yapılarla hem NATO'nun dönüşümüne etki etmek hem de uzmanlık ve danışmanlık için koordineli bazı ittifak mekanizmaları meydana getirmektedir.

Tüm bu gelişmeler ışığında:

- 2006 yılında Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM), NATO tarafından akredite edilmiş ve uluslararası askeri kuruluş statüsü verilmiştir.
- 2006 yılında İngiltere'de "NATO İstihbarat Füzyon Merkezi" kurulmuştur.
- 2004 yılında "İstanbul Okuyucu Zirvesi"nin gerçekleştirilmesi ile terörizmle mücadelede devam eden projeler ve geliştirilen mekanizmalarla ilgili bilgiler sunulmaktadır.

- İstihbarat birimlerinin güçlendirilmesi adına Belçika'nın Mons kentindeki Avrupa Müttelik Kuvvetleri Yüksek Karargâhı'nın yeni bir istihbarat irtibat hücreci olarak Brüksel'deki NATO Karargâhı'nda İstihbarat İrtibat Birimi meydana getirilmiştir (http-31)

İstanbul Zirvesi'nde NATO Liderleri tarafından "Terörizme Karşı Savunma Çalışma Programı" onaylanmış bulunmaktadır. Burada üç ana görev ön plana çıkmaktadır. (http-32):

- Birinci Görevi: Olayların yönetilmesidir.
- İkinci Görevi: Hayatta kalma yeteneği ve mevcut gücün korunmasıdır. Bu hedef temelinde:
 - ✓ İnsan Tarafından Taşınabilir Hava Savunma Sistemlerine Karşı Büyük Uçak Hayatta Kalma Kabiliyeti,
 - ✓ Geliştirilmiş Patlayıcı Cihazlara Karşı Mücadele,
 - ✓ Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer Silahların Tespiti, Korunması ve Yenilmesi,
 - ✓ Patlayıcı Mühimmat İmhası ve Sonuç Yönetimi,
 - ✓ Ölümcül Olmayan Yetenekler gibi hususlardan oluşmaktadır.
- Üçüncü Görevi Ağ Katılımı'dır. Bu yetenek ile tehdidin tanımlanması ve hedef olarak belirlenmesine yönelik çalışma yürütülmektedir.

4.4.3. Terörle Mücadelede NATO Ortaklıklarının Önemi

Bu kısımda NATO'nun terörle mücadele noktasında NATO'ya ait ortaklıklar ve bu ortakların önemi üzerinde durulmaktadır. NATO ortaklıklarının temeli, askeri amaçların ötesinde bulunmaktadır. NATO ortaklıkları teşvik edilirken, eylem planları, ortakların işbirliklerinin teşvik edilmesi, demokrasinin ön plana çıkarılması ve önlemlerin uygulanmasını bünyesinde barındırmaktadır (Çomak, 2004, s. 56).

Soğuk Savaş sonrasında ortaklık ve işbirliği kavramları NATO'nun gündemine girmiştir. 1990 yılında gerçekleşen Londra zirvesi ortaklıklar adına önem arz etmektedir. Zirve'de daha önceleri düşman kabul edilen Varşova Paktı üyelerine dostluk eli uzatılmıştır. Burada ortaklık ve işbirliği vizyonu gündeme gelmiş ve ilerleyen yıllarda da yeni bir boyut kazanmıştır (http-33).

NATO, terörizmin ve terör tehdidinin ittifak ve ortaklıklar aracılığı ile ele alınmasının önemi ve gerekliliğini bünyesinde barındırmaktadır (Ischinger, 2005, s. 81-83). NATO'nun prensipleri temelinde terör tehdidinin tek bir aktör tarafından üstlenemeyeceği kabul edilmektedir (Hallams, 2009, s. 1-50). NATO kendi üyesi olmayan 40 civarında ülke ile güvenlik ve politika alanında çeşitli işbirliklerine gitmektedir (Doğan ve Güler, 2023, s. 1-17).

NATO'nun yeni ortaklık politikası temelinde stratejik öncelikleri analiz edilmek istendiğinde Tablo 8 karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 8: NATO'nun Yeni Ortaklık Politikasında Stratejik Öncelikleri (Çelikpala, 2019, s. 1-7).

Uluslararası güvenliğin sağlanması adına Avrupa-Atlantik coğrafyasında güvenliğin artırılması
NATO müttefiklerinin alt bölgelerinde ana aktörler aracılığı ile işbirliğinin ve güvenliğin bölgesel düzeyde sağlanması
Olabilecek güvenlik tehditlerine karşı konu başlıkları ve ortak çıkarlarda işbirliğinin kolaylaştırılması
NATO şartlarına uygun veya üye olmak isteyen devletin üyeliğe hazırlanması
Kurumsal reformları ve demokratik değerleri güvenlik ve savunma gibi sektörlerde reformların desteklenmesi
NATO şemsiyesi altındakilerin faaliyetlere ve operasyonlara katılımı teşvik edilmesi ve destek olunması
Erken uyarı sistemleri aracılığı ile erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi
Etkin manada bir kamu diplomasisi yürütülmesi

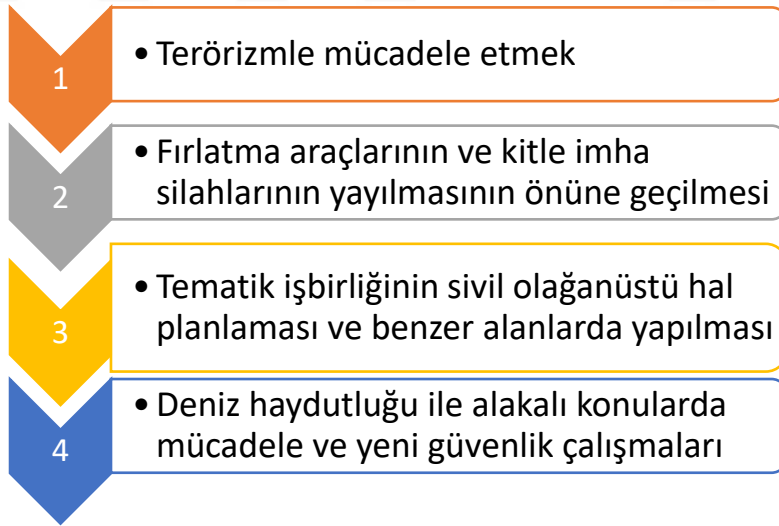
Tablo 8 incelendiğinde, NATO'nun ortaklık politikalarına önem verdiği, bu doğrultuda diplomasiyi etkin kullandığı, erken uyarı sistemlerinin öne çıkarıldığı,

bölgesel ve uluslararası boyutta işbirliğinin sağlanmasına önem verdiği ve ortaklığa katılımın teşvik edildiği görülmektedir.

Tematik ve ortaklık mekanizmaları bünyesinde NATO'nun temel hedefleri arasında (http-9):

- Çeşitli manada danışmalarda bulunma,
- Beraber çalışılabilirliği geliştirme,
- Savunma kapasitesinin inşa edilmesi ve savunma reformuna yardım etmek,
- NATO'ya ait harekât ve misyonlara ortak ülke desteğinin sağlanması yer almaktadır.

NATO ortaklıkları genel olarak tek bir temel ilke etrafında şekillenmektedir. Bu temel ilke ise işbirliği aracılığı ile istikrarın sağlanması ve devam ettirilmesidir. Burada ortaklık-işbirliği ve sistematik istikrar ön plana çıkmaktadır. Bu noktada NATO'nun Akdeniz Diyalogu temelinde geliştirdiği amaçların Orta Asya ve Avrupa'daki ortaklıkları ile geliştirdiği amaçlardan birçok açıdan farkı bulunmaktadır (Çomak, 2004, s. 55).

Şekil 11: NATO'nun Ortak Ülkelerle Çeşitli İşbirlikleri (tp-9)

Şekil 11'de görüldüğü gibi, terörle mücadele noktasında gerek karada gerek denizde ve özellikle uluslararası terörizme karşı, tematik iş birliği yapılması, silah ve mühimmat konusunda bazı uygulamaların önlenmesi ve birçok alanda işbirliği

yapılması öne çıkmaktadır. Bunların yanında birçok Akdeniz Diyalogu ülkesinde NATO'nun arzının taleplerinden fazla olduğunu ortaya sermektedir. NATO Diyalog ülkelerine (Ürdün ve İsrail haricinde) bu ülkelerin talep ettiklerinden fazla işbirliği sunduğu görülmektedir (Çomak, 2004, s. 57).

4.5. Terörle Mücadelede Türkiye-NATO İşbirliği

Türkiye ile NATO işbirliği birçok alanda kendisini göstermekte, bazı durumlarda Türkiye'nin destekleri söz konusu olurken, bazı durumlarda ise Türkiye'nin NATO'dan talepleri söz konusu olmaktadır. Türkiye'nin NATO'dan destek taleplerine ilişkin bazı konular incelendiğinde Tablo 9 karşımıza çıkmaktadır.

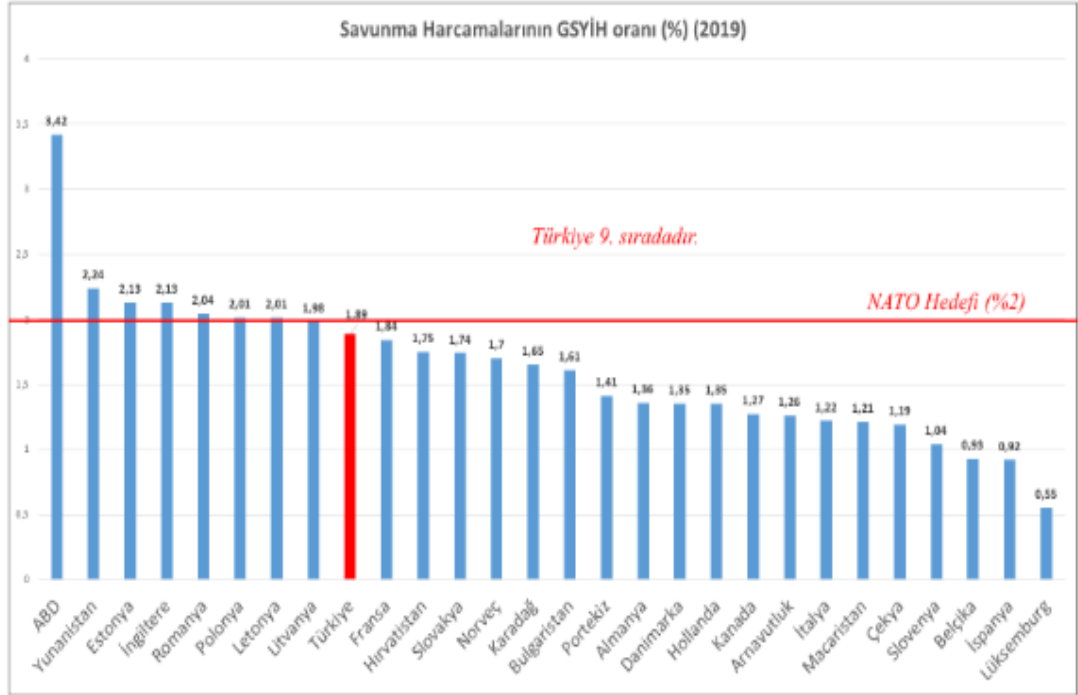
Tablo 9: Türkiye'nin NATO'dan Destek Talepleri (http-9)

10 Şubat-16 Şubat 2003	Irak'taki durum nedeni ile
26 Haziran 2012	Silahsız bir RF-4 Keşif uçağımızın Suriye rejimince uluslararası hava sahasında düşürülmesi sonrasında
3 Ekim 2012	Suriye rejimince Akçakale'ye açılan top ateşi ile 5 vatandaşımızın şehit olması sonrasında
28 Temmuz 2015	DAEŞ'in Suruç'taki terör saldırısı sonrasında
28 Şubat 2020	Suriye Rejimi ve destekçileri tarafından İdlib'deki askerlerimize karşı yapılan saldırı sonrasında

Tablo 9 incelendiğinde, Türkiye'nin ülke içi ve ülke dışında, uluslararası manada gündeme gelen karışıklıklar, terör olayları, askerlere karşı yapılan saldırılar açısından çeşitli yaptırımların NATO'dan beklendiği açıktır.

Bu bilgilerin yanı sıra, Türkiye'nin NATO ile işbirliği kapsamında Türkiye'nin ekonomik manada külfet paylaşımına ilişkin Şekil 12 incelendiğinde (http-9):

- İttifak eşiği % 2 olmasına karşın, Türkiye savunma harcamalarına gayrisafi yurt içi hasılasına oranı 2019 yılında % 1.89 olmaktadır.
- NATO eşiği % 20 olmasına karşın, Türkiye'ye ait savunma harcamalarının % 38.6'sının araştırma-geliştirme ve silah-teçhizat alımına ayrıldığı görülmektedir.
- Gayrisafi yurt içi hasıla bazında hesaplama yapılarak paylaştırılan katkı payı ödemelerinde Müttefikler arasında 8. Sırada yer almaktadır.

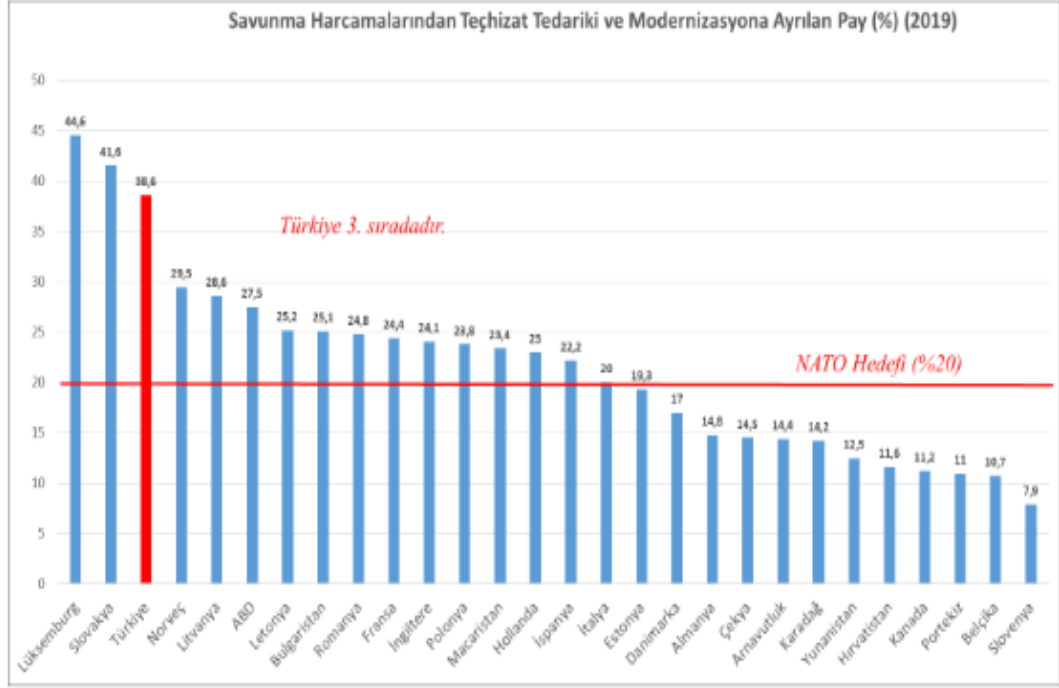

Şekil 12: Savunma Harcamalarının GSYİH Oranı (http-9)

Şekil 12'de görüldüğü üzere bazı analizler yapmak mümkündür. Örneğin:

- NATO'nun eşiği % 2 iken Türkiye'nin oranı % 1.89'dur. Bu da onu NATO ülkeleri arasında 9. Sırada yapmaktadır.
- İlk sırada Amerika Birleşik Devletleri yer almaktadır.
- ABD'yi Yunanistan, Estonya, İngiltere, Romanya, Polonya, Letonya ve Litvanya takip etmektedir.

Şekil 13'de ise savunma harcamalarından modernizasyon ve teçhizat tedarikine ayrılan pay incelenmekte ve çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır.

Şekil 13: Savunma Harcamalarından Modernizasyon ve Teçhizat Tedarikine Ayrılan Pay (http-9)

Şekil 13 incelenmek istendiğinde bazı verilerin öne çıktığı görülmektedir. Bu veriler arasında:

- NATO hedefinin % 20 ve Türkiye'nin 38.6 oranına sahip olduğu görülmektedir.
- Savunma harcamalarından modernizasyon ve teçhizat tedarikine ayrılan payın en yüksek olduğu üye Lüksemburg' tur.
- Türkiye ise 3. Sırada yer almaktadır.
- Lüksemburg'u sırası ile Slovakya, Türkiye, Norveç, Litvanya, ABD, Letonya, Bulgaristan ve diğerleri takip etmektedir.

Terörle mücadelede noktasında Türkiye-NATO iş birliği, Türkiye'nin talepleri, NATO'ya katkıları ve Gayrisafı Yurt içi hasılası içerisinde silah-teçhizat ve ar-ge yatırımlarına ayırdığı payların incelenmesinin ardından NATO'nun terörle Mücadele çabalarına Türkiye'nin katkılarının incelenmesi önem arz etmektedir.

4.5.1. NATO'nun Terörle Mücadele Çabalarına Türkiye'nin Katkıları

Türkiye NATO'ya üye olduğundan beri NATO'ya birçok katkı sağlamıştır. NATO'ya katkı sunan 5 müttefikten biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Şekil 14 aracılığı ile Türkiye'nin NATO'ya olan katkıları ifade edilmektedir.

Şekil 14: Türkiye'nin NATO'ya Önemli Katkıları(http-34)

Şekil 14'de görüldüğü üzere, Türkiye NATO'nun ortak bütçesine çeşitli katkılar sağladığı gibi, NATO'nun 2. En büyük ordusuna sahip olarak katkıları sunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde komutanlıklar ve tespit-takip radarı gibi uygulamalara gitmesi ile etkin rol oynadığı görülmektedir.

Daha geniş kapsamlı şekilde Türkiye'nin NATO'ya katkıları incelenmek istendiğinde Şekil 15 karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 15: Türkiye'nin NATO'ya Katkıları (http-34)

Şekil 15'de Türkiye'nin NATO'ya Katkıları analiz edilmeye çalışılmıştır. Burada; Türkiye'nin Balkanlar'dan Afganistan'a ve Karadeniz'den Akdeniz'e değin geniş bir alanda NATO'ya katkı sağladığı açıktır.

- Türkiye, Kabil'de "Çerçeve Ülke" konumundadır.
- Türkiye, Kabil'de bulunan uluslararası havalimanının işletme ve güvenliğine ilişkin sorumluluğu üstlenmektedir.
- Türkiye, Dayton Anlaşması'nın uygulanması adına önce "Uygulama Kuvveti" sonra da "İstikrar Kuvveti" olarak bölgede hareket etmektedir.
- Kosova'ya KFOR Harekâtı temelinde kuvvet göndermiştir.
- Ege Denizi'nde daimi deniz unsuru katkısı sunmuştur.
- BM-Afrika Birliği Darfur Misyonuna destek vermiştir.
- Aden Körfezi ve Somali açıklarında deniz haydutluğuna mücadele katkıları sunması olmuştur.
- Okyanus Kalkanı Harekâtı'na etkin katılım sağlamıştır.
- NATO AWACS uçuşları adına havada yakıt ikmali desteği vermiştir.

- NATO Havadan Erken İhbar ve Uyarı Kuvvetinin ileri iki hareket üssünden biri Konya Hava Üs 'ündedir.
- NATO ülkelerinden en fazla bütçe desteği sunan 8. Ülkedir.
- Daimi olarak ATO Daimi Deniz Güçleri İkinci Grubuna ve NATO Daimi Mayın Karşı Tedbir Güçleri İkinci Grubuna katkı sağlamıştır.
- Günümüze değin komuta ve kuvvet yapısına en fazla katkı sunan ülkelerden biridir.
- NATO Kara Komutanlığı'nın İzmir'dedir.
- Kürecik'te tespit ve takip radarına ev sahipliği yapmıştır.
- Türkiye'de bazı merkezlerin olması:
 - ✓ NATO Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi,
 - ✓ Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi,
 - ✓ Çok Uluslu Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi,
- Düzensiz göç ile gerçekleştirilen mücadele noktasında bir cephe niteliği taşımaktadır.
- Siyasi, ekonomik, askeri ve bölgesel gücü ile NATO adına birçok katkı sunması ön plana çıkmaktadır.

NATO'nun terörle mücadele çabalarına Türkiye'nin katkıları ayrıntıları ile analiz edildikten sonra, Türkiye'nin NATO eğitim ve tatbikatlarına katılımı tahlil edilmektedir.

4.5.2. Türkiye'nin NATO Eğitim ve Tatbikatlarına Katılımı

Bu kısımda Türkiye'nin NATO Eğitim ve Tatbikatlarına Katılımına yer verilmektedir. Buna göre (http-35):

- Neptün Tatbikatları, DYMA 23:
 - ✓ Akdeniz ve Baltık Denizi'nde gerçekleşen bir tatbikattır.
 - ✓ 9 gün sürmüştür.
 - ✓ Saldırı tatbikatı gerçekleştirilmiştir.
 - ✓ İtalya, İspanya, ABD ve Fransa gemisinin katılımı sağlanmıştır.
- KYT, KKT:
 - ✓ 6 gün sürmüştür.
 - ✓ NATO Kriz Yönetim Tatbikatı ile birlikte:

- Siber güvenliğe,
 - Haberleşmenin sürekliliğine,
 - Karar verme süreçlerine dolayısı ile aslında komuta derecesinde olası yönetim sorunlara çözüm bulmak adına gerçekleştirilmiştir.
- Ramstein Alloy 1-2:
 - ✓ Askeri 4 hava operasyonlarında sivil uçaklar üzerinde entegrasyonun sağlanması amaçlayan eğitim tatbikatları,
 - ✓ Baltık Denizi'nde gerçekleştirilmiştir.
 - ✓ Türkiye ve Finlandiya da katılım göstermiştir.
 - Air Defender:
 - ✓ Almanya ev sahipliği yapmıştır.
 - ✓ En büyük hava tatbikatıdır.
 - ✓ Burada caydırıcılık ön planda tutulmaktadır.
 - Dynamic Mariner:
 - ✓ 23 Ekim ve 6 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.
 - ✓ İtalya'nın NATO Deniz Komutanlığı'nı devralacağından dolayı onu için bir eğitim tatbikatıdır.
 - Poseidon 23, Air Defender 24, Steadfast Noon, DADT şeklindedir.

Türkiye'nin NATO eğitim ve tatbikatlarına katılımı incelendikten sonra Türkiye ile NATO arasında bilgi paylaşımı ve istihbarat işbirliği konusu üzerinde durulmaktadır.

4.5.3. Türkiye ile NATO Arasında Bilgi Paylaşımı ve İstihbarat İşbirliği

Bu kısımda Türkiye ile NATO arasında bilgi paylaşımı ve istihbarat işbirliği kısaca tahlil edilmektedir. Türkiye ve NATO arasındaki ilişkiler baz alındığında, birçok eğitim, tatbikat, girişim ve iş birliklerinden söz etmek mümkündür. Ortak çıkarlar ve müttefiklerin güvenliği temelinde birçok bilgi ve istihbarat paylaşımı söz konusudur.

NATO'daki karar vericiler, haberleşme, bilgi sistemleri ve komuta kademesinin temin, kurulum ve idamesinden sorumlu NATO İletişim ve Bilgi Ajansına ait istihbaratın yönlendirilmesi, toplanması, işlenmesi ve dağıtılmasına

yönelik açtığı iki önemli ihaleyi de STM kazanmış bulunmaktadır. STM, NATO karargâhları arasındaki istihbaratın akışını sağlamaktan sorumludur. (http-36).

NATO terörle mücadele noktasında özellikle istihbarat paylaşımında bazı zorluklar yaşamıştır. Terörizmle Mücadele Konsepti çerçevesinde 3 temel ayak bulunmaktadır. Bunlar (http-37):

- Farkındalık:
 - ✓ Terörist faaliyetlere karşı ittifaklar açısından istihbarat, istişare, değerlendirme ve stratejik bazı analizlere gidilmektedir. Böylelikle ittifak ülkelerinin bu eylemlere karşı korunması amaçlanmaktadır.
- İmkân ve yetenekler:
 - ✓ Gerekli imkân ve kabiliyetlerin yetiştirilmesi sureti ile terörist faaliyetlerin bertaraf edilmesi hedeflenmektedir.
- Angajman:
 - ✓ NATO'nun uluslararası sistemin başat aktörlerini devreye sokması ile terörle mücadele noktasında daha etkin rol oynaması hedeflenmektedir.

NATO'nun yapısı gereği taşıdığı bazı özellikler ve NATO uygulamaları terörle mücadele noktasında bazı kolaylık ve avantajlar sunmaktadır. Bunlar incelendiğinde (İbrahimi ve Plaku, 2013, s. 378):

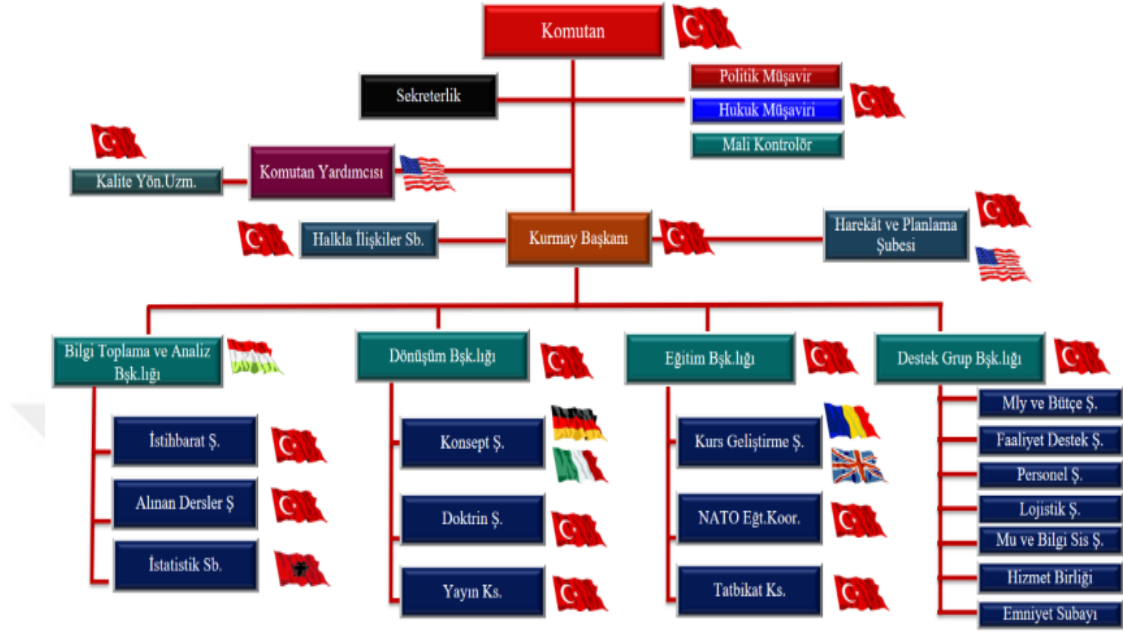
- Tartışma ve düşüncelerin kolektif kararlara dönüşüm sağlanabilen bir danışma organı olması,
- Askeri manada kabiliyetler ve güç açısından desteklenebilmesi,
- Uluslararası organizasyonların ve devletlerin bir araya gelerek geniş bir ortaklık meydana getirdikleri bir sistem misyonu üstlendiği bilinmektedir.

4.6. Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM)

Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM), NATO başta olmak üzere özellikle de NATO'nun girmiş olduğu dönüşüm sürecine çeşitli alanlarda deneyim ve uzmanlık sunan, gerek ulusal gerekse çok uluslu kurulmuş bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır (http-38).

Konu ile alakalı daha ayrıntı bilgi edinmek adına TMMM'nin genel manada değerlendirilmesi ve misyonlarının incelenmesinde fayda görülmektedir.

TMMM hakkında genel bir değerlendirme yapılması ve misyonlarının Şekil 16 aracılığı ile incelenebilmektedir.

Şekil 16: TMMM Organizasyon Şeması (p-39)

Şekil 16 incelendiğinde TMMM'ye ait organizasyon şeması karşımıza çıkmaktadır. Burada Türkiye'nin başı çektiği ve ABD ve çeşitli ülkelerin de katılımı ile organizasyonun meydana getirilip görev dağılımı yapıldığı görülmektedir.

TMMM'ye ait görevler incelendiğinde (http-38):

- NATO ve diğer ülkelerle değişimi sağlamak,
- Gelecekte oluşabilecek güvenlik açıklarını gidermek adına elde edilen geniş kapsamlı bilgiler ışığında terör ve terörle mücadele noktasında önemli görevlerin icra edilmesi karşımıza çıkmaktadır.
- NATO'nun tanımlı üç temel görevi:
 - ✓ Ortak güvenlik,
 - ✓ Toplu savunma,
 - ✓ Kriz yönetimi ışığında söz konusu değişimi gerçekleştirmek hedeflenmektedir.

TMMM'nin vizyonu analiz edildiğinde ise gerek uluslararası, gerek ortaklara ve gerekse NATO'ya ve Terörle Mücadele topluluğu nezdinde olan kurumlara destek

sunduğu karşımıza çıkmaktadır. TMMM tarafından yürütülen faaliyetler ve girişimler sınıflandırılmak istendiği takdirde (http-38):

- TMMM'nin imkânları dâhilinde NATO kuvvetleri, unsurları ve yetenekleri ile karşılıklı destekleyici faaliyetlerde bulunmak,
- Talep olduğunda NATO müşterilerinin desteklenmesi,
- Sponsor ülkelerin desteklenmesi,
- Ortaklık ülkelerinin desteklenmesi ve diğer faaliyetler öne çıkmaktadır.

TMMM Komutanlığı'na ait bazı faaliyetler incelendiğinde şu hususlar dikkati çekmektedir (http-38);

- Standartların belirlenmesi, karşılıklı çalışma ve etkinlik artırımı yoluyla NATO ve ortaklıklarına uzun vadeli katkı sağlamak amacıyla terör faaliyetlerinin öngörülmesi ve hazırlanılması,
- Kapsamlı yaklaşımların kolaylaştırılması ve katılımcı ve sponsor ülkelerin eş deneyimlerden en üst düzeyde faydalanılması
- Uzmanlık ve tavsiye sunularak terörle mücadele taleplerinin karşılanması
- Terörizmle mücadele konsept ve doktrininin geliştirilmesine katkı sağlanması
- Terörle mücadele odaklı eğitimlerle hem bireysel hem de toplu olarak üst düzey askerlere ve sivil liderlere hizmet sunulması
- Terörizmle mücadele noktasında ulusal ve çok uluslu askeri ve sivil unsurların eğitim-öğretimleri adına konuya ait uzmanlar ve mobil eğitim timleri oluşturulması
- Tatbikatların planlanması, düzenlenmesi ve senaryoların geliştirilip onaylanmasına destek sunulması
- Terörle mücadele noktasında Müşterek Analiz ve Alınan Dersler Merkezi ile işbirliği yaparak alınan dersler ve eğitimlerle veri tabanı oluşturulması
- Seminerler, çalıştaylar ve konferanslar düzenlenmesi
- Çalışma grubu toplantıları düzenlenerek ülkeler, ortaklıklar ve NATO adına doktrin geliştirme ve konsept oluşturma
- Alınan derslerin analiz edilmesi ve değerlendirmeye alınması
- Terörle mücadele noktasında kurul, komite ve çalışma gruplarına katılım sağlanması
- Akademik projeler ve araştırmalar yürütülmesi

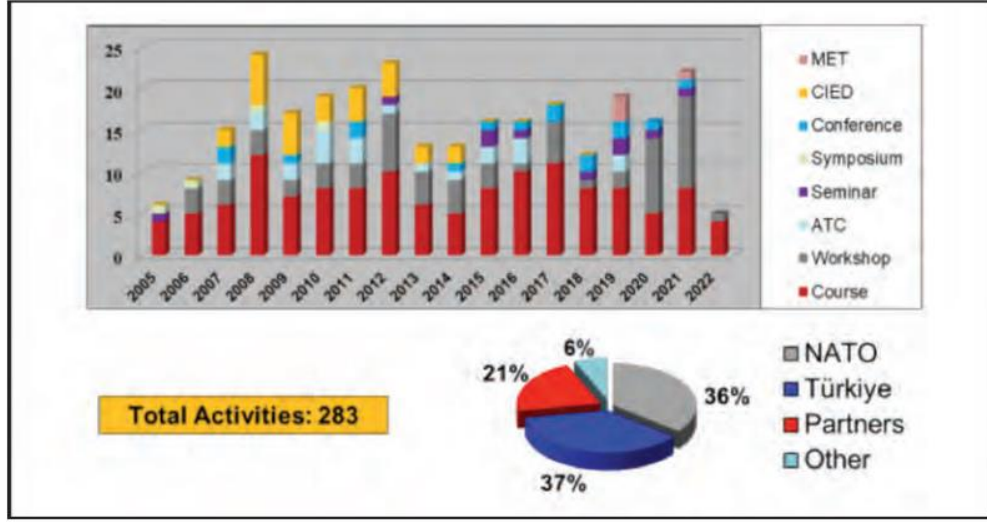
- Yönetim Kurulu'nun talep ettiği ve onayladığı faaliyetlerin yerine getirilmesi ve terörle mücadele ile ilgili bazı yayınların yapılması.

Türkiye'nin TMMM'ye katılımı incelendiğinde, ilk olarak 1 Aralık 2003 tarihinde NATO'ya TMMM'nin Türkiye'de kurulmasına ilişkin niyet mektubu iletilmiştir. Burada belirli süreçten söz etmek mümkündür. Buna göre (http-40):

- 15-16 Mart 2005 tarihinde:
 - ✓ Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi Komutanlığı'nda (BİOEM) TMMM Mutabakat 1. Muhtıra Toplantıları gerçekleştirilmiştir.
- 3-4 Mayıs 2005 tarihinde:
 - ✓ TMMM Kadro ve Mutabakat Muhtıraları 2. Toplantısı BİOEM Komutanlığında ilgili personelin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.
- 20 Mayıs 2005 tarihinde:
 - ✓ TMMM Çekirdek kadro personeli, geçici şekilde kaldığı BİOEM Komutanlığından yeni yerlerine taşınmışlardır.
- 28 Haziran 2005 tarihinde:
 - ✓ TMMM Komutanlığı Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök tarafından resmi törenle açılmıştır.
- 20 Temmuz 2005 tarihinde:
 - ✓ İngiltere, Bulgaristan ve Romanya TMMM Komutanlığı'na resmi olarak katılmıştır.

Yukarıda TMMM'nin kuruluşu ve toplantılar aracılığı ile katılımlar analiz edildikten sonra TMMM tarafından yürütülen faaliyetler ve girişimler tasnif edilerek açıklanmaktadır.

TMMM; terörle mücadelede üniversiteler, düşünce kuruluşları, araştırmacılar, uluslararası kuruluşlar, küresel ortaklar ve diğer faktörler ile etkileşim için önemli bir merkezdir. TMMM, bu işbirliğinin bir sonucu olarak Şekil 17'de gösterildiği gibi 28 faaliyet raporu, 21 bülten, 16 dergi, 28 kitap ve 14 araştırma raporu olmak üzere toplam 107 yazılı ürün yayınlamıştır. Ayrıca TMMM, 21 farklı ülkede 35 Mobil Eğitim etkinliği düzenlemiş ve bugüne kadar 133 kurs gerçekleştirmiştir. TMMM, hala stratejik düzeydeki kilit karar vericiler için tavsiye ve öneriler sunmaya devam etmektedir (Pehlivan, 2022, s. 10).

Şekil 17: TMMM'nin 2005-2022 Arasında Yayınlamış Olduğu Ürünler(Pehlivan, 2022, s. 10).

4.7. TMMM Çalıştay Raporlarının İncelenmesi

Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM) çalıştayları, terörle mücadele konusu kapsamında uzmanların toplanarak fikir alışverişinde bulunduğu, yeni stratejilerin ve çözümlerin tartışıldığı etkinliklerdir. Bu çalıştaylar, terörle mücadelede daha etkin ve verimli yöntemler geliştirmek maksadıyla düzenlenmektedir.

TMMM çalıştay raporları genelde katılımcıların sunumlarını, tartışmalarını ve önemli konuları içermektedir. Bu raporlar, terörle mücadele alanındaki güncel sorunları ele alarak, var olan yöntemlerin etkinliğini analiz ederek farklı öneriler geliştirmektedir. Çalıştay raporlarında terörle mücadele tecrübelerinden örnekler ve uygulamalar raporlarda yer almaktadır (http-41). Raporlar, terörle mücadelede ulusal ve uluslararası seviyede akademisyenler, güvenlik uzmanları ve diğer ilgili ortaklar için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

4.7.1. Terörizmle Mücadelede Toplumsal Cinsiyet Çalıştayı Raporu

Terör konusunda cinsiyet, sosyal, kültürel ve ekonomik güç dinamikleri arasındaki ilişki bir kavram olduğundan, çok yönlü bir yaklaşımın bir parçasıdır. Bu noktada kadın terörist ile erkek terörist arasındaki terör faaliyetine dair ilişkinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu konuda yapılan artan bir araştırmada, terörist gruplarına erkeklerin nasıl kazandırıldığı, bu grupların nasıl işlediği ve ideolojilerini anlama süreci için nasıl önemli olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Fakat terörist kadınlar bakımından durumun ne anlama geldiği sorusu genellikle yanıtızsız kalmıştır (http-42).

Terör örgütleri, mesajlarını ve kazanma stratejilerini kadınlar ve erkekler için özelleştirerek, kadınlık ve erillik hakkındaki düşüncelerden ve farklı yerel bağlamlardaki hâkim cinsiyet normlarından faydalanarak insanları çekmektedir. Zayıf sosyoekonomik koşulların, erkeklerden beklenen toplumsal cinsiyet normlarını yerine getirmelerini zorlaştırabileceği vurgulanmıştır (örneğin, ailelerinin geçimini sağlama zorunluluğu). Erkeklerin bu rolü yerine getirmede zorlandığı durumlarda, eğitim ve istihdam fırsatlarının eksikliği nedeniyle, terörist gruplar bu durumu "erkeklik" için alternatif yollar sunarak onları sömürmektedir (Connell ve James, 2005, s. 841).

Bu grupların pek çoğu, kadınların maruz kaldığı cinsel şiddetin övülmesine dayanan anlatılar geliştirerek toplum içindeki kadın düşmanlığı ve erkek ayrıcalığı kavramlarından yararlanmaktadır. Dolayısıyla bu yapıların bahse konu tutumu da toplumda mevcut olan şiddet ve cinsiyet normlarının bir başka deyişle cinsiyet eşitsizliğinin bir parçası olarak görülebilir. (http-42).

Terörist gruplara erkekleri çekmede kimlik ve dostluk duygusu, kardeşlik veya bir grup üyesi olarak değerli olma duygusu etkili olmakta ve bu etki de örgütten kopmayı zorlaştırmaktadır. Bağ kurma ritüelleri, erkekleri bu gruplarda kalmaya özendirilen bağlılık ya da gurur duygusu yaratmaktadır. Ayrılma, rehabilite etme ve yeniden entegrasyonla ilgili programlar belirtilen sosyal bağlantının yönlerini her zaman göz önünde bulundurmamaktadır (Connell ve James, 2005, s. 841).

Terörizmle mücadele bağlamında cinsiyet nüanslı yaklaşımın eksikliği, mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Genç erkekler genellikle en riskli demografik grup olarak görülürken, kızlar genellikle kurban olarak etiketlenmektedir. (http-43).

TMMM; Terörizmle Mücadelede Toplumsal Cinsiyet Çalıştayı Raporu sonuç bölümünde erkekliklerin terörle mücadelede entegre edilmesi noktasında sınırlı

tecrübenin olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca terörle mücadelede kadın cinsiyet rolü üzerine gereken vurgunun yapılmadığı belirtilmiştir. TMMM; bu deneyime dayanarak, insan hakları ve toplumsal cinsiyet etkilerinin izlenmesi ve değerlendirilmesine özellikle odaklanılmasını, tüm programlara sağlam izleme ve değerlendirme mekanizmalarının yerleştirilmesini sağlanması gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur.

4.7.2. Müşterek Harekâtlarda Sosyal Medyanın Kullanılması Çalıştay Raporu

Sosyal medya, bugünün toplumunda temel bir rol üstlenmiştir. Yüksek ve hızlı erişim seviyesine sahip bir teknoloji olarak, milyarlarca insan, kişisel tecrübelerini, belgeleri ve görsel içerikleri günlük olarak paylaştıkları küresel platformlar vasıtasıyla birbirine göndermektedir. Sosyal medya, insanlar arasında bağlantı ve iletişim kurduğu ana kanallardan biri haline gelmiştir (Bialy, 2017, s. 75).

NATO'nun en son konsepti kapsamında olan terörizme mücadele politikasına göre terörizm, devlet kontrolü ve denetimi altındaki kolluk kuvvetleri tarafından ulusal düzeyde ele alınmaktadır. Çoğu durumda NATO, üye devletlerin talebi üzerine operasyonun bir parçası olarak üye devletlere destek sağladığı bilinmektedir (Kılıç, 2022, s. 10).

Sosyal medya perspektifindeki terörle mücadele noktasında TMMM ve NATO'ya bağlı Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi, Eylül 2017'de "Operasyonlarda sosyal medyanın kullanımı" konulu bir çalıştay düzenlemiştir. Çalıştay'da "Türkçe konuşan IŞİD destekçilerinin vaka çalışması" ve "Terörizmi değerlendirmeye yardımcı bir araç olarak Twitter" başlığı adı altında iki araştırmada yer almıştır. 20 sosyal medya uzmanı ve analisti ile birlikte NATO uzmanlarının da yer aldığı çalıştay, askeri açıdan sosyal medyanın terörle mücadele senaryolarında etkili olmasını amaçlamıştır. Bu sebeple çalıştay, aynı zamanda her iki merkezin de NATO'nun terörizme karşı mücadelesini güçlendirmeye katkıda bulunmasını bir fırsat olarak nitelendirilmiştir. Uluslararası terörist örgütlerinin liderleri ve takipçileri geniş bir coğrafyaya yayılmış olduğundan, sosyal medya bilgi paylaşımı ve grup kimliğinin zenginleştirilmesi önemli hale gelmiştir. Terör tehdidinin yayılmasına karşı mücadele eden hükümetler için, bu yeni bir dizi zorluk ortaya çıkarmıştır. Savaş anında asker-

düşman kavramı gerçek anlamda tanımlansa bile teröristlerin sosyal medya hesaplarının zor tespit edilmesiyle, sosyal ağlarda durumun belirsiz olduğu anlaşılmaktadır (http-44).

Sözü edilen çalışmada terörist örgütlerin sosyal medyanın çeşitli boyutlarını nasıl kullandığını ve sömürdüğünü gösteren bir örnek olarak karşımıza Türkçe konuşan DAEŞ Topluluğu çıkmaktadır. Çeşitli analiz, metodoloji ve teknik yaklaşımlarla ortaya çıkan bulgularda en çok tekrar edilen beş kelimenin; "Allah" (3.561 kez), "Kafir" (1.819 kez), "Halep" (291 kez), "Darbe" (215 kez) ve "PKK" (182 kez) olduğu tespit edilmiştir. Bu rakamlarla beraber atılan tweetlerde dini kökenli kelimelerin çok kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada öne çıkan diğer bir bulgu ise DAEŞ'in destek tabanında ve Twitter aktivitesinde önemli bir azalmanın meydana geldiği olmuştur. Bu durumun Twitter'ın askıya alma kampanyalarının etkinliğinden kaynaklandığını ve destek tabanının yer altına taşınarak şifreli mesajlaşma platformlarında faaliyetlerini sürdürdüğü düşünülmektedir (Berger ve Morgan, 2015, s. 20-25).

Askeri doktrin, askeri düşüncüyü yönlendiren ve stratejik hedefleri belirlemeye yardımcı olan temel ilkeleri ifade etmektedir. Düşmanı anlamak ve onların stratejik zihniyetine girmek, bu sürecin önemli bir parçasıdır. Soğuk Savaş sırasında, askeriye bu anlayışa büyük önem vermekte olup analistleri Sovyet rakipleri gibi düşünmek üzere eğitilmişlerdir. Günümüzde ise bu yaklaşımı takip eden az sayıda analist düşman tepkilerini öngörmekte zorlanmaktadır. Özellikle terörizm konusunda, şiddet dışı radikalizm biçimlerinin oluşturduğu tehdit gözden kaçabilmektedir. Örneğin, El-Kaide'nin yeni üyeler eğitmek ve işe almakla da ilgilendiği bilinmektedir (http-44).

Askeri bilgi operasyonlarının başarısı, hedef kitlelerin detaylı bir şekilde anlaşılmasına bağlıdır. Bu bağlamda Twitter, özellikle yararlı bir araçtır. 2008 Rusya-Gürcistan çatışmasında Twitter bilgilerinin kullanımı görülmüştür. Twitter'da hesap oluşturup örgütleri ve bireyleri takip etmek, bilgiye erişim sağlamak ve kullanıcıya genellikle beklenmedik bilgiler sunmaktadır. Bu tür bilgiler; operasyonel çevredeki değişiklikleri gösteren faktörlerin belirlenmesi, ortaya çıkan tehditlerin belirlenmesi, mevcut faaliyetlerin öncelikli amaçları ve hareketlerin operasyon yeteneği gibi konularda bilgi edinilmeyi kolaylaştırmaktadır. Twitter'ın kullanıcılarına sunmuş

olduğu birçok imkânla beraber terör örgütlerinin mevcut eğilimlerini anlamak ve analiz etmek mümkün olmaktadır (Joliceur ve Seaboyer, 2017, s. 10-22).

TMMM bu çalıştay raporunda; Twitter'ın bir analiz aracı olarak önemine vurgu yaparak analistlerin eğitilmesi ve daha ayrıntılı bir Twitter izleme programı geliştirilmesinin gerekliliğine değinmiştir. Operasyonlarda, sosyal medya izlemesinin askeriye tarafından yapılmasının ve bu tür bir çalışma için yasal zeminin ve kısıtlamaların tekrardan düzenlenmesinin öncelik arz ettiğini dile getirmiştir. Ayrıca bu çalıştayın, terörle mücadele operasyonlarında sosyal medyanın kullanımını hakkında daha fazla tartışma başlatmak amacıyla düzenlendiğini ve gelecekteki çalıştaylar için operasyonların kapsamı, çerçevesi ve politikaları daha ayrıntılı bir şekilde belirlenebileceğine işaret etmiştir. Terörle mücadele ile ilgili sosyal medya analizi araçlarının kullanımının daha ayrıntılı incelenmesine yönelik yüksek bir talebin olduğunu ve bunun en iyi uygulamalarla ve derslerle ilgili özel bir çalıştayla gerçekleştirilmesinin isabet olacağına karar vermiştir.

4.7.3. NATO Stratejik İletişimi Kapsamında Terörizmle Karşı Mücadele Söylem Uygulamaları Çalıştay Raporu

Terörle Mücadelede Stratejik İletişim Alanında ittifak ve üye ülkelere değer katmak, gelecek araştırmalara öneriler sunmak amacıyla TMMM tarafından yapılan çalıştay farklı konu başlıklarıyla ele alınmıştır. Alınan konu başlıkları ve konuların sonuçları şu şekildedir (http-45):

Dijital Çağda İletişim ve Terörle Mücadele: Bilgi Ortamında Modası Geçmiş Yaklaşımların Üstesinden Gelmek: TMMM çalıştay; fikirler ve söylemler aracılığıyla zaman içinde radikal kimliklerin oluşumunun tespit edilebilir olduğunu belirtmiştir. Terörist bir çekirdeğin etrafındaki terörist olmayan ağlarla ilişki kurmanın mümkün olacağı ve söylemlerin (kelimeler) ile politikaların (eylemler) arasındaki tutarlılığa dikkat edilmesinin terörizme karşı en etkili araç olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

İki Yeni Siyah: Sosyal Medya ve Anlatılar ve Ölçümleme Zorluğu: Çalıştay; hedef kitle analizi odaklı stratejilerin önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca çevrimiçi etkinliklerin etkisinin doğrudan değerlendirilmesinin karmaşık olabileceği ve doğrusal bir nedensellik belirlenemeyeceğini vurgulamıştır. Çalıştay, bu zorluklara rağmen,

terörizmle mücadele çerçevesinde sosyal ağ medyasında yer almamanın terör örgütlerine istediklerini yapma fırsatı vereceğinin de altını çizmiştir.

Terörle Mücadele Çabalarında Kapsamlı Psikopatolojik Değerlendirme ve Ölçme: TMMM bu çalıştayda; terörle mücadele çabalarının etkinliğini ölçmek, belirli davranışsal sorun kümelerini ölçmek ve kolaylaştırıcıları (koşullar, kimin ne yaptığı vb.) belirlemek için ayrıntılı sorun analizinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Sorunu daha iyi anlayarak uygulama için kesin çözümler, müdahaleler ve önlemler geliştirilebilmenin mümkün olduğunu dile getirmiştir. Program hedeflerinin, programın sahip olması amaçlanan etkiyi değerlendirmeye yardımcı olurken, destekleyici psikolojik operasyon hedefleri bunlara ulaşmak için ölçülebilir araçlara odaklanılmasının terörle mücadeleye yadsınamaz faydasının olabileceği düşünülmektedir. Seri hedefler, belirlenen hedef kitlelerin her birinden istenen bilgi, inanç ve ara davranışlara odaklanarak hedeflere ulaşmak için gerekli kapsamlı stratejileri sağladığını ve davranışlardaki ilgili bilgi ve inançlardaki değişiklikleri ölçmede sonuca ulaştığını saptamıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Tarihsel süreçte, terörizmle mücadelede öne çıkan yöntemler daha çok klasik yöntemlerdir. Ancak klasik yöntemler sonuç odaklı olduklarından, uzun dönemde pek etkisi olmamaktadır. Dolayısıyla terör faaliyetlerini besleyen ana saiklerin mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Terör örgütlerinin motivasyonlarının, insan kaynağı devşirme kanallarının, iç ve dış bağlantılarının, finansal kaynaklarının yok edilmesini hedef alan mücadelenin, topyekûn yürütülmesi gereği öne çıkarılmalıdır. Bu mücadelede hukukun üstünlüğü esas alınarak, terörizmi besleyen “iç” ve “dış” kaynaklara odaklanılması ve terörle mücadelede halkın desteğinin sağlanması elzemdir.

Yukarıda sözü edilen teröre karşı mücadelede ulus devletlerin tek başına başarı sağlaması mümkün değildir. Devletlerin içinde yer aldığı uluslararası yapılanmalar dâhilindeki işbirlikleri mücadelenin uluslararası boyutunu güçlendirecektir. Bu çerçevede NATO bünyesindeki Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi'nin dikkat çeken rolü üzerinde durulması gereğinden hareketle bu çalışmada, bu merkezin terörle mücadele kapsamındaki çalışmaları değerlendirilmiştir.

Çalışmada belirtilen varsayımlara dair şu tespitlere ulaşılmıştır;

- Türkiye, NATO'nun kaynaklarına erişerek NATO'nun terörle mücadeledeki tecrübelerinden faydalanmıştır. Bu varsayım çalışmada doğrulanmıştır. Zira Türkiye'nin bir NATO üyesi olması nedeniyle bahse konu tecrübeden yararlanması üyelik sıfatının bir gereği olarak değerlendirilebilir.
- Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi, Türkiye'nin terörle mücadeledeki etkinliğini artırmıştır. Bu varsayım da çalışmada doğrulanmıştır. Terörle Mücadele Mükemmeliyet merkezi temelinde yapılan çalışma ve faaliyetlerin, terörle mücadele konusunda Türkiye'nin başarı şansını artıracığı düşünülmektedir. Ayrıca ülkemizin bu mücadeledeki etkinliğine bu merkezin rehber olma kabiliyeti de önemli bir vasıtaadır.

- Terörle mücadelede sosyal ağların kontrolünün, kullanım analizinin etkili bir araç olduğu yönündeki varsayım da çalışmada doğrulanmıştır. Terör örgütlerinin bu ağlar aracılığıyla terörist devşirme, eylem belirleme, takipçilerini harekete geçirme, propaganda yoluyla şiddet ve korku yayma potansiyeli ve varlığının belirlenerek örgütlerle mücadele edilmesi, ancak sosyal ağların analiz ve kontrolü ile mümkün olmaktadır.

Çalışmada, Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi tarafından gerçekleştirilen çalıştay raporları değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Raporlarda, örgütlerin terörist devşirmelerinde sosyo-ekonomik faktörlerin etkisine dikkat çekilmektedir. Zira bu tür yoksunluk halleri, terör örgütlerine hem propaganda yapma hem de sisteme şiddet yoluyla karşı çıkma halini tetiklemektedir.
- Raporlarda terör örgütlerine katılım ve mevcudiyet bakımından, cinsiyet temelinde değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Bu noktada yapılan analizlerde erilliğin öne çıkartılarak, kadın cinsiyetinin “kurban” olarak nitelendirildiği dikkati çekmektedir.
- Çalıştaylar, terörizmle mücadele bağlamında sosyal ağ medyasının analizinin önemine vurgu yapmaktadır.
- Terörle mücadele çabalarının etkinliğini ölçmek, belirli davranışsal sorun kümelerini ölçmek ve kolaylaştırıcıları (koşullar, kimin ne yaptığı vb.) belirlemek için ayrıntılı sorun analizinin gerekli olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak NATO himayesinde faaliyet gösteren Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezinin varlığı kıymetli olup, Türkiye'nin terörle mücadelesindeki haklılığını dünyaya kabul ettirmesine de katkı sağlayacaktır.

5.2. Öneriler

Terörizmle mücadelede en büyük sorun, terör ve terörist tanımlaması noktasındadır. Şiddet ve korku yoluyla, toplumda infial yaratarak hedefe ulaşmayı amaçlayan bir örgüt, başkalarınca militan, özgürlük savaşçısı hatta gerilla biçiminde tanımlanmaktadır. Tanımlama farklılıkları, belirtilen mücadeleyi zorlaştırmakta ve terör örgütlerinin iddialarının belli çevrelerde karşılık bulması ile sonuçlanabilmektedir. Oysa ortak tanım çerçevesi; şiddet, yıldırma, tehdit, korkutma ve umutsuzluğa yol açma gibi temel unsurlar ile oluşturulduğunda bir eylemin doğrudan terör kapsamına gireceği muhakkaktır. Dolayısıyla terörle mücadele noktasında terör, terörizm ve terörist tanımlarında bir oydaşma sağlanması ortak mücadele imkânını da artıracaktır.

Türkiye-NATO iş birliği, terörle mücadelede bilgi paylaşımı, askeri eğitim ve kapasite geliştirme gibi alanlarda başarılı olmuştur. Ancak bu iş birliğinin daha da güçlendirilmesi ve etkin hale getirilmesi için daha fazla çaba gerekmektedir. Zira bugün terörizm yalnızca tek bir devleti ilgilendiren bir sorun değildir. Teröristlerin hedefi insanlık değerleridir.

Terörizme karşı yürütülecek mücadelenin insan haklarına dayalı olarak yürütülmesi bir gerekliliktir. Gerek ulusal gerek uluslararası sahada demokrasi ve insan haklarını esas alan bir terörle mücadele stratejisi, terör örgütlerinin mağduriyet kisvesi arkasına saklanması da önleyecektir. Buradan hareketle evrensel hukuk normlarına uygun yürütülecek bir terörle mücadele, devletlerin mücadeledeki haklılığını artıracaktır.

Dünyanın bir yerinde gerçekleşen terör eyleminin muhatabı sadece eylem kurbanı değil, tüm insanlıktır. Buradan hareketle her devlet, bir saldırıyı nerede olduğuna bakmaksızın kendi vatandaşlarına yapılmış gibi karşılamalı ve ortak mücadeleyi desteklemelidir.

NATO himayesinde kurulan Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi faaliyetleri çerçevesindeki çalıştay raporlarının, medya, akademi, kurumlar ve kamuoyu ile paylaşılması, terörle mücadelede başarı şansını artıracaktır.

Sonuç olarak, Türkiye-NATO iş birliği, uluslararası terörizmle mücadelede önemli bir ortaklık olmaya devam edecektir. Bu iş birliği, terörle mücadeledeki mevcut

zorluklara karşı daha etkili çözümler bulmak için devam eden bir çaba ve iş birliği ruhu gerektirecektir

KAYNAKÇA

- Acar, Ü. (2020). *Terör(izm) nedir? terör(ist) kimdir?*. Ankara: Sage Yayıncılık.
- Ağaoğlu, K. (2015). Kuzey atlantik ittifakı NATO'ya Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Türkiye'nin konumu ve uluslararası rolü tartışmalarından bir kesit. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, 9 (34), 30-42.
- Aktaş, A. (2022). Türkiye Hizbullahı'nın siyasal dönüşümü, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (28), 30-50.
- Aktaş, A. (2023). Radikalizm ve yoksunluk ilişkisi: Boko Haram örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (4), 1131-1152.
- Al, A. (2016). Küresel ekonomik yönetişimin geleceği: avro krizi-AB-İMF etkileşimi. E. Parlar Dal, G. Oğuz Gök ve T. Sakman (Editörler), *Küresel yönetişim, güvenlik ve aktörler: 70. yılında bm içinde* (s. 447-458). İstanbul: TASAM Yayınları.
- Aldırmaz, Y. (2017). Terör ve Ortadoğu: El kaide, Hizbullah, IŞİD. *Ege Üniversitesi Dergisi*, 1 (43), 22-26.
- Alkan, N. (2002). *Gençlik*. Ankara: Temuh Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Altınır, B. (2014). Birleşmiş milletler: amacı, gelişimi, etkinliği, uluslararası güvenliğe katkısı ve geleceği. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 1-9.
- Altuğ, Y. (1989). *Terörizm, dünü, bugünü, yarını*. Ankara: T.C. İç İşleri Bakanlığı Yayınları.
- Anbarlı Bozatay, Ş. ve Meriç, İ. (2013). Afganistan'da şiddet ve terörün toplumsal arka planı. *Akademik Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 170-172.
- Anbarlı Bozatay, Ş. (2016). Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in terör sorununa yaklaşımı: demokratik otoritenin tesisi ile terörle mücadele arasındaki denge. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1064-1077.
- Anbarlı Bozatay, Ş. (2013). *Küresel siyaset kabul görme mücadelesi sorunlar çözümler*. İstanbul: Beta Yayınları.

- Anbarlı Bozatay, Ş. (2024). “Rusya-Ukrayna Savaşı: Stratejik çıkarlardan savaşa evrilen süreç ve sonuçları” 1. BİLSEL Uluslararası Kongresi, Diyarbakır. 464-483.
- Arıboğan, D.Ü. (2019). *Terör*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Ayhan, Halis. (2015). “Terör kavramı, güvenlik konseyi ve genel kurul özelinde birleşmiş milletler’in 2001 sonrası terör yaklaşımı”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11 (21), 47-140.
- Başeren, S. (1994). Terörizm: Kavramsal bir değerlendirme ve mücadele, *Avrasya Dosyası Dergisi*, 1 (4). 163-174.
- Baybaş, Ş. (2007). *Türkiye’deki terör ve terörle mücadele yöntemleri üzerine sosyolojik bir inceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baysoy, E. (2003). Bir güvenlik-sız-leştirme aracı olarak terörizm. *SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9 (17), 97-122.
- Berger, J. M., and Morgan, J., (2015). The 1s1s twitter census: defining and describing the population 1s1s supporters on twitter, *Analysis Paper*, 1 (1), 2-30.
- Beşe, E. (2001). *Avrupa Birliği açısından terörle mücadele ve insan hakları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beşe, E. (2002). *Terörizm, Avrupa Birliği ve insan hakları*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Bialy, B. (2017). Social media—from social exchange to battlefield. *The Cyber Defense Review*, 2 (2), 69-90.
- Bila, F. (2006). Terör zirvesinin sonuçları, *Milliyet*, 4.
- Bilge Adamlar Kurulu Raporu, (2015). *Terörün geldiği yeni boyut: IŞİD örneği*, Ankara: BİLGESAM.
- Blondel, J. (1987). *Political science and political theory*. London.
- Bodur, H. E. (2005). Dini motifli terör fenomeni ve islamın siyasal istismarı, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (5), 65-88.

- Boylan, B. M. (2016). What drives ethnic terrorist campaigns? a view at the group level of analysis. *Conflict Management and Peace Science*, 33 (3), 250-272.
- Byman, D. (1998). The logic of ethnic terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 21 (2), 149-169.
- Caşın, H. M. (2008). *Uluslararası terörizm*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Chaliand, G., and Blin, A., (2007). *Zealots and assassins*. (Ed.) Gérard Chaliand ve Arnaud Blin. The history of terrorism: from antiquity to Al Qaeda. (Translated by Edward Schneider, Kathryn Pulver ve Jesse Browner). Londra: University of California Press.
- Chomsky, N. (1991). *Prates & emperors, international terrorism in the real World*. Black Rose Books, Montreal.
- Clarke, R. A. (2004). *NATO's role in confronting international terrorism*. Atlantic Council of the United States.
- Combs, C. C. (2000). *Terrorism in the twenty-first century*, Prentice Hall, New Jersey.
- Connell, R.W., and James W. M., Hegemonic masculinity: rethinking the concept *Gender & society*, 19 (6), 829-859.
- Cora, A.N. (2008). *İrtica ve terör*. Ankara: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Çakır, N. (2013). *Türkiye'nin güvenliği ve terörizm*. Ankara. Korza Yayıncılık.
- Çakır, R. (2001). *Derin Hizbullah-islâmcı şiddetin geleceği*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Çaycı, S. (2007). PKK terörüyle mücadelede uygulanacak hukuk. *Stratejik Analiz Dergisi*, 89 (8), 35-50.
- Çelik, C. (2014). *Terörizmin propangadası Suçu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelikpala, M. (2014). Enerji güvenliği: NATO'nun yeni tehdit algısı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10 (40), 75-99.
- Çitlioğlu, E. (2006). *Gri tehdit terörizm*, Ankara: Destek Yayınları.
- Çoban, E. (2017). Yerel basına göre 1960-1985 yılları arasında Bingöl'de yerel seçimler. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 97-112.

- Çolak, H. (1999). Anayasa mahkemesi kararları ışığında terörle mücadele kanunu üzerine bir inceleme, *TBB Dergisi*, 1 (3), 737-767.
- Çomak, H. (2004). 2010'lu yıllarda NATO ve güvenlik yaklaşımı, *Görüş Dergisi*, 60 (52), 40-80.
- Çalışkan Polat, E. (2013). *PKK terör örgütüne dış destek&dönemsel çerçevede analizler*, İstanbul: Çatı Yayınları.
- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası güvenlik ve strateji*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslararası güvenlik ve strateji*, İstanbul: Yeni yüzyıl Yayınları.
- Doğan, F. ve Güler, A. (2023). NATO ve Şangay işbirliği örgütü'nün terörle mücadele stratejilerinin karşılaştırmalı analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (51), 1-17.
- Dönmez, S. (2010). *Güvenlik anlayışının dönüşümü: ittifak kavramı ve NATO*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dönmezer, S. (2011). Milletlerarası tedhişçilik. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44 (1), 55-70.
- Erdem, S., Erdem, E. ve Şenol, D. (2016). IŞİD: küresel bir terör örgütü, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2), 277-292.
- Erdil, B. (2022). Türkiye'nin güvenlik politikalarının değişen yapısı ve PKK. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 6 (1), 294-326.
- Erdoğan, 2018. *İnsan hakları teorisi ve hukuku*. Ankara: Hukuk Yayınları.
- Ergil, D. 1980. *Türkiye'de terör ve şiddet*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ergil, D. (1992). Uluslararası terörizm. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47 (3), 140-142.
- Ergüven, N. S. (2016). Uluslararası hukuk açısından güvenlik kavramının teorik temelleri, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (3), 771-835
- Gençtürk, T. (2012). *Terör kavramı ve uluslararası terörizme farklı yaklaşımlar*. Ankara: Başkent Üniversitesi Yayınları.

- Gofas, A. (2012). 'Old' vs. 'new' terrorism: what's in a name?, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8 (32). 17-32.
- Gündüz, M. (1996). *Basın ve terör*, İzmir: Saray Kitabevi.
- Gül, F. (2013). Bir değer olarak insan hakları ve insan hakları bilincinin gelişiminde demokrasinin rolü. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 9 (36), 67-75.
- Gül, T. 2012. *Terör & Terörizm*. İstanbul: Ark Yayıncılık.
- Güneş, Ü. (2021). Terörizmin uluslararasılaşması: el kaide. 20. *Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu*. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Gürel, M. M. (2008). *Küreselleşen dünya ve terörizm*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hakeem, O., and Uzodike, U. O. (2012). Boko Haram terrorism in Nigeria, *African Security Review*, 21 (3), 26-32.
- Hallams, E. (2009). The transatlantic alliance renewed: the united states and nato since 9/11. *Journal of Transatlantic Studies*, 7(1). 38-60.
- Hasanov, A. (2012). *Jeopolitik teorileri, metodolojisi, aktörleri, tarihi, karakteristiği, Kavramlar*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.
- Heywood, A. 2011. *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Ibrahimi, E. and Plaku, E. (2013). NATO' s current policies on war against terrorism, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4 (10), 378.
- Ischinger, W., (2005). *Pax Americana and Pax Europea*. T. Lindberg içinde, Beyond Paradise and Power: Europe, America and the Future of a Troubled Partnership Psychology Press.
- İşeri, R. (2008). *Türkiye'de etnik terör: ASALA ve PKK örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jolicoeur, P., and Seaboyer, A. (2017). *Isis social media exploitation in the see. In Countering Terrorism in South Eastern Europe*, IOS Press.
- Kabacalı, A. (1992). *Türkiye'de gençlik hareketleri*, İstanbul: Altın Kitabevi.

- Karabulut, B. (2011). Helsinki'den Astana'ya Avrupa güvenlik ve işbirliği örgütü (AGİT): AGİT'in geleceği üzerine bir değerlendirme. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 4 (8), 69-93.
- Karaosmanoğlu, A. (2012). NATO'nun dönüşümü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10 (40), 2-38.
- Karaş, Z. (2007). *Ermeni terör örgütü: ASALA*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kastanidou, E. (2004). Defining terrorism european journal of crime, *Criminal Law and Criminal Justice*, 12 (1), 14-35.
- Katılmış, C. ve Güven, M. E. (2022). Taliban'ın toplumsal gerçekliğinin kurucu zemini: "biz" ve "öteki" oluşumu. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (23), 107-120.
- Keskin, A. (2019). Öğrenci olaylarına genel bir bakış (1968-1980). *Atatürk Dergisi*, 8 (2), 237-262.
- Kılıç, F. (2022). Furthering global cooperation on counter terrorism: NATO and its global partners in Afghanistan. *Defence Against Terrorism Review*, (15), 7-35.
- Kongar, E. (2009). *Küresel terör ve Türkiye-küreselleşme*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korkmaz, G. (1999). *Terör ve Medya İlişkisi*, Ankara: EGM Yayınları.
- Kriendler, J. (2006). *NATO intelligence and early warning*, Conflict Studies Research Centre.
- Mahncke, D., Ress, W., and Thompson, W., (2004). *Redefining transatlantic security relations: the challenge of change*, Manchester University Press.
- Nal, S. (2009). Medeni ve siyasal haklara ilişkin uluslararası sözleşme'de ulusal güvenlik ve ifade özgürlüğü, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 77 (78), 104-129.
- Pehlivan, O. (2022). Coe-dat contributions to counter terrorism on the 70th anniversary of Türkiye's inauguration to nato. *Defence Against Terrorism Review*, 1 (16), 7-34.
- Orhan Gönül, C. 2021. *Uluslararası ilişkilerde bir şiddet tezahürü olarak uluslararası terörizm ve IŞİD örneği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Öktem, E. (2011). *Terörizm insancıl hukuk ve insan hakları*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Önal, B. (2023). Afrika’da terör: Boko Haram terör örgütü ve kadın teröristler, *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 353-386.
- Özbey, A. U. ve Yıldız, E. (2020). Geçmişten günümüze dini radikal şiddetin ideolojik: anatomisi: IŞİD örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 73-91.
- Özcan, A. B. (2011). Uluslararası güvenlik sorunları ve ABD’nin güvenlik stratejileri, *Selçuk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1 (22), 447.
- Özcan, M. ve Balcı, S. (2006). *Avrupa birliği ve terörizmle mücadele, terörizm: terör, terörizm ve küresel terörle mücadelede ulusal ve bölgesel deneyimler*, Ankara: Uşak Yayınları.
- Rapport, D.C. (2001). The Fourtware, *Septemper 11th in the History of Terrorism Current History*, 100 (1), 419-424.
- Remaly, S. (2004). *NATO transformation: finding relevance in coping with the asymmetric threat of terrorism*, USAWC Strategy Research Project.
- Saraçoğlu, M.Y. (2016). NATO’nun bariyerleri: terörizmle mücadelede yaşanan dönüşüm ve ittifakın etkinliğini azaltan faktörler, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 75-108.
- Saraçlı, M. (2007). Uluslararası hukukta terörizm, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1072.
- Sekmen, S. S. (2022). *Soğuk savaş sonrası NATO’nun dönüşümü: tehdit algısı, kriz yönetimi ve NATO askeri operasyonları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Smith, G.D. (1990). *Combating terrorism*, London: Routledge.
- Soyvural, M. (1997). *Terörizmin Anatomisi*, İstanbul: Başar Ofset Yayıncılık.
- Şahin, G. (2015). *Soğuk savaş sonrası değişen güvenlik anlayışı bağlamında NATO*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, G. ve Güngörsen, R. (2021). Siber güvenlik kapsamında enerji sistemleri güvenliğinin değerlendirilmesi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10 (2), 397-424

- Şahin, İ. (2014). Uluslararası ilişkiler teorileri açısından terörizmler mücadelede iş birliği, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 5 (1), 69.
- Şen, F. (2014). Terörün toplumlar üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerine bakış: pkk terörü ve ağrı gerçeği, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 12-70.
- Şeşen, E. (2016). Yazılı basında imgeler, ikonlar, mitler ve deniz'ler. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1 (25), 97-116.
- Şimşek, M. (2016). Terörizm: kavramsal bir çalışma. *Akademik Bakış Dergisi*, 3 (1), 319-335.
- Tacar, P. (1999). *Terör ve demokrasi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası terörizme karşı devletlerin kuvvete başvurma yetkisi*, Ankara: Uşak Yayınları.
- Turinay, F. Y. (2019). Terörle mücadele kanunu'na göre mutlak ve nispi terör suçları. *İnsan ve İnsan Dergisi*, 6(20), 337-350.
- Tümlü, F. (2022). Devlet destekli uluslararası terörizm: iran ve pkk terör örgütü ilişkisi. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 4 (2), 253-293.
- Türkiye Barolar Birliği, (2006). *Türkiye ve terörizm*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Uludağ, G. (2012). *Türkiye'de terör örgütlerinin eleman kazanma yöntemleri: PKK örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Yargıtay, 16. D, 16.09.2015, E. 2015/7336, K. 2015/2626.
- Yayla, A. (1990). Terörizm: kavramsal bir çerçeve, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 45 (1), 335-385.
- Yıldız, S. (2011). Makarenko'nun kara delik sendromu teorisi ve terörizm finansmanında sınıraşan organize suçlar, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 1 (25), 120-182.
- Yılmaz, A.F. (2006). *Dini kaynaklı terörün sosyolojik nedenleri ve el kaide örneği (türkiye örnekleme)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yiğittepe, L. (2020). *NATO güvenlik politikaları ve stratejileri*. İstanbul: Cinius Yayınları.

Zafer, H. (1996). *Ceza hukukunda terörizm*, İstanbul: Beta Yayınları.

Zambur, R. (2023). *Belçika'daki islamofobi ve Covid-19'dan sonra islamofobi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Watkin, K. (2004). Controlling the use of force: a role for human rights norms in contemporary armed conflict, *AJIL*, 98 (1), 1-34.

Wilkinson, P. (1979). *Terrorism and the liberal state*. New York University Press, New York.

http-1:

<https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/208552.pdf> (Erişim Tarihi: 10.04.2024)

http-2:

<http://aa.com.tr/tr/dunya/uluslararası-teror-dunyaya-yayılıyor-/551959>

(Erişim Tarihi: 10.04.2024)

http-3:

[https://www.milliyet.com.tr/gundem/gonca-kuris-neden-olduruldu-](https://www.milliyet.com.tr/gundem/gonca-kuris-neden-olduruldu-1341564#:~:text=Mustazaf%2DDer%20Genel%20Ba%C5%9Fkan%C4%B1%20H%C3%BCseyin,konular%C4%B1%20suland%C4%B1rmay%C4%B1%20hedeflediklerini%20s%C3%B6yledi%C4%9Fini%20a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1)

[1341564#:~:text=Mustazaf%2DDer%20Genel%20Ba%C5%9Fkan%C4%B1%20H%C3%BCseyin,konular%C4%B1%20suland%C4%B1rmay%C4%B1%20hedeflediklerini%20s%C3%B6yledi%C4%9Fini%20a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1](https://www.milliyet.com.tr/gundem/gonca-kuris-neden-olduruldu-1341564#:~:text=Mustazaf%2DDer%20Genel%20Ba%C5%9Fkan%C4%B1%20H%C3%BCseyin,konular%C4%B1%20suland%C4%B1rmay%C4%B1%20hedeflediklerini%20s%C3%B6yledi%C4%9Fini%20a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1) (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

http-4:

[https://www.teram.org/Icerik/kurulusundan-eylem-yontemlerine-deas-teror-orgutu-](https://www.teram.org/Icerik/kurulusundan-eylem-yontemlerine-deas-teror-orgutu-66)

[66](https://www.teram.org/Icerik/kurulusundan-eylem-yontemlerine-deas-teror-orgutu-66) (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

http-5:

<https://www.ahaber.com.tr/ozel-haberler/2017/09/21/deasin-turkiyedeki-katliamlari>

(Erişim Tarihi: 24.04.2024)

http-6:

[https://tr.euronews.com/2019/07/21/yeni-zelandada-cami-saldirisi-onlemi-10-bin-](https://tr.euronews.com/2019/07/21/yeni-zelandada-cami-saldirisi-onlemi-10-bin-silah-ve-techizat-emniyete-teslim-edildi)

[silah-ve-techizat-emniyete-teslim-edildi](https://tr.euronews.com/2019/07/21/yeni-zelandada-cami-saldirisi-onlemi-10-bin-silah-ve-techizat-emniyete-teslim-edildi) (Erişim Tarihi: 24.04.2024)

http-7:

<https://www.kurdistan24.net/tr/story/1073-Tartus-ve-Lazkiye%27de-I%C5%9E%C4%B0D-sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1:-100-%C3%B6l%C3%BC> (Erişim Tarihi: 24.04.2024)

http-8:

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sri-lankada-teror-saldirisi/1458604>
(Erişim Tarihi: 25.04.2024)

http-9:

<https://www.mfa.gov.tr/data/nato-bilgi--notu.pdf> (Erişim Tarihi: 26.04.2024)

http-10:

<http://www.esil-sedi.eu/sites/default/files/Almqvist09-05.pdf>
(Erişim Tarihi: 11.04.2024)

http-11:

<https://www.hrw.org/news/2002/01/27/comprehensive-convention-against-international-terrorism> (Erişim Tarihi: 26.04.2024)

http-12:

<https://www.bbc.com/turkce/articles/clmgndprxg8o> (Erişim Tarihi: 13.04.2024)

http-13:

<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/pkk-1984ten-beri-7-bin-sivili-katletti-200648.html> (Erişim Tarihi: 15.04.2024)

http-14:

https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-uluslararası-toplumun-terorle-mucadele-cabalarına-katkıları.tr.mfa (Erişim Tarihi: 14.04.2024)

http-15:

<https://www.jandarma.gov.tr/tarihce> (Erişim Tarihi: 14.04.2024)

http-16:

<https://www.jandarma.gov.tr/asayis/terorle-mucadele-daire-baskanligi>
(Erişim Tarihi: 13.04.2024)

http-17:

<https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Gorevi> (Erişim Tarihi: 13.04.2024)

http-18:

<https://arsiv.sabah.com.tr/2006/01/05/gnd113.html>
(Erişim Tarihi: 15.04.2024)

http-19:

https://www.tmmm.tsk.tr/functions_tr.html (Erişim Tarihi: 16.04.2024)

http-20:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3713&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 16.04.2024)

http-21:

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatyenum=005> (Erişim Tarihi: 18.04.2024)

http-22:

<https://treaties.un.org/Pages/Home.aspx?clang=en> (Erişim Tarihi: 25.04.2024)

http-23:

<https://uliwiki.org/index.php/NATO> (Erişim Tarihi: 23.04.2024)

http-24:

<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/english/art2.html>
(Erişim Tarihi: 20.04.2024)

http-25:

<https://www.sde.org.tr/sinan-tavukcu/genel/natonun-kurulusu-ve-konsept-degisiklikleri-nato-2030-konsepti-kose-yazisi-22857> (Erişim Tarihi: 22.04.2024)

http-26:

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60138458> (Erişim Tarihi: 27.04.2024)

http-27:

<https://www.ankasam.org/donuserek-varligini-devam-ettirmeye-calisan-natonun-2000lerdeki-yeni-rolu-deas-terorizmle-mucadele/> (Erişim Tarihi: 27.04.2024)

http-28:

<https://www.setav.org/terore-karsi-ya-bizdensin-ya-onlardan/>
(Erişim Tarihi: 21.04.2024)

http-29:

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/natonun-stratejik-konsept-belgesinde-cin-ilk-kez-rusya-ise-dogrudan-tehdit-olarak-yer-aldi/2626086> (Erişim Tarihi: 28.04.2024)

http-30:

https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm

(Erişim Tarihi: 01.05.2024)

http-31:

<https://www.tmmm.tsk.tr/functions.html> (Erişim Tarihi: 01.05.2024)

http-32:

https://www.nato.int/%20nato_static_f12014/assets/pdf/pdf_2014_10/20151029_141007-dat-prog.pdf (Erişim Tarihi: 02.05.2024)

http-33:

https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/NATOIsbirlikleriOrtakliklari_MitatCelikpala_v.1.pdf (Erişim Tarihi: 02.05.2024)

http-34:

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyenin-nato-uyeligi-70-yasinda/2504979>

(Erişim Tarihi: 03.05.2024).

http-35:

<https://yalovau.com/2023-nato-tatbikatlari-ve-turkiye-iliskisi/>

(Erişim Tarihi: 03.05.2024)

http-36:

<https://www.stm.com.tr/tr/medya/haberler/nato-istihbarat-akisini-stmnin-yazilimi-ile-saglayacak> (Erişim Tarihi: 04.05.2024)

http-37:

<https://www.setav.org/nato-zirvesinde-terorizmle-mucadele-ve-istihbarat-paylasimi/>

(Erişim Tarihi: 04.05.2024)

http-38:

https://www.coedat.nato.int/functions_tr.html (Erişim Tarihi: 05.05.2024)

http-39:

https://www.coedat.nato.int/organization_tr.html (Erişim Tarihi: 05.05.2024)

http-40:

https://www.coedat.nato.int/history_tr.html (Erişim Tarihi: 05.05.2024)

http-41:

(<https://www.coedat.nato.int>). (Erişim Tarihi: 14.05.2024)

http-42:

<https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2022/06/Masculinities-and-VE-Web.pdf>

(Erişim Tarihi: 15.05.2024)

http-43:

https://www.coedat.nato.int/publication/workshop_reports/15-

[GENDER_IN_TERRORISM_COUNTERTERRORISM_REPORT\(2023\).pd](https://www.coedat.nato.int/publication/workshop_reports/15-GENDER_IN_TERRORISM_COUNTERTERRORISM_REPORT(2023).pdf)

f (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

http-44:

https://www.coedat.nato.int/publication/workshop_reports/07-

[SocMinOperation_aCTperspective_report.pdf](https://www.coedat.nato.int/publication/workshop_reports/07-SocMinOperation_aCTperspective_report.pdf) (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

http-45:

https://www.coedat.nato.int/publication/workshop_reports/04-

[StrategicCommunication.pdf](https://www.coedat.nato.int/publication/workshop_reports/04-StrategicCommunication.pdf) (Erişim Tarihi: 17.05.2024)

